

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

**Udržitelný rozvoj venkova. Případová studie obce Nový
Hrádek a Olešnice v Orlických horách**

Bc. Filip Hlaváček

© 2021 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Filip Hlaváček

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Udržitelný rozvoj venkova. Případová studie obce Nový Hrádek a Olešnice v Orlických horách

Název anglicky

Sustainable Countryside. Case study Nový Hrádek and Olešnice v Orlických horách

Cíle práce

Cílem diplomové práce je zjistit, jak obec Nový Hrádek a obec Olešnice v Orlických horách naplňuje principy udržitelného rozvoje.

Metodika

Teoretická část práce pojmenovává hlavní principy udržitelného rozvoje a zabývá se tématem Sudet, práce se zde opírá o relevantní literární tištěné i elektronické zdroje. Praktická část je pojata jako případová studie řešící naplňování těchto principů v obci Nový Hrádek a v obci Olešnice v Orlických horách. Poznatky (informace, data...) pro tuto část budou čerpány pomocí kvalitativního výzkumu – rozhovor.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 str.

Klíčová slova

Sudety, udržitelný rozvoj, venkov, obec, krajina, životní prostředí, ekologie

Doporučené zdroje informací

KOHÁK, E. *Zelená svatozář : kapitoly z ekologické etiky*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-86-9.

MAJEROVÁ, V. – HEROVÁ, I. *Český venkov 2008 : proměny venkova*. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2009.

MEZŘICKÝ, V. *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-003-8.

MIKŠÍČEK, P. – ANTIKOMPLEX (SDRUŽENÍ). *Zmizelé Sudety = Das Verschwundene Sudetenland*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2007. ISBN 978-80-86125-21-3.

MOLDAN, B. *(Ne)udržitelný rozvoj : ekologie – hrozba i naděje*. V Praze: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0769-7.

MOLDAN, B. *Podmaněná planeta*. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2999-5.

VANĚK, R. – BRUNDTLAND, G. H. – KORČÁK, P. *Naše společná budoucnost : světová komise pro životní prostředí a rozvoj*. Praha: Ministerstvo životního prostředí České republiky, 1991. ISBN 80-85368-07-2.

Předběžný termín obhajoby

2020/21 LS – PEF

Vedoucí práce

Mgr. Jan Brabec, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 26. 1. 2021

prof. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 2. 2. 2021

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 30. 03. 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Udržitelný rozvoj venkova. Případová studie obce Nový Hrádek a Olešnice v Orlických horách" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30. 3. 2021

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval Mgr. Janu Brabcovi, Ph.D. za pomoc a cenné rady při tvorbě práce, starostovi městyse Nový Hrádek Bc. Zdeňku Drašnarovi a starostce obce Olešnice v Orlických horách Evě Stojkové za poskytnutí nezbytných údajů o obci pro mou diplomovou práci

Udržitelný rozvoj venkova. Případová studie obce Nový Hrádek a Olešnice v Orlických horách

Abstrakt

Tato práce se zabývá myšlenkou a principy formování trvale udržitelného rozvoje a jeho naplnění v současné době. V první části je čtenář seznámen s pojmem udržitelný rozvoj, jeho významem, definicemi podle různých institucí a zákonů a s tvorbou jeho strategií a historií. V druhé části je čtenář seznámen s pojmem Sudety a s jejich vlivem na obyvatele Orlických hor. Praktická část popisuje lokální rozvoj obcí Nový Hrádek a Olešnice v Orlických horách, které se nacházejí v Královéhradeckém kraji, nedaleko měst Dobruška a Nové Město nad Metují. Na základě studia dokumentů a polostrukturovaného rozhovoru se starostou městyse Nový Hrádek a starostkou obce Olešnice v Orlických horách práce zkoumá plnění tří základních pilířů udržitelného rozvoje. Za tímto účelem byla zkoumána sociální, ekonomická i ekologická situace v obci. Při zkoumání sociální situace byl kladen důraz na obyvatele, kvalitu života a lidské společenství. Ekonomická část práce se zabývá rekonstrukcemi a novými investicemi v obci. Ekologické snahy se zabývají tříděním odpadu v obci a snahou o udržení zeleně v jejím okolí. Práce zkoumá také vliv Sudet na rozvoj obce Olešnice v Orlických horách.

Klíčová slova: Udržitelný rozvoj, Sudety, životní prostředí, ekologický pilíř, ekonomický pilíř, sociální pilíř, venkov, obec, Nový Hrádek, Olešnice v Orlických horách

Sustainable rural development. A case study of the villages of Nový Hrádek and Olešnice v Orlických horách

Abstract

This work deals with the idea and principles of shaping sustainable development and its fulfillment at present. In the first part, the reader is acquainted with the concept of sustainable development, its meaning, definitions according to various institutions and laws and with the creation of its strategies and history. In the second part, the reader is acquainted with the concept of the Sudetenland and their influence on the inhabitants of the Eagle Mountains. The practical part describes the local development of the villages Nový Hrádek and Olešnice v Orlických horách, which are located in the Hradec Králové region, near the town, Dobruška and Nové Město nad Metují. Based on the study of documents and a semi-structured interview with the mayor of Nový Hrádek and the mayor of Olešnice v Orlických horách, the thesis examines the fulfillment of the three basic pillars of sustainable development. For this purpose, the social, economic and ecological situation in the village was examined. In examining the social situation, emphasis was placed on the population, quality of life and the human community. The economic part of the work deals with reconstructions and new investments in the village. Ecological efforts deal with the sorting of waste in the village and the effort to maintain greenery in its surroundings. The work also examines the influence of the Sudetenland on the development of the village of Olešnice v Orlických horách.

Keywords: sustainable development, Sudetenland, environment, ecological pillar, economic pillar, social pillar, countryside, village, Nový Hrádek, Olešnice v Orlických horách

Obsah

1 Úvod.....	13
2 Cíl práce a metodika	14
2.1 Cíl práce	14
2.2 Metodika	14
3 Teoretická východiska	15
3.1 Udržitelný rozvoj	15
3.2 Měření udržitelnosti	17
3.2.1 Enviromentální (ekologický) pilíř	17
3.2.2 Ekonomický pilíř	18
3.2.3 Sociální pilíř.....	18
3.2.4 Problém měřitelnosti.....	19
3.3 Indikátory udržitelného rozvoje	20
3.3.1 Význam indikátorů	20
3.4 Strategie udržitelného rozvoje.....	21
3.4.1 Tvorba strategií udržitelného rozvoje	22
3.5 Strategie udržitelného rozvoje Evropské unie.....	23
3.6 OSN – Cíle udržitelného rozvoje (SDGs).....	24
3.6.1 Konec chudoby	25
3.6.2 Konec hladu	25
3.6.3 Zdraví a kvalitní život.....	25
3.6.4 Kvalita vzdělání	26
3.6.5 Rovnost mužů a žen.....	26
3.6.6 Pitná voda, kanalizace.....	26
3.6.7 Dostupné a čisté energie	27
3.6.8 Důstojná práce a ekonomický růst.....	27
3.6.9 Průmysl, inovace a infrastruktura	27
3.6.10 Méně nerovnosti	27
3.6.11 Udržitelná města a obce	28
3.6.12 Odpovědná výroba a spotřeba.....	28
3.6.13 Klimatická opatření.....	28
3.6.14 Život ve vodě	28
3.6.15 Život na souši.....	29
3.6.16 Mír, spravedlnost a silné instituce	29
3.6.17 Partnerství ke splnění cílů.....	29
3.7 Strategie udržitelného rozvoje v ČR	29

3.7.1	Lidé a společnost.....	30
3.7.2	Hospodářský model.....	31
3.7.3	Odolné ekosystémy	32
3.7.4	Obce a regiony	32
3.7.5	Globální rozvoj	34
3.7.6	Dobré vládnutí.....	34
3.8	Definice venkova.....	35
3.8.1	Funkce venkova	35
3.8.2	Venkovská obec	36
3.9	Rozvoj obce.....	38
3.10	Soutěž Vesnice roku.....	39
3.11	Sudety.....	41
3.11.1	Architektonika Sudet.....	44
3.11.2	Starousedlíci a novousedlíci.....	45
3.11.3	Orlické hory	45
4	Vlastní práce	51
4.1	Nový Hrádek	51
4.1.1	Představení obce	51
4.1.2	Historie obce	52
4.1.3	Obyvatelstvo	53
4.1.4	Občanská vybavenost obce	56
4.1.5	Kultura a ostatní činnosti	57
4.1.6	Ekonomická situace obce Nový Hrádek	58
4.1.7	Účast obce v soutěži Vesnice roku	61
4.1.8	Pilíře udržitelnosti v Novém Hrádku	61
4.1.8.1	Ekonomický pilíř obce Nový Hrádek	62
4.1.8.2	Sociální pilíř obce Nový Hrádek	63
4.1.8.3	Ekologický pilíř obce Nový Hrádek	65
4.2	Olešnice v Orlických horách	67
4.2.1	Představení obce	67
4.2.2	Historie obce	68
4.2.3	Historie obce v letech 1938-1946	69
4.2.4	Obyvatelstvo	71
4.2.5	Občanská vybavenost, kultura a další činnost	75
4.2.6	Ekonomická situace obce Olešnice v Orlických horách.....	76
4.2.7	Účast obce v soutěži Vesnice roku	77
4.2.8	Pilíře udržitelnosti v Olešnici v Orlických horách.....	77
4.2.8.1	Ekonomický pilíř obce Olešnice v Orlických horách.....	77

4.2.8.2	Sociální pilíř obce Olešnice v Orlických horách.....	78
4.2.8.3	Ekologický pilíř obce Olešnice v Orlických horách.....	80
5	Výsledky a diskuse	82
6	Závěr.....	85
7	Seznam použitých zdrojů	87
	Citovaná literatura	87
8	Přílohy	90

Seznam obrázků

Obrázek 1: Vlajka obce Nový Hrádek, Obrázek 2: Znak obce Nový Hrádek.....	51
Obrázek 3: Odpadový Oskar.....	65
Obrázek 4: Vlajka obce Olešnice, Obrázek 5: Znak obce Olešnice	67
Obrázek 7: Vesnice roku 2009 - Čestné uznání.....	77
Obrázek 8: Poloha obcí Nový Hrádek a Olešnice v Orlických horách	90
Obrázek 9: Územní plán obce - lokalita Na Farách.....	91

Seznam fotografií

Foto 1: Cedula Nový Hrádek	61
Foto 2: Sousoší Sudety	68
Foto 3: Úřad městyse Nový Hrádek	91
Foto 4: Víceúčelové hřiště	92
Foto 5: Sokolovna.....	92
Foto 6: Základní škola Nový Hrádek.....	93
Foto 7: Hasičská zbrojnice Nový Hrádek	93
Foto 8: Kino Nový Hrádek	94
Foto 9: Na Farách	94
Foto 10: Naučná stezka - okruh Hradní	95
Foto 11: Nové víceúčelové hřiště u sokolovny.....	95
Foto 12: Plážový volejbal	96
Foto 13: Přístavba mateřské školy	96
Foto 14: Nové hřiště u mateřské školy	97
Foto 15: Nové infocentrum u rozhledny	97
Foto 16: Nová rozhledna na Novém Hrádku	98
Foto 17: Hostinec Lovecký zámek V Olešnici.....	98
Foto 18: ZŠ Olešnice v Orlických horách	99
Foto 19: MŠ Olešnice v Orlických horách	99
Foto 20: Naučná stezka po lehkém opevnění	100
Foto 21: Obecní úřad Olešnice v Orlických horách	100
Foto 22: Muzeum.....	101
Foto 23: Nová rozhledna v Olešnici	101

Seznam tabulek

Tabulka 1: Rozpočet Nového Hrádku za uplynulé období 2020	59
Tabulka 2: Rozpočet Nového Hrádku pro rok 2021	60
Tabulka 3: Nejvýznamnější investiční akce ukončené v roce 2020	60
Tabulka 4: Rozpočet Olešnice za uplynulé období 2020.....	76
Tabulka 5: Rozpočet Olešnice pro rok 2021	76

Seznam Grafů

Graf 1: Vývoj počtu obyvatel 2007-2020 Nový Hrádek.....	53
Graf 2: Vývoj počtu obyvatel 2008-2020 Nový Hrádek.....	54
Graf 3: Počet obyvatel Nového Hrádku ve věku 65+	55
Graf 4: Struktura vzdělanosti obce Nový Hrádek	55
Graf 5: Ekonomická aktivita obyvatel obce Nový Hrádek	56
Graf 6: Vývoj počtu obyvatel 2007-2020 Olešnice	72
Graf 7: Průměrný věk obyvatel obce Olešnice 2008-2020	72
Graf 8: Počet obyvatel Olešnice ve věku 65+	73
Graf 9: Struktura vzdělanosti obce Olešnice.....	74
Graf 10: Ekonomická aktivita obyvatel obce Olešnice.....	74

Seznam použitých zkratk

OSN – Organizace spojených národů

EU – Evropská unie

OECD - Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)

1 Úvod

Diplomová práce navazuje na práci bakalářskou, která se zabývala udržitelným rozvojem venkova, konkrétně případovou studií obce Nový Hrádek.

Tato práce se zabývá udržitelným rozvojem obce Nový Hrádek a obce Olešnice v Orlických horách a porovnává je z hlediska tří základních pilířů, na kterých je udržitelnost postavena. Jedná se o sociální, ekonomický a ekologický pilíř udržitelnosti.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. První kapitola teoretické části se věnuje především pojmu udržitelný rozvoj. Druhá kapitola se zabývá jednotlivými pilíři udržitelnosti, jejich měřením a vzájemnými rozpory mezi nimi. Další kapitoly se zabývají cíli udržitelného rozvoje v České republice a obecnými cíli udržitelnosti OSN. Následující kapitola je věnována definici venkova a vymezením venkovské obce. Druhá část teoretické práce se zabývá problematikou Sudet, a to konkrétně v oblasti Orlických hor, kde se obec Olešnice nachází.

Venkovskou obec lze charakterizovat ze subjektivního i objektivního vymezení. Obecně lze říct, že venkov můžeme vymežit pro svoji typickou zástavbu a přístupem k přírodě. V minulosti bylo pro obce primárním zdrojem obživy a příjmů zemědělství, v dnešní době je především krajinnotvorné než produkční.

Nový Hrádek je stejně jako Olešnice v Orlických horách venkovská obec v Královéhradeckém kraji. Obě obce se nachází na hranici s Polskem. Obce jsou od sebe vzdušnou čarou vzdálené 4,5 km, a přesto pouze jedna z nich, konkrétně Olešnice, byla v minulosti součástí Sudet. Nový Hrádek realizoval za posledních 10 let spoustu rekonstrukcí a investic, díky kterým je vnímán jako velice rozvinutá, ale zároveň stále klidná venkovská lokalita. Díky velkému přílivu dotací bylo možno vybudovat novou Česko-polskou cyklostezku, postavit nové víceúčelové hřiště společně s plážovým volejbalem, rozšířit kapacitu místní mateřské školy a z bývalé větrné elektrárny postavit novou rozhlednu. Olešnice je oproti Novému Hrádku menší obec, ve které se v posledním roce podařilo také postavit novou rozhlednu.

Navzdory všem novým investicím a projektům se obce snaží i nadále zachovat svůj přírodní charakter.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce “ Udržitelný rozvoj venkova. Případová studie obce Nový Hrádek a Olešnice v Orlických horách“ je zjistit, jak obce v současnosti naplňují principy trvale udržitelného rozvoje a výsledky mezi sebou porovnat. Cílem práce je také zjistit, jaký vliv měly Sudety na vývoj obce Olešnice v Orlických horách

2.2 Metodika

Podklady pro teoretickou část diplomové práce jsem čerpal především z uvedené odborné literatury a z internetových zdrojů. V praktické části byly informace získávány pomocí metody studia dokumentů, dále internetových stránek městyse Nový Hrádek a obce Olešnice v Orlických horách, Českého statistického úřadu a uveřejněných výsledků sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011. Pro získání primárních dat, které přiblíží současnou situaci v rámci udržitelnosti v obou obcích, byla použita kvalitativní metoda polostrukturovaného rozhovoru se starostou městyse Nový Hrádek a se starostkou obce Olešnice v Orlických horách. Pro získání informací o historii Olešnice jsem čerpal především z obecní kroniky.

3 Teoretická východiska

Následující kapitoly Udržitelný rozvoj, Indikátory udržitelného rozvoje, Strategie udržitelného rozvoje, Strategie udržitelného rozvoje Evropské unie, Definice venkova a Rozvoj obce jsou převzaty z mé bakalářské práce: Udržitelný rozvoj. Případová studie obce Nový Hrádek, obhájené v roce 2019 na Provozně ekonomické fakultě ČZU v Praze.

3.1 Udržitelný rozvoj

Podle českého zákona o životním prostředí zní definice udržitelného rozvoje takto: *Trvale udržitelný rozvoj společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby, a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů. (§ Zákon č. 17/1992 Sb. Zákon o životním prostředí)*

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) zní: *Cílem územního plánování je vytvářet předpoklady pro výstavbu a pro udržitelný rozvoj území, spočívající ve vyváženém vztahu podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území a který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval podmínky života generací budoucích. (§ 18 odst. 1 SZ)*

Základní definice udržitelného rozvoje z roku 1987 zní podle dokumentu „Naše společná budoucnost“ (Our Common Future) takto: *„Ekonomický rozvoj se v žádném případě nemusí a ani nesmí zastavit, naděje je naopak v jeho urychlení. Lidstvo je schopno učinit svůj rozvoj trvale udržitelným – může zajišťovat své současné potřeby, aniž tím omezí možnosti příštích generací uspokojovat jejich budoucí potřeby“.* (Gro Harlem, 1991 str.20)

Podle Bedřicha Moldana má tato definice své nedostatky. Nelze se zcela shodnout na tom, jakou podobu mají lidské potřeby a zároveň nelze předvídat, jaké budou potřeby příštích generací. Tato definice je však stále všeobecně uznávána jako důležitý základ, a to především kvůli etickému rozměru, který klade ohled k budoucím generacím a na velmi důležitou dlouhodobou perspektivu. Hospodářská politika by se měla řídit především těmito principy: uchovávat a obohacovat základnu přírodních zdrojů, zajistit udržitelnou

úroveň populace, reformovat mezinárodní hospodářské vztahy, zajistit udržitelnou úroveň populace a posílit mezinárodní spolupráci. (Moldan, 2015)

Sustainable development, tak zní anglické sousloví pro termín udržitelný rozvoj. Do 90. let se v češtině používalo spojení „trvale udržitelný rozvoj“, ale postupně se příslovce „trvale“ ukázalo jako nadbytečné. Pojmy „trvale udržitelný rozvoj“ a „udržitelný rozvoj“ jsou významově zcela stejné. Podle Bedřicha Moldana je spojení termínu trvalé udržitelnosti a rozvoje velmi důležité, protože jeden bez druhého ztrácí význam. „*Nesmíme totiž zapomenout, že myšlenka trvale udržitelného rozvoje je odpovědí na základní rozpor, který se zdál být nepřekonatelný, totiž rozpor mezi hospodářským rozvojem určitého typu a ochranou životního prostředí*“. (Moldan, 2003 str.79)

Vědecké poznání nemá plně objektivní základ pro pojem trvale udržitelného rozvoje. Nejedná se o žádnou skutečnost typu přírodovědeckých faktů nebo zákonů, ale je to pojem, který má blízký vztah k lidským hodnotám. Tento vztah určuje, jak je chápán smysl trvale udržitelného rozvoje, a jak jeho dosažení vede k určité snaze po změně lidských hodnot. (Moldan, 2003)

Zásadní roli hraje několik faktorů. Záleží obzvláště na historických a kulturních tradicích. Zcela jiné mají země s tradicí východních náboženství, jako je islám, než země ovlivněné křesťanskou tradicí. Svůj význam mají i přírodní podmínky dané lokality. Jiný systém hodnot mají obyvatelé malých ostrovních států v tropickém moři než lidé z Himaláje a zcela jiný systém hodnot mají obyvatelé deštných pralesů nebo arktických ledových pustin. Hustota obyvatelstva je také významná. Průměrná hustota obyvatelstva v Nizozemsku je téměř dvacetkrát vyšší než ve Spojených státech, a proto se perspektivy Holanďanů významně liší od perspektiv Američanů. (Moldan, 2003)

Důležité měřítko je také vyjádřeno například úrovní příjmů na obyvatele, které vypovídá o bohatství dané země. Pro bohaté země má větší důležitost přikládat tendenci k takzvaným postmateriálním hodnotám, které nemají žádný význam pro obyvatele nejchudších států nebo i chudým obyvatelům států bohatých. Idea trvale udržitelného rozvoje patří právě do skupiny postmateriálních hodnot. Významným faktorem je také politické a sociální uspořádání společnosti. Moderní demokratické státy se zásadně liší od tradičních společností, které jsou uspořádány hierarchicky. Podstatný význam má ekonomický systém dané země a celková ekonomická situace. Především je důležité, jaký

podíl tvoří zemědělský sektor v ekonomice země a jakými pravidly se řídí využívání půdy. (Moldan, 2003)

K definování pojmu udržitelný rozvoj slouží podle V. Třebického indikátory, které umožňují měřit a vyhodnocovat jednotlivé základní složky udržitelnosti. Dělí se na ekologický – nosná kapacita přírody, ekonomický – vliv lidských aktivit na životní prostředí a sociální pilíř udržitelnosti – kvalita života a lidského společenství.

Problém je, že měření udržitelného rozvoje je velmi obtížné, protože formulace strategií udržitelnosti by měly být především realistické. Plánování udržitelnosti rozvoje je problematické kvůli nejjasnostem v základních otázkách. (Mezřický, 2005)

3.2 Měření udržitelnosti

Podle serveru tydenudržitelnosti.cz lze pochopit udržitelný rozvoj jako statek, o který se musí hospodář starat, aby z něj mohly žít i jeho děti. V přeneseném významu to znamená, že musíme mít snahu spravovat naše kulturní, přírodní, hmotné a duchovní bohatství, a to přinejmenším tak, aby se ve stejné míře dostávalo i na ty, kteří přijdou po nás. Cílem udržitelnosti není zbytečné utahování opasek, ale naopak zajištění blahobytu.

Udržitelný rozvoj lze popsat ve třech vzájemně propojených oblastech, kterým se symbolicky říká pilíře udržitelného rozvoje. (Evropský týden udržitelného rozvoje, 2021)

3.2.1 Enviromentální (ekologický) pilíř

Enviromentální pilíř se soustředí především na snižování znečištění, hospodárnosti při těžbě a následné spotřebě neobnovitelných zdrojů a na ochranu vzácných ekosystémů, která je spojena s bojem proti klimatickým změnám.

To, že jsme závislí na přírodních zdrojích, je fakt, a proto s nimi musíme zacházet opatrně, aby nám v budoucnu nedošly. (Evropský týden udržitelného rozvoje, 2021)

Přírodní zdroje jsou jak materiály (kovy, fosilní paliva, dřevo atd.), tak i nehmotné věci, a to například energie nebo zdroje, na kterých jsme přímo závislí biologicky (vzduch, voda, slunce, půda atd.). Na přírodě jsme kromě těchto zdrojů závislí také proto, že nám zajišťuje prostředí, v němž můžeme existovat nejen fyzicky, ale také z hlediska naší psychické podoby, protože do přírody si jezdíme především odpočinout, nebo si užít adrenalin. (Evropský týden udržitelného rozvoje, 2021)

Tyto zdroje vytváří prostředí, ve kterém jsme schopni biologicky žít, a především se i dlouhodobě rozvíjet. Pokud dojde k vyčerpání jednoho z těchto zdrojů, bude se nám žít citelně hůře, v horším případě může dojít i ke znemožnění života na zemi tak, jak jsme na něj zvyklí. (Evropský týden udržitelného rozvoje, 2021)

3.2.2 Ekonomický pilíř

Ekonomický pilíř se věnuje nezaměstnanosti, mezinárodnímu obchodu, hospodářskému růstu a rozvoji regionů, organizací či firem, a přitom bere ohled k ostatním dvěma pilířům. Zabývá se především tím, jak udržet ekonomický blahobyt, aniž by se omezoval ekologický blahobyt. Náš ekonomický růst se odvíjí od možností, které nám nabízí životní prostředí prostřednictvím přírodních zdrojů. To znamená, že naše ekonomika by měla vzít v úvahu limity životního prostředí. Ekonomický pilíř obsahuje témata, která často souvisí s procesem výroby a spotřeby, kde v současné době dochází k maximalizaci zisku, za cenu obrovského plýtvání přírodními zdroji. (Evropský týden udržitelného rozvoje, 2021)

Přírodní zdroje jsou ve výrobním procesu přetvářeny na produkty, přičemž část zdrojů je přeměněna na nevyužitelný odpad, který může být dokonce zdraví nebezpečný. Ve spotřební fázi produkt spotřebováváme, takže že čerpáme jeho užitnou hodnotu a následně po vyčerpání se stává z produktu opět odpad. Problém je tedy v tom, že ekonomika nemůže fungovat jako koloběh. Na začátku tohoto procesu postupně ubývají přírodní zdroje, a ve výsledku z nich zůstane jen odpad a znečištění. (Evropský týden udržitelného rozvoje, 2021)

Udržitelný rozvoj chce zajistit takovou ekonomiku, která tvoří zisk a zároveň funguje jako koloběh. Udržitelnost v ekonomickém pilíři tedy znamená, že zdroje, které dnes využíváme a zisk z nich získaný není pouze pro nás, ale i pro budoucí generace. (Evropský týden udržitelného rozvoje, 2021)

3.2.3 Sociální pilíř

Sociální pilíř se zabývá soudržností mezi společenskými skupinami, jednotlivými generacemi, rovností práva a přístupem ke vzdělání nebo omezování chudoby. I přes velký materiální růst v současné době neroste pocit štěstí a životní pohody. Bohatí se na úkor chudých stávají bohatšími a nashromažďují stále více majetku. Lidé ztrácí zájem o veřejné dění a jsou znechuceni z politiky. Stále více vzrůstá nevraživost mezi odlišnými skupinami

lidí, kteří ať chtějí, nebo ne, tak musí žít vedle sebe. Roste také počet lidí, kteří žijí ve vyspělých společnostech v materiálním blahobytu, kteří jsou sužováni pocitem samoty a vykořenění. Výsledkem těchto faktorů je společenská nestabilita, která se přemítá do občanských nepokojů a protestů, která se projevuje všudypřítomnou naštvaností vůči těm, s nimiž nesdílí stejný názor. (Evropský týden udržitelného rozvoje, 2021)

Proto platí, že udržitelná společnost proto musí být spravedlivá a stabilní. Je to tedy taková společnost, kterou tvoří vzdělaní, odpovědní a aktivní občané, kteří se angažují ve společenském dění, zajímají se o své okolí a angažují se v komunitách, spolcích, či politických stranách. Tito občané mají úctu k druhým, jsou otevření dialogu a respektují odlišnosti. Je to společnost, která je rozmanitá, ale zároveň drží při sobě. Nikdo není vylučován na základě odlišných názorů, národnosti, pohlaví, nebo etnicitě. Udržitelná společnost je taková společnost, která každému umožňuje uskutečnit svůj potenciál ve vzdělání a v pracovním uplatnění. (Evropský týden udržitelného rozvoje, 2021)

3.2.4 Problém měřitelnosti

Prvním z problémů měřitelnosti udržitelného rozvoje, je rozpor mezi environmentálním, ekonomickým a sociálním pilířem. V teoretické rovině by měly být tyto části ve vzájemné rovnováze, v praxi se ale často dostávají do rozporu – ochrana přírody versus výstavba dálnice a další. U environmentálního pilíře panuje shoda o hlavních indikátorech udržitelnosti rozvoje, cíle ekonomického a sociálního pilíře jsou daleko více nejasné. Není například jasné, jaká míra růstu ekonomiky, konkurenceschopnosti či jaká míra nezaměstnanosti je udržitelná. (Mezřický, 2005)

Dalším problémem je nedostatek dat o některých základních parametrech udržitelnosti. Naše znalosti o vlivu lidských aktivit na přírodní systém jsou stále velmi malé. Řadu klíčových hodnot, které jsou pro měření udržitelného rozvoje důležité, neumíme převádět do měřitelných údajů. Jako příklad Třebický popisuje kvalitu života či fungování institucí a veřejné správy. (Mezřický, 2005)

Posledním problémem je podle Třebického přebytek dílčích, specializovaných dat a informací. V dnešní době existuje ohromné množství různých expertiz, studií a dílčích dat, srozumitelných jen pro úzký okruh specialistů. Na straně druhé stojí požadavek na poučené a podložené plánování a rozhodování o udržitelném rozvoji. Tento rozpor je obtížně řešitelný. Každý občan by se měl naučit úspěšnou strategii udržitelného rozvoje, například

prostřednictvím změny spotřebních vzorců domácností, nicméně přebytné a přímo zaváděcí informace, jako je reklama, to prakticky znemožňují. (Mezřický, 2005)

3.3 Indikátory udržitelného rozvoje

Změny a vývoj indikátorů se za posledních dvacet let posunul od úzce sektorových indikátorů (například makroekonomických, lesnických, energetických) k indikátorovým rámcům, které uvádějí do příčinné souvislosti jevy v různých sektorech (například produkci primární energie a kvalitu ovzduší, nebo intenzitu dopravy a hluk). (Mezřický, 2005)

Nejnámější rámec pro indikátory z oblasti životního prostředí a udržitelného rozvoje je schéma zavedené OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj-mezivládní organizace 36 velmi ekonomicky rozvinutých států světa, které přijaly principy demokracie a tržní ekonomiky), který se nazývá vliv-stav-odezva (pressure-state-response). Tento model nehodnotí stav jednotlivých složek životního prostředí, jako je voda, ovzduší, půda, nerostné suroviny apod. izolovaně, ale komplexně popisuje vztah mezi příčinami a následky problémů životního prostředí a udržitelného rozvoje. Vlivy představují lidské aktivity, které ovlivňují životní prostředí (například průmyslová činnost, výroba energie, doprava). U stavu jde o charakteristiku jednotlivých složek životního prostředí a u odezvy jde o reakce společnosti na tyto vlivy (lidské zdraví, životní podmínky apod.). (Mezřický, 2005)

Evropská unie prosazuje prohloubený a modifikovaný rámec OECD vliv-stav-odezva. Tento rámec rozlišuje mezi hnací silou (driving force), vlivem (pressure), stavem (state), dopadem (impact) a odezvou (response). Pomocí tohoto rámce může lépe identifikovat kauzální řetězce mezi vznikem environmentálního problému (či neudržitelného vývoje), jeho projevy a způsoby řešení. (Mezřický, 2005)

3.3.1 Význam indikátorů

Indikátory musí být jasně spojeny s určitým problémovým okruhem v plánovacím procesu a zároveň musí referovat o změně dosažené za určité časové období. Také by mělo být vysvětleno, proč byl daný indikátor vyvinut. Jsou také účinnější, pokud jsou spojeny s cílovou, nebo referenční hodnotou a to například 5 let. Pomocí cílených indikátorů jsou cíle definované v politikách či strategiích lépe kontrolovatelné, říditelné

a transparentnější pro veřejnost. Indikátory slouží hlavně ke srovnávání a poměrování úspěšnosti různých plánů, politik, sektorů nebo i států a zajišťují nám cennou zpětnou vazbu pro původce těchto plánů, nebo pro rozhodovací sféru. (Mezřický, 2005)

3.4 Strategie udržitelného rozvoje

Václav Mezřický píše, že se současné instituce mají tendenci chovat nezávisle a pracují s relativně úzkými mandáty. Instituce odpovědné za řízení hospodářství jsou oddělené od institucí odpovědných za ochranu prostředí a ochranu přírodních zdrojů. Zpráva *Naše společná budoucnost* se stala základem dvou hlavních dokumentů, které přijala Konference OSN o životním prostředí a rozvoji v roce 1992 v Rio de Janeiru. Názvy těchto dokumentů jsou: *Deklarace o životním prostředí* a *Agenda 21*. (Mezřický, 2005)

V preambuli *Agendy 21* se píše, že vlády jednotlivých států odpovídají za její úspěšné provedení. Pro dosažení jejich cílů mají zásadní význam strategické plány, politika a postupy realizované v jednotlivých státech. Nejvýznamnější roli v dalším vývoji politiky životního prostředí sehrála osmá kapitola *Agendy 21* nazvaná „Integrace životního prostředí do rozhodování“, která zdůrazňuje, že vlády samy přistoupily ke změnám vládních struktur. Jejich záměrem bylo, aby se systematictěji chránilo životní prostředí během rozhodování o různých typech politik (ekonomické, sociální, energetické atd.) a zároveň také sledovat zpětné účinky těchto politik na životní prostředí. Cílem této politiky bylo přidat sociálně-ekonomické i ekologické otázky do rozhodovacího procesu a zajistit větší účast veřejnosti na rozhodování. (Mezřický, 2005)

Přelomový zlom nastal v prosinci roku 1997 na konferenci v Kjótu. Jednalo se především o změně klimatu planety, které bylo ohroženo emisemi skleníkových plynů, zejména v důsledku spalování fosilních paliv. Zásah do emisí skleníkových plynů znamenal zásah do hospodaření s energií. Výsledkem jednání byl kompromis, kdy se rozvinuté země zavázaly snížit své emise o 5,2 %. O 7 % procent snížily své emise Spojené státy, což byl pro mnohé překvapivý výsledek. Ekologové tyto změny uvítali, proti byly radikálnější skupiny jako Greenpeace, kteří tvrdili, že takové změny světové klima nezachrání. Konference v Kjótu učinila velmi nutný první krok a otevřela dveře pro další vývoj v oblasti klimatických změn. (Moldan, 2003)

V roce 2002 se konal v Johannesburgu světový summit o udržitelném rozvoji, který zhodnotil, jak se uskutečňují zásady a doporučení *Agendy 21*. Přijal se *Implementační plán*, ve kterém se opět zdůrazňovalo, že je potřeba podpořit tři složky udržitelného rozvoje – ekonomický, sociální a environmentální rozvoj. Tyto tři složky se mají navzájem podporovat. Členské státy OSN byly vyzvány, aby strategie udržitelného rozvoje přijaly do roku 2005. (Mezřický, 2005)

3.4.1 Tvorba strategií udržitelného rozvoje

OECD zveřejnila v roce 2001 dokument „Strategie udržitelného rozvoje, praktický návod pro jejich sestavování“ (OECD 2001). Strategie je koordinovaný soubor na participaci založených a kontinuálně působících procesů, které zahrnují sociální a environmentální cíle společnosti. Jde především o trvalou sebereflexi podmínek života společnosti a hledání nových cest optimalizace těchto podmínek i za předpokladu, že se přírodní zdroje zmenšují. Strategie by se měla soustředit na reálné cíle a neměla by řešit příliš mnoho problémů najednou. Rozlišují se hlavní témata strategií – politika, technologie, výzkum, vzdělání a duchovní a kulturní identita. (Mezřický, 2005)

Strategické plánování bude úspěšné, pokud se zaměří na dlouhodobé vize o udržitelném rozvoji vyjádřené transparentními cíli. Musí také zahrnovat jasné priority, které přijímají všichni. Vize se mají odvíjet od národních úsilí a zároveň by se měly brát v úvahu regionální a mezinárodní reality. Aby byla strategie plánování úspěšná, měla by existovat ústřední koordinační instituce buď v úřadu předsedy vlády, nebo aby jí bylo některé ministerstvo (např. financí). Je důležité, aby byla zajištěna účast soukromého sektoru a široké veřejnosti. Nestátní neziskové organizace mají poskytovat politickou podporu při vytváření vazeb mezi politikou a společností. Některé skupiny občanů a organizací odráží problémy, které vyplývají z rozhodnutí ústředních úřadů lépe než tyto úřady samy. (Mezřický, 2005)

Na závěr Václav Mezřický píše: „*Není třeba zastírat: návod pro sestavování strategií je do značné míry souborem zbožných přání, kterým vyhovět může být značně obtížné. Nicméně není-li pochyby o nutnosti zpracování strategií jednotlivými státy ve světovém měřítku, jde o doporučení, která jsou ve svém jádru racionální. V jaké míře se tato racionalita může prosadit v konkrétních sociálně-politických a ekonomických*

souvislostech, je otázka, na niž není v daném okamžiku možné odpovědět.“ (Mezřický, 2005 str.147)

3.5 Strategie udržitelného rozvoje Evropské unie

V roce 2001 přijala Evropská unie na svém zasedání v Göteborgu Strategii udržitelného rozvoje, kterou doplnila Lisabonskou strategií přijatou v roce 2000. Strategickým cílem unie má být: *„stát se ve světě nejvíc konkurenceschopnou a dynamickou ekonomikou, založenou na znalostech, schopnou ekonomického růstu a nabízející víc a lepších pracovních příležitostí a lepší sociální soudržnost.“* (Mezřický, 2005)

Cíle Strategie udržitelného rozvoje mají doplňovat cíle Lisabonské strategie. Společně se soustředí na tyto problémy:

- globální oteplování
- zvyšující se počet chorob rezistentních vůči antibiotikům
- chudoba
- stárnutí populace
- růst objemu odpadů
- ztráta orné půdy
- působení dopravy (dopravní zácpy) (Mezřický, 2005)

Tyto úkoly představovaly v politice Evropské unie zcela nový přístup. Naznačovaly, že posouzení environmentálních, sociálních a ekonomických důsledků je třeba provádět ve vzájemné souhře. Je velice důležité, že se staví aspekt životního prostředí na stejnou úroveň, jako sociální a ekonomické cíle. (Mezřický, 2005)

Strategie klimatické změny si stanovila hlavní cíl snižovat objem vypouštěných skleníkových plynů v průměru o 1 % ročně. K tomu byla také přijata směrnice o energetické dani. Potravní řetězce mají do roku 2020 vyrábět a používat jen chemické látky, které nepředstavují významné nebezpečí pro lidské zdraví a životní prostředí. Toho se má docílit pomocí sledování a kontroly vlivu některých látek na lidské zdraví (např. dioxinů, pesticidů). Také se má změnit podpora poskytovaná v rámci společné zemědělské politiky na kvalitní výrobky. (Mezřický, 2005)

Rozbít vazby mezi ekonomický růstem, užíváním zdrojů a produkcí odpadů je nejdůležitější cíl hospodaření s přírodními zdroji. Obnovit se také mají přírodní stanoviště a přírodní systémy a zároveň se má zastavit snižování biodiverzity. K dosažení těchto cílů má dojít pomocí rozvinutí integrované výrobní politiky ve spolupráci s podniky, aby se snížila produkce odpadů a užívání zdrojů. Ke zlepšení dopravního systému je třeba oddělit zásadním způsobem růst dopravy od růstu HDP. Místo automobilové dopravy má dojít k přesunu na prostředky hromadné dopravy, a to zejména na železniční a vodní dopravu. Tento cíl má být splněn pomocí investiční podpory, která se poskytne veřejné dopravě, železnicím a vnitrozemským vodním cestám (Mezřický, 2005)

V roce 2007 byla na konferenci zástupců vlád členských zemí EU v Lisabonu přijata smlouva o Evropské unii (Lisabonská smlouva). Smluvní strany v ní prohlašují, že Evropská unie usiluje o udržitelný rozvoj Evropy, který je založený na vyváženém hospodářském růstu a cenové stabilitě. Dále ke společenskému pokroku a na zlepšování kvality životního prostředí. Podporován je také vědecký a technický pokrok. Ve vztazích s okolním světem Unie přispívá k míru a bezpečnosti. Za cíl si klade vymýcení chudoby a dodržování ochrany lidských práv. (Moldan, 2015)

3.6 OSN – Cíle udržitelného rozvoje (SDGs¹)

OSN definuje 17 cílů udržitelného rozvoje (SDGs), které představují program pro rozvoj v letech 2015 až 2030. Tyto cíle navazují na agendu „*Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs²)*“, která byla podepsána v roce 2000 a do roku 2015 byla úspěšná. Tento dokument o 17 cílech udržitelného rozvoje se začal formovat na konferenci OSN v roce 2012 v Riu de Janeiro a po třech letech úspěšného vyjednávání vstoupil dokument v platnost. Na definování cílů se podílely všechny členské státy OSN, zástupci občanské a podnikatelské sféry, akademické obce i občané ze všech kontinentů. Tento dokument byl oficiálně schválen 25. září 2015 na summitu OSN v New Yorku, a to podpisem dokumentu „*Přeměna našeho světa: Agenda pro udržitelný rozvoj 2030*“, který zahrnuje cíle udržitelného rozvoje (SDGs). (UNIC Praha, Informační centrum OSN, 2020)

¹ Sustainable Development Goals - Cíle udržitelného rozvoje

² Millenium Development Goals – Rozvojové cíle tisíciletí

3.6.1 Konec chudoby

Prvním cílem udržitelného rozvoje OSN je vymýtit chudobu ve všech jejích formách všude na světě. V současné době je extrémní chudoba definována jako život za méně než 1,25 dolaru na den a do roku 2030 by mělo dojít k odstranění extrémní chudoby všude na světě a zároveň snížit nejméně o polovinu podíl mužů, žen a dětí všech věkových kategorií, kteří žijí v chudobě. (UNIC Praha, Informační centrum OSN, 2020)

Dále do roku 2030 zajistit, aby všichni muži a ženy měli stejná práva v přístupu k ekonomickým zdrojům i základním službám, posílit odolnost chudých a zranitelných před extrémními klimatickými jevy a dalšími enviromentálními, sociálními a ekonomickými otřesy a pohromami. Proto je nutné zajistit mobilizaci prostředků z různých zdrojů a vytvořit jasné politické strategie na národní, regionální i mezinárodní úrovni, díky nimž bude zajištěno zrychlení investic do opatření na odstranění chudoby. (UNIC Praha, Informační centrum OSN, 2020)

3.6.2 Konec hladu

Druhým cílem je do roku 2030 vymýtit hlad, dosáhnout potravinové bezpečnosti, zlepšit výživu a prosadit udržitelné zemědělství. Dále odstranit všechny formy podvýživy a do roku 2025 dosáhnout mezinárodně dohodnutých cílů ohledně zakrnění a hubnutí dětí, které jsou mladší pěti let. V oblasti zemědělství je cílem zdvojnásobit zemědělskou produktivitu a příjmy malých zemědělců a zajistit bezpečný a rovnocenný přístup k půdě a dalším výrobním zdrojům. Dále je potřeba zajistit a zavést udržitelné systémy ve výrobě potravin a do roku 2020 zajistit zachování genetickou rozmanitost osiv, dalších pěstovaných plodin a domácích zvířat. Pomocí posílené mezinárodní spolupráce zvýšit investice do venkovské infrastruktury a zemědělského výzkumu. (UNIC Praha, Informační centrum OSN, 2020)

3.6.3 Zdraví a kvalitní život

Třetím cílem je zajistit zdravý život a zvyšovat jeho kvalitu v jakékoliv věkové kategorii. Do roku 2030 je cílem celosvětově snížit míru mateřské úmrtnosti, a to na méně, než 70 na 100 tisíc porodů. Dále zabránit úmrtí novorozenců a dětí mladších pěti let, kterým je možné předejít. Velkým cílem je také ukončit do roku 2030 epidemii AIDS, malárie a dalších tropických onemocnění, a to především bojem proti vodou přenášeným

nemocem a ostatním přenosným onemocněním. Pomocí prevence snížit o třetinu předčasnou úmrtnost, podporovat duševní zdraví a pohodu a snížit o polovinu počet úmrtí, které jsou zapříčiněny dopravními nehodami. (UNIC Praha, Informační centrum OSN, 2020)

Proto je důležité, aby se podstatně zvýšilo financování zdravotnictví, aby se dodržovala uplatnění Světové zdravotnické organizace (WHO) a aby se podporoval vývoj a výzkum vakcín na přenosné i nepřenositelné choroby (UNIC Praha, Informační centrum OSN, 2020)

3.6.4 Kvalita vzdělání

Čtvrtým cílem je zajistit rovný přístup k inkluzivnímu a kvalitnímu vzdělání a podporovat celoživotní vzdělávání pro všechny. Cílem je do roku 2030 zajistit, aby všechny dívky a chlapci ukončili bezplatné, rovnoprávné a kvalitní primární a sekundární vzdělání a zajistit rovný přístup všech k cenově dostupnému a kvalitnímu odbornému, učňovskému, vyššímu a univerzitnímu vzdělání. Dalším cílem je, aby všichni studenti získali do roku 2030 znalosti a dovednosti, které jsou potřebné k podpoře udržitelného rozvoje. (UNIC Praha, Informační centrum OSN, 2020)

3.6.5 Rovnost mužů a žen

Pátým cílem je dosáhnout genderové rovnosti a posílit postavení všech žen a dívek. Cílem je skoncovat s jakoukoliv formou diskriminace žen a dívek, eliminovat všechny formy násilí vůči nim a odstranit všechny škodlivé praktiky, jako jsou například dětské a nucené sňatky. Dalším cílem je zajistit všem ženám rovné příležitosti ve všech oblastech, jako je politika, ekonomie a veřejný život. K dosažení tohoto cíle je potřeba přijmout a posílit vhodné politiky a vymahatelné právní předpisy, které zajišťují rovnost žen a mužů. (UNIC Praha, Informační centrum OSN, 2020)

3.6.6 Pitná voda, kanalizace

Šestým cílem je zajistit všem dostupnost vody a sanitačních zařízení a udržitelné hospodaření s nimi. Hlavním cílem je zajistit do roku 2030 univerzální a rovný přístup k bezpečné a cenově dostupné pitné vodě, která je pro všechny. Dále spravedlivě zajistit odpovídající sanitační a hygienické zařízení, zlepšit kvalitu vody, a to hlavně díky snížení

jejího znečišťování, a zvýšit recyklaci a efektivitu využívání vody. (UNIC Praha, Informační centrum OSN, 2020)

3.6.7 Dostupné a čisté energie

Sedmým cílem je zajistit přístup k cenově dostupným, spolehlivým, udržitelným a moderním zdrojům energie pro všechny. Hlavním cílem je do roku 2030 celosvětově zdvojnásobit energetickou účinnost a zlepšit mezinárodní spolupráci, která se týká zpřístupňování výzkumu a technologií čisté energie, a to především ze zdrojů, které jsou obnovitelné. (UNIC Praha, Informační centrum OSN, 2020)

3.6.8 Důstojná práce a ekonomický růst

Osmý cíl se zaměřuje na trvalý, inkluzivní a udržitelný hospodářský růst, plnou a produktivní zaměstnanost a důstojnou práci pro všechny. Udržitelný ekonomický růst se týká i nejméně rozvinutých zemí, kde je podmínkou minimálně sedmi procentní růst HDP ročně. Dále je potřeba diverzifikovat technologický rozvoj a inovace, a to především díky zaměřením se na odvětví, které mají vysokou přidanou hodnotu a vysoký podíl lidské práce. Do roku 2030 je cílem zlepšovat efektivní využívání globálních zdrojů a dosáhnout plné a produktivní zaměstnanosti, která se týká všech žen a mužů, včetně mladých lidí a osob se zdravotním postižením. (UNIC Praha, Informační centrum OSN, 2020)

3.6.9 Průmysl, inovace a infrastruktura

Devátým cílem je vybudovat odolnou infrastrukturu, podporovat inkluzivní a udržitelnou industrializaci a inovace. Do roku 2030 je cílem zmodernizovat infrastrukturu a zdokonalit vybavení průmyslových podniků, aby splňovaly cíle udržitelnosti. Dalším cílem je posílit vědecký výzkum a podporovat inovace a rozvoj technologií, díky zvýšenému počtu výzkumných a vývojových pracovníků. (UNIC Praha, Informační centrum OSN, 2020)

3.6.10 Méně nerovnosti

Desátým cílem je snaha o snížení nerovnosti uvnitř zemí i mezi nimi. Cílem je do roku 2030 dosáhnout a udržet růst příjmů, a to zejména u spodních 40 % populace na vyšší úroveň, než je celostátní průměr. Dále podporovat sociální, politické a ekonomické začleňování všech lidí bez ohledu na to, jaké mají pohlaví, věk, rasu, zdravotní postižení a

náboženské vyznání. Součástí těchto cílů je i zlepšení regulace a monitoringu globálních finančních trhů a snížení nákladů na remitenci migrantů, a to na méně než 3 procenta. (UNIC Praha, Informační centrum OSN, 2020)

3.6.11 Udržitelná města a obce

Jedenáctým cílem je vytvořit inkluzivní, bezpečná, odolná a udržitelná města a obce. Hlavním cílem je zajistit do roku 2030 přístup k odpovídajícímu, cenově dostupnému a bezpečnému bydlení a zajistit přístup k bezpečným, finančně dostupným a udržitelným dopravním systémům. Důležitým cílem je také snížit škodlivý dopad životního prostředí měst na jejich obyvatele, a to především zaměřením se na kvalitu ovzduší a zacházení s komunálním a dalším odpadem. Dále do roku 2030 zajistit přístup k bezpečnému a přístupnému veřejnému prostoru, a to především pro ženy a děti a starší osoby. (UNIC Praha, Informační centrum OSN, 2020)

3.6.12 Odpovědná výroba a spotřeba

Dvanáctým cílem je zajistit udržitelnou spotřebu a výrobu. Hlavním cílem je do roku 2030 dosáhnout udržitelné hospodaření s přírodními zdroji a jejich efektivní využití a zároveň snížit na polovinu globální plýtvání potravin v přepočtu na hlavu. S tím souvisí i snížení produkce odpadů, a to především pomocí recyklace a opětovného využití. Pro zajištění těchto cílů je potřeba vytvořit a zavést nástroje pro sledování dopadů udržitelného rozvoje. (UNIC Praha, Informační centrum OSN, 2020)

3.6.13 Klimatická opatření

Třináctým cílem je přijmout bezodkladná opatření na boj se změnou klimatu a zvládnutí jejích dopadů. Hlavním cílem je zlepšit vzdělanost a povědomí o změnách klimatu, zvýšit odolnost a adaptaci na nebezpečí, které souvisí s přírodními a klimatickými pohromami a začlenit opatření, které souvisí se změnou klimatu do národních politik. (UNIC Praha, Informační centrum OSN, 2020)

3.6.14 Život ve vodě

Čtrnáctým cílem je chránit a udržitelně využívat oceány, moře a mořské zdroje pro zajištění udržitelného rozvoje. Hlavním cílem je do roku 2025 předcházet, a hlavně výrazně snižovat znečištění moří, do roku 2030 zvýšit přínos z udržitelného využívání

mořských zdrojů a zakázat některé formy dotací na rybolov, které vedou k nadměrnému rybolovu a které přispívají k neregulovanému a nehlášenému rybolovu. (UNIC Praha, Informační centrum OSN, 2020)

3.6.15 Život na souši

Patnáctým cílem je chránit, obnovovat a podporovat udržitelné využívání suchozemských ekosystémů, udržitelně hospodařit s lesy, potírat rozšiřování pouští, zastavit a následně zvrátit degradaci půdy a zastavit úbytek biodiverzity. Hlavním cílem je zajistit udržitelné využívání všech ekosystémů (lesy, mokřady), přijmout opatření proti pytláčení a proti snižování degradace přirozeného prostředí, která souvisí se ztrátou biodiverzity. (UNIC Praha, Informační centrum OSN, 2020)

3.6.16 Mír, spravedlnost a silné instituce

Šestnáctým cílem je podporovat mírové a inkluzivní společnosti pro udržitelný rozvoj, zajistit všem přístup ke spravedlnosti a vytvořit efektivní, odpovědné a inkluzivní instituce na všech úrovních. Hlavním cílem je snížit veškeré formy násilí, skoncovat s obchodem s lidmi a zajistit svrchovanost práva na národní i mezinárodní úrovni. Do roku 2030 snížit nezákonný pohyb zbraní a finančních prostředků, omezit korupci a poskytnout všem právní subjektivitu. (UNIC Praha, Informační centrum OSN, 2020)

3.6.17 Partnerství ke splnění cílů

Posledním sedmnáctým cílem je oživit globální partnerství pro udržitelný rozvoj a posílit prostředky pro jeho uplatňování. Hlavním cílem je pomoci rozvojovým zemím, a to prostřednictvím finančních či domácích zdrojů pro dosahování dlouhodobé udržitelnosti. (UNIC Praha, Informační centrum OSN, 2020)

3.7 Strategie udržitelného rozvoje v ČR

V roce 2017 přijala česká vláda strategický rámec „*Česká republika 2030*“, který ukazuje směr a vývoj, kterým by se země měla v následujících desetiletích vydat. Cílem strategického rámce je zvýšení kvality života v České republice a nasměrování naší země k takovému rozvoji, který bude udržitelný v ekonomických, sociálních a environmentálních oblastech. Dokument slouží jako základní rámec pro ostatní strategické dokumenty, které jsou na národní, krajské i místní úrovni, přičemž nahrazuje „*Strategický rámec*

udržitelného rozvoje“, který byl přijatý vládou v roce 2010. *Česká republika 2030* usiluje o společné dosažení udržitelného rozvoje Evropské unie a zároveň přispívá k naplňování sedmnácti globálních cílů udržitelného rozvoje OSN (SDGs), které byly přijaty v roce 2015. Tyto cíle jsou pro všechny členské státy společné, ale každý stát rozhoduje o tom, jaký obsah a jakou cestou mají být naplněny. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

Dokument vychází ze dvou hlavních přístupů. Prvním je kvalita života a druhým je udržitelnost. Pohled na kvalitu života ukazuje, že pokrok ve společnosti nelze hodnotit pouze ekonomickými ukazateli, jako je míra HDP a další. Kromě makroekonomických ukazatelů musíme brát v úvahu i jednotlivce, rodiny a společenství, kteří mezi sebou vzájemně interagují. Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj proto doporučuje, aby se sledovaly různé parametry kvality života, jako je například zdravotní stav, rovnováha mezi pracovním a soukromým životem, vzdělání a dovednosti, mezilidské vztahy atd. Tyto atributy jsou do jisté míry ovlivněny materiálními podmínkami, příjmy, bohatstvím a výdělkem. Princip udržitelnosti uvádí, že rozvoj společnosti závisí na fyzických limitech naší planety a krajiny, a proto se v posledních letech v Evropě i ve světě řeší důležité výzvy současného světa, jimiž jsou změna klimatu, demografické změny, ztráta úrodné půdy, nebo prohlubující se nerovnosti. Během přípravy strategického dokumentu *„Česká republika 2030“* přijalo mezinárodní společenství novou *„Pařížskou klimatickou dohodu“*, která má velmi ambiciózní cíle v oblasti snižování rizika katastrof spojených se změnou klimatu, jako jsou negativní dopady přivalových srážek, sucha a další extrémní projevy počasí. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

Česká republika 2030 v úvodní části formuluje šest principů udržitelného rozvoje a ukazuje, jak mohou být uplatněny při vytváření veřejných politik. Klíčové oblasti jsou: Lidé a společnost, Hospodářský model, Odolné ekosystémy, Obce a regiony, Globální rozvoj a Dobré vládnutí. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

3.7.1 Lidé a společnost

Vize České republiky pro oblast lidé a společnost je taková, že její obyvatelé vytváří společnost, která je vzdělaná, odpovědná, aktivní a díky funkčním rodinám a participujícím komunitám vytváří soudržné společenství.

Pro takovou společnost je základním prvkem rodina jakožto místo pro socializaci, která je nutná pro rozvoj jednotlivce a společnosti. Dobře fungující a stabilní rodina

pomáhá k celkové soudržnosti společnosti a k předávání kulturních, společenských, etických a duchovních hodnot, které jsou zásadní jak pro rozvoj identity, ale také pro rozvoj celé společnosti. Proto je velmi důležité podporovat rodinné politiky, jako jsou veřejné služby pro rodiny, podpora bydlení a podpora flexibilních pracovních forem zaměstnání (práce z domova, částečné úvazky atd.). Pro posilování místních komunit je základním předpokladem rozvinutá infrastruktura (doprava, zdravotní, sociální a vzdělání), jelikož místní komunity jsou jedním ze základních pilířů rozvoje. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

Pro kvalitu života je velmi zásadní i práce, jelikož hraje klíčovou roli v našich životech. Práce je důležitá nejen pro zajištění obživy, ale také jako důležitý prvek pro identitu, osobní rozvoj, spokojenost a socializaci člověka. Hlavní změnu v charakteru práce přináší digitalizace a robotizace, které mohou na jednu stranu zvýšit bezpečnost práce a osvobození od rutinních úkonů, na stranu druhou mohou přinést zánik řady pracovních míst, a to například v sekundárním sektoru, který je pro ČR velmi významný. Potenciál digitalizace a robotizace proto musí sloužit především ke zvýšení kvality života všech obyvatel. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

V oblasti vzdělávání bude kvůli stále rychlejší globalizaci potřeba širší záběr a schopnost orientace. Vzdělávání proto musí učit kritickému myšlení a připravovat studenty na změny, které nás čekají. Bude také kladen velký důraz na ovládání mezinárodních jazyků, a to především těch, které se v Evropě používají nejvíce.

V oblasti zdraví je potřeba snížit nerovnosti, a to zavedením zdravotních politik, které budou podporovat zdraví během celého života. Zdravotnictví by nemělo fungovat pouze na principu zachytné sítě pro již nemocné, ale mělo by plnit preventivní funkci, která by se snažila o to, aby lidé vůbec neonemocněli. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

3.7.2 Hospodářský model

Vize České republiky v oblasti hospodaření je taková, že ekonomika cíleně snižuje svou materiální a energetickou náročnost, hospodářské instituce zajišťují dlouhodobý růst ekonomiky, který je postavený na inovacích, na tvůrčích schopnostech lidí, na nízkouhlíkových technologiích a robotizaci a digitalizace, která se zároveň opírá o kvalitní infrastrukturu. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

Při hodnocení úspěšnosti „Česká republika 2030“ budou vždy brány v potaz ukazatele HDP, HND, reálná spotřeba domácností a míra inflace. Tyto ukazatele mají sice omezenou vypovídající hodnotu (existují alternativy jako index lidského rozvoje či index udržitelného ekonomického blahobytu), jsou ale hodně podobná jiným indikátorům kvality života a úrovni blahobytu, které vnímají české domácnosti v každodenním životě, a proto se zůstane u standardních ekonomických metrik. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

Jestliže chce česká ekonomika dlouhodobě vytvářet dostatek zdrojů, tak se musí zaměřit na tři pilíře hospodářské politiky. Prvním pilířem je podpora podnikání, druhým je podpora opatření, které se zaměřují na oblast vzdělávání, výzkumu a inovace a třetí pilíř klade důraz na efektivní využívání zdrojů a snižování škod, které jsou při spotřebě přírodních zdrojů způsobeny. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

3.7.3 Odolné ekosystémy

Vize České republiky je taková, že zemědělství, lesní a vodní hospodářství berou ohled na přírodní limity a globální změnu klimatu. To znamená, že zpomalují odtok vody z krajiny, zlepšují stav půd a napomáhají k udržení biologické rozmanitosti. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

V současné době naše krajina obsahuje jak cenné části, které je potřeba ochránit, tak části degradované, o kterých je potřeba rozhodnout. Pro rozhodování o krajině má zásadní význam územní plánování, proto je potřeba vytvořit takové podmínky, které jsou zaměřené na udržitelné využívání, a také na správu a ochranu přírodních a kulturních hodnot. Snaha o zlepšení stavu krajiny bude zahrnovat i obnovu bývalých, či vytvoření nových místních cest, které povedou ke zpřístupnění krajiny a výsadbu např. nových stromořadí, které přispívají k pestrosti krajiny. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

Ke zpomalení úbytku orné půdy, která je způsobená převážně půdní erozí, bude důležité co nejdříve navracet do zemědělské krajiny dělicí prvky, které jsou tvořeny dřevinami a trvalými travními porosty, které oddělí stávající bloky orné půdy na menší celky. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

3.7.4 Obce a regiony

Vize České republiky pro udržitelné obce a regiony je taková, že města a obce vytvářejí předpoklady pro udržení a zvyšování kvality života obyvatelstva. Proto odpovědné využívání území vytváří podmínky pro vyvážený a harmonický rozvoj obcí a

regionů, usměrňuje suburbanizační trend a omezuje vynucenou mobilitu. Česká republika proto musí najít a zároveň udržovat rovnováhu mezi rolí, kterou plní velká města jako pól růstu evropské úrovně a vyrovnaným rozvojem, který zajistí uspořádání oblasti, které jsou soustředěny kolem více místních administrativních, hospodářských a kulturních středisek na všech úrovních. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

V rámci suburbanizace byly doposud ohroženy především krajská centra, v budoucnu začne nejspíše postihovat i menší města. To sebou přinese náklady na infrastrukturu a dopravní obsluhu, které mohly být využity pro rozvoj jádrového města. Do suburbánního prostoru se také budou přesouvat některé veřejné i komerční služby. V důsledku suburbanizace také zanikají malé místní provozovny, které fungovaly hlavně v malých obcích, nebo v místních částí ve městech. Tento problém postihuje hlavně seniory a sociálně slabší domácnosti, pro které je fyzicky a finančně náročné dojíždět do větších měst na nákupy. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

Další negativním ukazatelem jsou smršťující se města (shrinking-cities), ze kterých odcházejí ekonomicky aktivní obyvatelé, a to se následně projevuje na degradaci fyzické stránky města a na sníženém příjmu v rozpočtu. V současné době s v České republice smršťuje jedna šestina měst. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

Pro města a obce je důležité, aby ve svém urbánním rozvoji hledali řešení, jak v jednom místě spojit technologické inovace, a to především tzv. integrovaná řešení, které zahrnují propojení dopravy, energetiky, zelených technologií a architektury. Je potřeba zefektivnit koncept chytrých měst (Smart Cities), avšak nesmí se tak dít na úkor uchování identity, kterou vytváří veřejný prostor, kultura, památky a každodenní život. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

Do roku 2030 chce stát dokončit rozpracovanou reformu územní správy a díky ní tak zjednodušit a urovnat stávající systém. Pro úspěšný rozvoj měst a obcí je stabilní místní řízení, které se opírá o dostatečnou institucionální kapacitu, odbornou a vzájemnou komunikaci všech aktérů změn v daném území. Jedná se o samosprávy, občany, firmy, vysoké školy, spolky, výzkumné organizace a neziskové organizace atd. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

3.7.5 Globální rozvoj

Vize v oblasti globálního rozvoje je taková, že Česká republika působí jako sebevědomý a kooperativní člen mezinárodního společenství, kde přispívá svou domácí i zahraniční politikou k udržitelnému rozvoji jak v EU, tak i ve světě. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

V některých oblastech z hlediska udržitelnosti je Česká republika úspěšná, a to především díky koordinaci s ostatními státy EU a díky přijetí „Agendy 2030“ a sedmnácti Cílů udržitelného rozvoje OSN. Česká republika bude podporovat, aby se k plnění závazků udržitelného rozvoje využívala současná architektura mezinárodních organizací, přičemž budování nových mezinárodních organizací nepovažuje ČR za nezbytné. Jeden z hlavních principů pro plnění závazků udržitelného rozvoje je podle České republiky integrovaný přístup, jehož základem je zajišťování koherence politik pro udržitelný rozvoj. Vnější dopady, které způsobují jednotlivé národní politiky by neměly poškozovat jiné země, a to především ty rozvojové. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

Jakožto člen mezinárodního společenství musí Česká republika dodržovat závazky v oblasti udržitelného rozvoje, ke kterým se přihlásila. Jako otevřená ekonomika bude v EU podporovat nové obchodní smlouvy s dalšími státy, pokud budou respektovat principy udržitelného rozvoje. Do roku 2030 bude Česká republika usilovat o naplnění mezinárodních finančních závazků v oblasti poskytování oficiální rozvojové pomoci, a to postupným navyšováním její výše úrovně 0,33 % HND. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

3.7.6 Dobré vládnutí

Vize České republiky je taková, že se tu vládne demokraticky a současně dlouhodobě efektivně. Struktura rozhodování je odolná a inkluzivní. Občané participují na rozhodování ve věcech veřejných a stát jim pro to vytváří vhodné podmínky. Veřejná správa naplňuje cíle udržitelného rozvoje a zvyšuje kvalitu života obyvatel České republiky. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

Pokud nebude ČR schopná dobře vládnout, zůstanou plány na udržitelný rozvoj pouze na papíře. Kvalitní vládnutí se zásadně projevuje i na kvalitě našeho života. Rozhoduje o podobě škol či nemocnic, určuje výši daní a stanovuje podmínky pro inovativní podnikání. Dobré vládnutí rozhoduje o tom, kde vyroste nová stavba, nebo také

zajišťuje, že se po prvním větším dešti neodplaví půda z pole na náves. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

Česká republika si k naplnění vize dobrého vládnutí stanovuje cíl, který zahrnuje lepší způsob vytváření a provádění veřejných politik, a to takovým způsobem, který zajišťuje transparentnost a je prováděn na základě potřebných znalostí a dovedností. (Ministerstvo životního prostředí, 2017)

3.8 Definice venkova

Definice venkova má původ v latinském slově rural, které je opozitem pro termín urban, neboli město. Podle Majerové lze venkov charakterizovat jen velmi obtížně kvůli tomu, že se určité charakteristické znaky venkova mění v čase i prostoru. Obecně je venkov definován jako řídko osídlený prostor, ve kterém má významnou roli zemědělství. Z demografického hlediska můžeme venkov určit nízkým počtem a hustotou obyvatel, z urbanistického hlediska charakteristickým typem zástavby, ze sociologického hlediska například odlišným způsobem života. (Majerová, 2009)

Velký sociologický slovník definuje venkov takto: „*Venkov je obydlený prostor mimo městské lokality tradičně charakterizovaný orientací na zemědělství a menší hustotou obyvatel, ale i jiným způsobem života, většinou propojeným s přírodou, a také s jinou sociální strukturou ve srovnání s městem.*“ (Petrušek, a další, 1996)

Dále existuje mnoho definic, které venkovský prostor charakterizují jako venkovské osídlení a krajinu v jejím okolí, dále pak jako souhrn katastrů venkovských obcí, podrobněji souhrn ploch zemědělské půdy, vodních ploch, lesů a místních komunikací. Venkov se dá také jednoduše označit jako celá oblast mimo plochy měst. (Majerová, 2009)

3.8.1 Funkce venkova

Funkce venkova většinou začínají u zemědělské, která je dnes více krajinotvorná než produkční, dále pak bydlení, které představuje místo pro život a končí u odpočinkové a relaxační. V dnešní době se velký význam přikládá k udržení kvalitního životního prostředí a udržitelného rozvoje. (Majerová, 2009)

Takto se vnímají funkce venkova v různých souvislostech a z různých úhlů pohledu:

- Venkov jako neměstský prostor – pro toto kritérium slouží členění počtu obyvatel či hustota zalidnění.

- Venkov jako krajina – alternativou k uzavřenému a stísněnému prostředí měst je venkov, který nabízí svůj otevřený prostor.
- Venkov jako prostor pro zemědělství – v dnešní době se mylně zaměňuje pojem venkov = zemědělství. Zemědělství na venkově není nejdůležitější ekonomickou aktivitou, má však krajínotvornou funkci.
- Venkov jako životní styl – často se tvrdí, že životní styl obyvatel venkova se liší od životního stylu obyvatel měst. Pro venkov jsou typické uzavřené lokální komunity, nicméně v dnešní době se vytrácí identita a vědomí života na venkově.
- Venkov jako prostor rekreace a odpočinku – rozvoj turistiky ve 20. století vyvolal funkci chataření a chalupaření. Tato funkce má z pohledu venkova jak pozitivní, tak i negativní důsledky. (Majerová, 2009)

3.8.2 Venkovská obec

Venkovská obec, venkovské sídlo, nebo jednoduše vesnice je označení pro sídlištní jednotku z venkovského prostoru. V zákonu je obec definována v § 1 zákona 128/2000 Sb. o obcích: „*Obec je základním územním samosprávným společenstvím občanů; tvoří územní celek, který je vymezen hranicí územní obce.*“ Jako obec se tedy obecně označují všechna města i vesnice, bez ohledu na velikost. Během historického vývoje se hranice mezi městem a venkovem postupně odstraňovaly a v dnešní době dochází k jejich prolínání. Z tohoto důvodu není vymezení venkovské obce tak jednoduché, jak se na první pohled může zdát. (Majerová, 2009)

Podle nejpoužívanější typologie OECD se město a venkov hodnotí na základě hustoty obyvatelstva v obci. Pokud je hustota menší než 100 obyvatel na km², jedná se o obec venkovskou. Nejjednodušší kritérium pro rozdělení venkova a města slouží rozdělení podle počtu obyvatel obce. Pro takové rozdělení se používá velikost 2 000 obyvatel. (Majerová, 2009)

Ze subjektivního vymezení lze obec charakterizovat pocity, které se projeví, když poprvé vstoupíte do vesnice a prohlédnete si ji. Není potřeba znát přesné definice, protože se jedná o souhrn kritérií, díky kterým je možno takto obce rozdělit. V malých historických městečkách a u obcí v okolí či na okrajích měst je rozlišení obtížnější, protože za vesnici může být označováno i sídlo, které je městskou částí (na okraji větších měst), ale svoji

povahu a podobu si nadále zachovává. V současné době jsou specifickým typem osídlení tzv. satelitní městečka. Jedná se o nové části připojené k bývalým venkovským obcím v okolí větších měst. Je však sporné, zda se obyvatelé těchto částí cítí být venkovany, nebo toto označení považují spíše za urážku. Subjektivní hodnocení je vhodné použít pouze v lokálním měřítku. Subjektivita je názor jedince a může se lišit od názoru jiného člověka. Subjektivní hodnocení se může zdát jako nepřesnější, ale pro její realizaci by člověk musel navštívit více než 6 000 obcí jen na našem území. (Majerová, 2009)

Objektivní vymezení můžeme dělit na architektonické znaky, historický vývoj, ekonomické znaky a sociální znaky. Ve středověku byly rozdíly mezi městem a vesnicí velmi zřetelné. Lišily se detaily jednotlivých domů jak ve vzhledu, tak v materiálech a výzdobě. Středověká města se vyznačovala obranými hradbami a hustou zástavbou často vícepodlažních domů, které mívaly v přízemí prostor pro vedení obchodu. Sídla a paláce byly specifickým typem budov významnějších obyvatel, především šlechticů a obchodníků, dále pak školy, soudy a radnice. Města se od vesnic odlišovala také dlážděnými ulicemi, náměstím s kašnou či pranýřem. Vesnice vznikaly na místech, které byly vhodné pro obdělávání půdy, nebo v blízkosti hradů, kam se lidé mohli ukrýt před nepřítelem. Většina obcí se vytvořila přirozeným vývojem kolem původního zemědělského statku, který byl postupně dostavován dalšími malými chalupami, například s řemeslnou výrobou. Nakonec se tak vytvořil systém ulic a celkový tvar vesnice. Hlavní funkce vesnic ve středověku bylo zajišťovat dostatek potravin. Mnoho těchto vesnic od svého vzniku prodělaly prudký vývoj, rozrostly se na městyse, nebo se staly součástí větších měst. *„Existují však i případy (a většinou z nedávné minulosti), kdy se prosperující město či městečko stalo (dle současných měřítek) opět vesnicí – například Rabštejn nad Střelou či mnohé obce v oblasti Sudet, odkud bylo po druhé světové válce odsunuto německé obyvatelstvo“.* (Majerová, 2009 str.19)

Z ekonomického hlediska měly vesnice zajišťovat zemědělskou prvovýrobu či dřevařské a horní funkce. Socialistický režim si dal za cíl odstranění podstatných ekonomických rozdílů mezi městem a venkovem. K tomu sloužila kolektivizace zemědělství, která měla přinést větší efektivitu ve velkovýrobní formě. Výsledkem kolektivizace bylo zničení tradičního vztahu k půdě, hospodářství, majetku i k drobnému živnostenskému podnikání. Majetek byl sice v rámci restitucí z části navrácen původním

majitelům, ti už však neměli možnost (peníze, věk) se k zemědělství vrátit. (Majerová, 2009)

Venkov se za posledních 20 let výrazně změnil. Zemědělství již nemá hlavní úlohu, v současné době je v něm zaměstnáno méně než 4 % ekonomicky aktivních obyvatel, ale přesto stále patří k obrazu venkova. Také soukromé podnikání se stalo součástí života na venkově. (Majerová, 2009)

3.9 Rozvoj obce

Pro rozvoj obce je nejdůležitější dobrý výkon místní veřejné správy, která spravuje veřejné záležitosti obce. Ve prospěch svých občanů iniciuje, organizuje, koordinuje a ovlivňuje veřejné záležitosti obce. Instrukce a mocenské struktury v obci představuje místní veřejná správa, která se skládá ze starosty společně s dalšími pěti až patnácti zastupiteli, kteří jsou voleni v komunálních volbách. (Majerová, 2009) Poslední volby do zastupitelstev se konaly na podzim roku 2018.

Důležitý faktor pro kvalitu spravování a rozvoj obce je také to, zda je postavení starosty uvolněné nebo neuvolněné. I v malé obci jsou obecní záležitosti velmi komplikované a funkce místní veřejné správy tak rozsáhlé, že pro jejich správné spravování je vyžadován jeden celý pracovní úvazek starosty a zodpovědná práce zastupitelstva. Podle velikosti obce se dá odhadnout postavení starosty. V obci do 500 obyvatel je starosta téměř pravidelně neuvolněný, a ještě až do 1 000 obyvatel se vyskytuje starosta neuvolněný. Téměř všichni uvolnění starostové jsou v obci nad 1 000 obyvatel, protože postavení starosty představuje velký význam pro výkon místní veřejné správy. (Majerová, 2009)

O rozhodování veřejných záležitostech obce rozhodují místní orgány veřejné správy (zastupitelstvo, starosta, obecní rada). Jsou však případy, jejichž zajištění přesahuje možnosti samotné obce. Jedná se především o finance, které obec potřebuje ke svému rozvoji a ke slušnému životu. Konkrétně je to například zlepšení dopravní dostupnosti, stavba nové infrastruktury a podpora podnikání. Na těchto případech má vliv především kraj a centrální orgány. (Majerová, 2009)

Spolupráce obcí slouží pro zajištění životně důležitých služeb, jako jsou čističky odpadních vod, kanalizace, vodovody a další. Cílem sdružování obcí je také řešení společných problémů a hledání cest rozvoje obce a jejího sousedství. Pokud chce obec

přijmout dotaci nebo grant, je často vázána na minimální velikost projektu, a proto se snaží získat podporu v jiné obci. Dá se říci, že „*spojování obcí do spolupracujících svazků je ve venkovském prostoru nezbytností, mají-li být služby obyvatelům zajištěny efektivně*“.
(Majerová, 2009 str.54)

Pro rozvoj obce je v poslední řadě důležitá Místní akční skupina. Pro podporu projektů z evropských dotací je spolupráce a partnerství přímo podmiňováno. Historicky nejúspěšnější nabídkou EU ke zdoání problémů na venkově pomocí financování je program LEADER (Liaison Entre Actions Développement de l'Économie Rurale neboli Propojení aktivit rozvíjejících venkovskou ekonomiku). Jeho vliv na rozvoji venkova se hodnotí jako naprosto zásadní převrat v rozvoji venkova. Průběžná hodnocení programu LEADER ukazují, že tato podpora motivuje obyvatele a subjekty na venkově k činnostem, které postupně směřují k rozvoji obce. Kvalita připravovaných projektů závisí zejména na znalosti místních aktérů o problematických oblastech a na rozvojovém potenciálu daného regionu. Pro úspěšný rozvoj obce je nezbytná trvalá komunikace veřejné správy s občany a aktivní účast a zapojení ve spravování obce. (Majerová, 2009)

3.10 Soutěž Vesnice roku

O soutěži Vesnice roku by se dalo tvrdit, že částečně hodnotí i některá kritéria spojená s trvale udržitelným rozvojem. V rámci soutěže jsou obce oceňovány následujícími stuhami.

Nejprestižnější ocenění, které lze v rámci soutěže Vesnice roku získat, je Zlatá stuha. Komise při hodnocení obcí sleduje úroveň společenského života, občanskou vybavenost, aktivity občanů, spolupráci s podnikateli v obci, kvalitu veřejného prostranství, která souvisí s péčí o zeleň a krajinu, a také základní dokumenty obce.

Tuto stuhu získá obec, jež se nejlépe a vyváženě prezentuje ve všech posuzovaných oblastech.

Modrá stuha je znakem společenského života vesnice. Obec, která získá toto ocenění, se vyznačuje činností spolků, které jsou tradiční i novodobé, a také se zde udržují a obnovují tradice a obyčeje. Pro získání modré stuhu je důležitá péče o duchovní hodnoty obce a návaznost na tradice. Pro posuzování společenského života jsou důležité obecní kroniky spolkové kroniky a autentické akce spolků.

Zapojení dětí a mládeže do života obce je oceněno Bílou stuhou. Hodnoceny jsou aktivity výchovy mládeže místními spolky, vytváření podmínek pro trávení volného času a práce s dětmi v knihovně.

Rozvoj zeleně v obci a pečování o dřeviny a prostranství se zajištěním odbornosti, je oceněno Zelenou stuhou. Hodnocena je také výchova veřejnosti ke vztahu k životnímu prostředí obce a jejího zapojování do jeho tvorby. Ocenovány jsou i snahy o revitalizaci navazující otevřené krajiny a výsadby tradičních stromořadí.

Spolupráce zemědělských subjektů hospodařících v krajině se samosprávami je oceněno Oranžovou stuhou. Toto ocenění je zaměřeno také na hledání nových forem spolupráce při správě venkovského prostoru. Mezi posuzovaná kritéria patří: podíl místních zemědělských subjektů na zaměstnanosti v obci, využití netradičních zdrojů energie a místní produkty a jejich marketing.

Soutěž Vesnice roku vznikla v roce 1995 a od té doby je vyhlašována každoročně. Cílem soutěže je snaha o povzbuzení obyvatel venkova, aby se aktivně účastnili na rozvoji svého domova a zveřejnit pestrost a rozmanitost uskutečněných programů obnovy vesnic. Důležitým cílem je upozornit širokou veřejnost na významu venkova a ukázat aktivity obcí, jejich představitelů a občanů, kteří se snaží zvelebit svoji vesnici (městys) a zároveň rozvíjejí místní tradice a aktivně se zapojují do společenského života v obci. (Vesnice roku v Programu obnovy venkova, 2011)

V roce 1995 soutěž existovala pod názvem „*Soutěž o nejzdařilejší program obnovy vesnice*“ a byla vyhlášena Spolkem pro obnovu venkova ČR. V roce 1996 se připojilo mezi vyhlašovatele Ministerstvo pro místní rozvoj ČR a Svaz měst a obcí ČR. V roce 2007 se k vyhlašovatelům připojilo i Ministerstvo zemědělství. (Vesnice roku v Programu obnovy venkova, 2011)

Soutěž se každoročně vyhlašuje na jarním Dnu malých obcí v Praze. Soutěž probíhá ve dvou kolech. První kolo je krajské a druhé celostátní. Obce, které se do soutěže přihlásí, jsou nejprve hodnoceny v krajském kole a do celostátního kola postupuje pouze jedna obec z daného kraje, která vyhrála Zlatou stuhu. V celostátním kole se vyhodnocují první tři místa, a to na základě následujících kritérií: koncepční dokumenty, aktivity občanů, společenský život, péče o stavební fond a obraz vesnice, podnikání, občanská vybavenost, péče o veřejná prostranství, přírodní prvky a zeleň v obci, péče o krajinu a informační technologie obce. (Vesnice roku v Programu obnovy venkova, 2011)

Vesnice, která vyhraje v celostátním kole, postupuje do soutěže Evropská cena obnovy vesnice, kterou vyhlašuje Evropská společnost pro rozvoj venkova a obnovu vesnice Europäische Arbeitsgesellschaft Landentwicklung und Dorferneuerung ARGE. Tato soutěž probíhá ve dvouletém intervalu. (Vesnice roku v Programu obnovy venkova, 2011)

Soutěž Vesnice roku 2020 byla z důvodu šíření Koronaviru na území České republiky zrušena.

3.11 Sudety

Slovo „Sudety“ nevymyslelo politické hnutí okolo Konrada Henleina, a ani další předchůdci z počátku 20. století. Původ tohoto slova je s největší pravděpodobností keltský a v překladu znamenal „les kanců“. Poprvé jej v psané podobě použil starověký geograf Claudius Ptolemaios, který „Sudeti montes“ (pohoří Sudety) umísťuje do střední Evropy, aniž by bylo možno je podrobněji lokalizovat. Ve středověku se tento pojem nadále nevyužíval a znovu se objevil až v období humanismu a renesance, kde je mu přiřazováno hned několik významů. Jako „Sudety“ jsou označovány hory, které oddělují Slezsko od Čech a Moravy (přibližně pohoří mezi Ostravou a Libercem), nebo jen s Krušnými horami. V této době lze již nalézt také texty, v nich jsou „Sudety“ označovány obecně jako horská pásma kolem a částečně i uvnitř Čech. (Spurný, 2006)

V 18. a 19. století se v geografických a biologických kruzích ustálilo používání pojmu „Sudety“ pro horská pásma, která se nacházejí na jedné straně mezi Čechami a Moravou a na druhé straně mezi Slezskem. Někdy se Sudety vyskytují také jako alternativní název pro Jeseníky nebo Krkonoše. V 19. století však dochází k tomu, že se slovo Sudety stává součástí rakouských statistik a slovníku etnografů. Nově se v rámci členění habsburské monarchie vedle zemí alpských, karpatských, Čech, Moravy a rakouského Slezska objevuje termín země sudetské. Mezi národopisci a etnology se zároveň začíná objevovat termín „obyvatelé Sudet“, který se v rámci postupujícího národního sebeuvědomování začíná vztahovat výlučně na německé obyvatelstvo českých zemí. V roce 1866 je poprvé použit termín „sudetský Němec“. V této době byla snaha etnologů, geografů a statistiků odlišit Němce alpské od Němců sudetských. České noviny a české časopisy píší o sudetských Němcích poprvé na konci 19. století. (Spurný, 2006)

Sudety a pojem sudetský Němec se stávají součástí politického slovníku zejména německých politiků z českých zemí, a to na počátku 20. století. 30. října 1918 je vyhlášen vznik provincie Sudetenland a pojem „sudetský“ tak získává i reálnou politicky geografickou náplň. Sudetenland se rozkládal na části území rakouského Slezska, severozápadní Moravy a severovýchodního výběžku Čech. Němečtí vůdci však v letech 1918-1919 v politických jednáních nadále užívali pojem sudetský i v širším teritoriálním významu. Termín Sudety je v období první Československé republiky nadále používán v nejrůznějších kontextech. Nejčastěji je tento pojem ztotožňován s převážně Němci obývanými pohraničními oblastmi. Ve dvacátých a třicátých letech pojem Sudety a sudetští Němci používají Češi ve stále menší míře, kdy píší a hovoří spíše o území smíšeném, zněmčeném, nebo dokonce o našich Němcích. Na německé straně se naopak pojem sudetští Němci (Sudetendeutsche) a Sudety stává čím dál více dominantním. Konrad Henlein nebyl jediný, který tato slova používal. Sudety byly součástí slovníku německých aktivistických stran, které rozhodně nechtěly odtrhnout Sudety od českých zemí. Kvůli Mnichovské dohodě a dalšímu vývoji se pro Československý národ stali sudetští Němci a Sudety termíny, které neodmyslitelně patří do období nacismu a do rozbití Československa. (Spurný, 2006)

Vzhledem ke konotacím, které ve třicátých a čtyřicátých letech 20. století pojmy sudetský a Sudety nabyly, byla v letech 1945-1989 velká a intenzivní snaha, která byla do velké míry úspěšná, vytěsnit tato slova z našeho slovníku. Postupem času se však ukázalo, že tyto pojmy jsou po roce 1945, po vyhnání většiny Němců z českých zemí, velice důležité. Po vyhnání a následným znovuosídlením území s někdejší převahou německého obyvatelstva přibýly ke geografickým specifickým znakům Sudet rysy daleko zásadnější. Jedná se především o fakt přetržené kontinuity a s tím spojený vznik nové společnosti, která si nově musí hledat vztah ke krajině, ve které nově žije. Došlo také k zániku stovek, či dokonce tisíců obcí a s tím spojený nedostatek lidí, kteří by dokázali postarat o zbylé památky. V současné době toto zanedbané dědictví vyznačuje zvláštní sílu, která slouží jako inspirace pro řadu lidí a vzbuzuje v nich aktivní hledání skrytého bohatství krajiny. Sudety tak v sobě dnes nesou tři vrstvy charakteristik nebo prvků, kterými jsou odlišné od zbytku českých zemí. První vrstvou je osobitost daná zvláštní historií, kterou formovali tamní Němci a mimořádnou geografii, a to především hornatým terénem. Jako příklad je třeba sudetský typ osídlení. Druhá vrstva představuje specifickou, která je daná vyhnáním,

bouráním, doosidlováním, opuštěností, vykořeněností, hostinností a sudetským bezdomovectvím. Tyto problémy najdeme možná i jinde, ale právě zde jsou zastoupeny v mnohem větší míře. Poslední vrstva je síla a inspirace k ožívování Sudet, která se zejména pro mladou generaci stala jednou z velkých témat současné české společnosti. (Spurný, 2006)

V důsledku vystěhování téměř tří milionů lidí z česko-německého pohraničí po druhé světové válce byl zasažen nejen ekonomický a politický vývoj státu, ale v první řadě kulturní a sociální tradice pohraničních oblastí. V oblasti drobných obchodů a hostinských bylo k roku 1947 zrušeno přes 70 000, v provozu zůstalo pouze 45 000. (Antikomplex a kol. , 2015)

Vytratil se zároveň i cit k místu, k pospolitosti, který zda vlastně ani nezačal existovat, a k okolnímu prostředí. Zaniklo přes 3 000 obcí, díky čemu se výrazně změnil vzhled Sudet a zároveň vztah místních lidí ke krajině a půdě. Nikdo se nestaral o opuštěné pozemky, které byly ve státním vlastnictví, a proto postupně zanikla většina krajinných děl, které zde vybudovali sudetští Němci. (Antikomplex a kol. , 2015)

Odsun Němců ze sudetských oblastí a následné znovuosídlení pohraničí bylo v oblasti sociodemografie největší událostí naší novodobé historie. K 31. 5. 1947 bydlelo v pohraničí okolo 2 400 000 obyvatel. Do vylidněných území se tedy podařilo převést 1 900 000 lidí, to znamená, že každá čtvrtá česká rodina, nebo alespoň některý její příslušník se odstěhoval do pohraničí. Situace se ale začala měnit s nástupem komunismu a se znárodněním, kdy zde lidé přestávali chtít žít a utíkali jinam. Režim jim to však zakázal a z oblasti Severočeského kraje bylo téměř nemožné se odstěhovat. Veškerá vina nepatří pouze komunistickému režimu, jelikož je důležité si uvědomit, že sociální a kulturní prázdnotě jsme se přizpůsobili téměř všichni a až dodnes jsou lidé, kteří žijí v pohraničí pod vlivem rozšířené a vládnoucí nicoty. (Antikomplex a kol. , 2015)

Sudety nelze označovat pouze jako geografický termín, protože donedávna označoval pouze severní horské oblasti českých zemí, nikoliv však Novohradské hory nebo Český les. Slovo Sudety je především symbol pro krajinu, pro společnost, ale i pro veškerý život v oblastech, jejichž vývoj byl kvůli dramatickým událostem přerušen. Je to symbol pro specifický kraj, pro specifické problémy, ale na druhou stranu i pro velmi neobvyklou

krásu a přitažlivost. Dodnes jsme svědky vývoje, který dává tomuto zneužitému pojmu nový a celkem i pozitivní obsah. (Antikomplex a kol. , 2015)

Největší nepřítel doby je rezignace na skutečně živé vnímání prostředí, které nás obklopuje. Mnohdy vůbec nevidíme zmatek nebo zánik v našem okolí. Díky našim smyslům jsme schopni se adaptovat na téměř jakékoliv prostředí, i na to velmi nevábné. *„Kdybychom však na své okolí čas od času dokázali pohlédnout jako někdo, kdo je tu poprvé, spatříme poničenou kapličku, zarostlý rybník, smetiště na návsi a teprve potom si všimneme, jak mnoho podobných, pro nás dlouho „neviditelných“ míst na našich českých dvorcích, návších i náměstích máme.“* (Antikomplex a kol. , 2015 str. 12)

Zájmem o sudetskou minulost, ač se to může zdát neuvěřitelné, si člověk stále může přivodit urážky a odsouzení. Negativní zážitky z minulosti se nedají jen tak odbýt. Téma Sudet je stále některými politiky rozdmýcháváno s velkým cynismem a vervou. Před rozumným zahraničím se zesměšňujeme a ničíme tak žádanou kritickou, otevřenou a hlavně „nedémonickou“ atmosféru ve vztahu k vlastní minulosti. (Antikomplex a kol. , 2015)

3.11.1 Architektonika Sudet

Sudety měly jiný architektonický vzor než Čechy. Podle vzhledu staveb poznáme, že jsme se ocitli na pomyslné kulturní hranici mezi pohraničím a vnitrozemím. Základním kamenem specifičnosti Sudet je právě odlišná architektura. (Antikomplex a kol. , 2015)

Nejrychleji byla využita nejdominantnější místa v okolí řek. Jako příklad je město Loket, které je na skalnatém ostrohu nad meandrem řeky Ohře, nebo v prudkém ohybu řeky v údolích pod skalnatým výběžkem (pro příklad Stráž nad Orlicí, Branná, a Český Krumlov). Dále pak využití teplých pozvolných jižních strání pohraničních hor (pro příklad Rokytnice nad Jizerou, Svahová, Lázně Jeseník, Jáchymov, Kašperské hory). Charakter obydlených krajín stanovilo extrémní zemědělství v horských svazích a nesmírná dřina místních zemědělců. Takové pole znamenalo pro zemědělce potravinové zásoby, které sloužily k přežití v dlouhých zimních měsících. To je důvod, proč byla tehdejší krajina v obdělávaných jižních stráních tolik upravována. (Antikomplex a kol. , 2015)

3.11.2 Starousedlíci a novousedlíci

Důležitý faktor pro nový krajinný ráz pohraničí po roce 1945 byl postoj novousedlíků k tradici, ke kultuře bydlení, k architektuře a k bohatství, který se jim naskytl. Bylo zde spousta zachovalých architektonických detailů a budov, které bylo třeba přemalovat českými barvami a švejkovským úsměvem. Dosavadní tvárnost podhůrské a horské krajiny tak velmi rychle zanikla. Bylo zde spousta laciných domů, které neměly téměř žádnou cenu. Hlavní estetický význam pohraničí si začali klást až rekreanti, kteří začali klást původní tvář domů jako vzor. Nezáleželo jim na tom, jestli domy reprezentují německé tradice či nikoliv, stavby tohoto typu sem patřily a byly symbolem podhorské krajiny, která je naše a zůstane naše i do budoucna. (Antikomplex a kol. , 2015)

Čeští i němečtí starousedlíci a novousedlíci měli rozdílný přístup k rekonstrukci staveb. Novousedlíci mnohem častěji přejímali moderní způsob bydlení a přestavby. Pouze novousedlíci například v severočeském ohraničí vybourávali okna, otloukali fasády a zazdívali dveře, starousedlíci tyto přestavby neprováděli. Podle představ starousedlíků neměla modernost na staré budově co dělat, moderní stavby se podle nich měly stavět na zelené louce. (Antikomplex a kol. , 2015)

Spousta novoosídlenců si musela zvykat na nové bytové prostředí i několik let. Kromě toho část bytového fondu v pohraničí vesnic byla kvůli válce na velmi nízké úrovni, takže do některých domů bylo potřeba teprve zavést vodu, elektřinu atd. Noví obyvatelé zásadně změnili tvář pohraniční zástavby, díky čemuž se oddělili ze starousedlické komunity a odstranili všechny odkazy z německé kultury. Důležité bylo, aby zde lidé zůstali, jelikož nikomu nevalil zásah do tradiční zástavby. „*S časovým odstupem je jasné, že reinterpretace kulturních kódů pohraničí byla nutná. Noví lidé vytvářeli novou tvář.*“ (Antikomplex a kol. , 2015 str. 56)

3.11.3 Orlické hory

Orlické hory se německy jmenují das Adlergebirge a jsou součástí sudetské horské soustavy. Celková délka pohoří je přibližně 60 kilometrů a vede mezi Náchodem (na severu) a Štítou (na jihu). Zároveň tvoří z větší části historickou hranici mezi Kladskem, Čechami a Moravou. Nejvyšší vrchol Velká Deštná (1115 m.n.m.) se nachází z horopisného hlediska na území vlastních Orlických hor, které vedou od Vrchmezí po Zemskou bránu a tvoří horský hřeben o průměrné nadmořské výšce 1000 metrů. Další část

Orlických hor se nazývá Mladkovská vrchovina, která se nachází jižně od Zemské brány. Nejvyšší vrchol této části hor se jmenuje Adam (765 m.n.m.). Tento úsek se nachází mezi toky řek Tiché a Divoké Orlice. Jihovýchodně od Tiché Orlice se hřeben znovu zvedá do výšky téměř tisíc metrů, kde se nachází vrchol Suchý vrch (995 m.n.m.).

Stejně jako v ostatních pohraničních pohořích sudetské soustavy byly vyšší a střední části Orlických hor osídleny po několik století německojazyčnými obyvateli. Tito obyvatelé se významným způsobem podíleli na vytváření místní kulturní krajiny a jejich částí, zejména na lidských sídlech, sakrálních staveb a hospodářské, zemědělské a dopravní infrastruktury. (Antikomplex a kol. , 2015)

Orlické hory byly osídleny německojazyčnými kolonisty přibližně na přelomu 15. a 16. století, a to především v souvislosti s hornictvím, dřevařstvím a sklářstvím. Do severní části Orlických hor a do oblasti Králicka na jihu přicházeli především alpští dřevaři a osadníci z Kladska. Většina obcí v Orlických horách, které se nachází především nad hranicí 500 metrů nad mořem, byly až do roku 1945 německojazyčné, a proto je o nich poprvé slyšet až v 16. století (jako příklad město Králíky). Menší osady ve vyšších polohách byly založeny až v 17. nebo 18. století. (Hadinec, Čihák, Luisino údolí). (Antikomplex a kol. , 2015)

Z historického hlediska lze s ohledem na průběh jazykové hranice rozdělit oblast Orlických hor, která byla dříve německojazyčná na tři menší části. První část jsou vlastní Orlické hory (německy Oberes Adlergebirge), které jsou vymezené na severu Olešnicí v Orlických horách a na jihu Zemskou bránou. Druhá část se nazývá Králicko (německy Grulich Ländchen), která tvoří oblast na severozápadě mezi Zemskou bránou, na jihozápadě tokem Tiché Orlice, na severu horským masivem Králického Sněžníku a na jihovýchodě zemskou hranicí s Moravou. Poslední část je Údolí Březné (německy Friesetal), které se nachází na jižní části Králické brázdy od Červené Vody na severu po Štítý na jižní části. (Antikomplex a kol. , 2015)

Severní část Orlických hor společně s oblastí Králicko vždy patřily k Čechám, zatímco celá oblast Friesetalu patřila historicky k Moravě, která byla také součástí politického okresu Záhřeb. K českému okresu Ústí nad Orlicí byla severní část Friesetalu kolem Červené Vody připojena až v roce 1960. (Antikomplex a kol. , 2015)

V letech 1945-46 kdy došlo k odsunu téměř veškerého německojazyčného obyvatelstva sdílely Orlické hory osud ostatních osad ostatních oblastí bývalých Sudet, a to

jak z hlediska ekologického a ekonomického, tak i z hlediska sociologického. Orlické hory se však v řadě aspektů odlišují od jiných vysídlených pohraničních regionů, především kvůli svým kořenům, které jsou v jazykovém, geografickém a socioekonomickém charakteru této oblasti v období před odsunem. (Antikomplex a kol. , 2015)

Všeobecně se dá říci, že odsun německojazyčného obyvatelstva nezpůsobil v oblasti Orlických hor takovou míru destrukce, jako tomu bylo obvyklé v jiných vysídlených oblastech. To zapříčinily především následující faktory:

Území, kde se mluvilo německy, bylo velmi malé a tvořilo jen úzký pás přiléhající k zemské hranici, a to platilo hlavně o oblasti Oberes Adlergebirge (Orlické hory). Mnohdy se jednalo jen o dvě nebo tři německojazyčné vesnice, za kterými už začínala českojazyčná sídla. (Antikomplex a kol. , 2015)

Z vnitrozemského pohledu bylo německojazyčné území Oberes Adlergebirge (Orlické hory) jazykovým ostrovem, které bylo úplně obklopeno česky mluvícími oblastmi. Dvě z pěti míst v Čechách, kde se jazyková hranice dotýkala hranice zemské, bylo na severu Náchodsko a na jihu Zemská brána. (Antikomplex a kol. , 2015)

Obce Klášterec, Liberk, Orličky a Pěčín zasahovaly až do středních, ojediněle i vyšších poloh Orlických hor. Jejich české obyvatelstvo se tak s historií a krajinou Orlických hor identifikovalo již dávno před odsunem německojazyčných sousedů. Stejná situace platí i pro českojazyčná městečka, která se nacházejí v podhůří Orlických hor. Jedná se o Rychnov nad Kněžnou, Žamberk, Dobruška a Letohrad. Jejich obyvatelé brali po generace Orlické hory jako svůj domov, díky čemuž byla do jisté míry zajištěna kontinuita zájmu o krajinu a její historii i po odsunu Němců. (Antikomplex a kol. , 2015)

Jediným centrem městského charakteru, které bylo německojazyčné v severní části pohoří, byla Rokytnice, která měla okolo jednoho tisíce obyvatel. To znamenalo, že se německojazyčné oblasti vyznačovaly nízkým stupněm urbanizace. Na Králicku to byly zase Králíky, které byly jediným urbánním centrem s přibližně čtyřmi tisíci obyvateli. V Údolí Březné to byly Štítý (Šilperk) s necelými dva tisíci obyvateli. Výsledkem této situace bylo, že německojazyčné oblasti Heimatlandschaft Adlergebirge (širší německojazyčné oblasti Orlických hor) spadaly vždy pod správní centra (politické okresy) Žamberk a Nové Město nad Metují, která se nacházejí v podhůří. Českojazyčná města, jako je Opočno, Dobruška, Rychnov nad Kněžnou a Náchod, sloužila jako centra obchodu i pro německojazyčné oblasti, díky čemuž docházelo ke každodennímu styku mezi Čechy a

Němci, což mělo za následek i značnou ekonomicko-sociální propojenost obou etnik. Lze to doložit i působením českých firem v německojazyčném prostředí, nebo důležitostí českojazyčné turistiky pro ekonomiku Orlických hor. Řada hotelů a penzionů kvůli tomu měla v německojazyčných obcích nápisy v obou jazycích. (Antikomplex a kol. , 2015)

Díky tomu, že v mnoha obcích Orlických hor žily početné české menšiny, bylo možné po odsunu Němců relativně úspěšně naplnit doosídlení lidmi, kteří pocházeli přímo ze sousedních českých obcí. Do Orlických hor po odsunu Němců nepřicházeli lidé z Prahy, nebo vykořenění slovenští Romové a Maďaři, ale lidé ze sousedství, kteří většinou vysídlené obce od mala velmi blízce znali. (Antikomplex a kol. , 2015)

Orlické hory jsou specifické i z mnoha dalších hledisek. V německojazyčných oblastech neexistovala větší městská centra, což mělo za následek nízkou životní úroveň německých domácností. Češi pod horami tak měli stejnou, nebo vyšší životní úroveň než Němci v horách, a proto nebyl důvod ke sporům mezi sousedy, který by byl ekonomicky a nacionalisticky motivovaný. (Antikomplex a kol. , 2015)

Zajímavý byl také jev, který jen úzce souvisel s odsunem Němců z Orlických hor, a to takzvaný Český koutek (Böhmische Winkel), který se nacházel na území Kladska přiléhajícím k Náchodsku. Před druhou světovou válkou byl Český koutek tvořen jedenácti vesnicemi, kde se mluvilo českým jazykem, které se v 18. století staly součástí Pruska společně s celým Kladskem. Český koutek byl jediné místo za hranicemi, kde existovala autochtonní česká menšina, která byla v mnohem menším měřítku analogická sudetoněmecké menšině. V průběhu dvou století si zde Češi zachovali specifické zvyky i nářečí. Český koutek zanikl po druhé světové válce stejně jako německé osídlení českých zemí, a to kvůli dobrovolnému vystěhovalectví do Čech a asimilace po připojení Kladska k Polsku. Jedná se sice jen o detail, ve srovnání s miliony Němců, kteří byli násilně vysídleni z Polska a Československa, ale výstižně dokresluje povahu ničivých uniformizačních procesů ve střední Evropě po druhé světové válce. (Antikomplex a kol. , 2015)

Co však patří mezi naprostý unikát Orlických hor, je vlastnická struktura pozemků. Většina půdy ve vrcholových partiích je v majetku soukromých vlastníků, mnohdy potomků tradičních šlechtických rodů. V žádném jiném pohoří v pohraničí České republiky to takhle nenalezneme. Již od středověku patřilo téměř celé území Orlických hor k panstvím, která ležela v podhorských českojazyčných oblastech, kde měly svoje správní

centra. Po roce 1918 se majitelé těchto panství hlásili k české národnosti, a proto nebyly postiženy poválečným odsunem a konfiskací. Majetek, který zabavili komunisté byl po roce 1990 napraven restitučními, díky čemuž dnes jižní část hor znovu vlastní Parishové (Žamberk), severní část Colloredové (Opočno) a rodina Janečkových z Kvasin a prostřední část Kolowratové (Rychnov nad Kněžnou). Jediné sídlo, které patřilo do německojazyčné patrimoniální správy v Orlických horách, byla Rokytnice. (Antikomplex a kol. , 2015)

Další zajímavostí severní části Orlických hor je to, že zemská hranice vede podél řeky Divoké Orlice, která teče v hlubokém údolí mezi dvěma horskými hřbety, a ne po hřebenu hor, jako je tomu u jiných českých pohoří v pohraničí. (Antikomplex a kol. , 2015)

Menší míra dopadů odsunu na krajinu, památky a obce v Orlických horách je pouze relativní, pokud jde o srovnání s hůře postiženými pohraničními oblastmi, jako jsou například západní a severní Čechy. Je potřeba mít také na paměti, že většina zmíněných zajímavostí Orlických hor platí jen pro severní část (Oberes Adlergebirge). Oblast Údolí Březné a králické kotliny se týká v mnohem menší míře. Oproti severní části hor mělo Králicko více „sudetský“ charakter, a to jak v rámci architektury a sídelní struktury tak v rámci socioekonomického a národnostního poměru. Architektura Králicka vypadá mnohem více jako „sudetská“, zatímco architektura v severní části Orlických hor se až na výjimky nijak neliší od českojazyčného podhůří. (Antikomplex a kol. , 2015)

I v Orlických horách existuje mnoho problémů, které jsou spojeny s odsunem Němců, a nepodařilo se je za poslední dvě dekády vyřešit. Jsou to například sakrální památky, které jsou v dezolátním stavu a nadále chátrají (kostel ve Vrchní Orlici a v Nebeské Rybné). Sociální struktura v některých obcích je podobná, jako v jiných pohraničních regionech. Potomci doosídlenců jsou často apatičtí a nemají ke svému okolí náležitý vztah. Ekonomická situace „Orlických Sudet“ je poznamenána relativně vyšší nezaměstnaností a stále tu dochází k pokračujícímu úbytku obyvatelstva. Jsou zde ale i obce, jako například Letohrad a Jablonné, které prosperují. (Antikomplex a kol. , 2015)

Ani samotný „divoký odsun“ nebyl v Orlických horách ideální. Brutalita a s ní spojené vraždění se projevila ve Zdobnici, Mladkově, Horní lípě, v Bartošovicích a v dalších obcích. Po odsunu Němců zanikly na rozdíl od oblastí západních Čech jen části obcí, osady a usedlosti v lokalitách, které byly položeny ve vyšších oblastech, nezanikly však celé obce. Mezi zaniklé obce patří například Ostrov, Hadinec, Václavova Seč, Vrchní Orlice a Malá Strana. Po druhé světové válce se ve většině bývalých německojazyčných

obcí velmi snížil počet obyvatel (například v Horní Lipce, v Říčkách, Nebeské Rybné a ve Zdobnici) a velká část domů je dnes využívána pro rekreační účely. (Antikomplex a kol. , 2015)

Počet obyvatel německy mluvících obcí v Orlických horách po celou první polovinu 20. století klesal, a to především kvůli těžkým životním podmínkám a ekonomické izolovanosti. V poválečném období lze pozorovat negativní změny v krajině, které souvisejí s celoevropskými trendy vylidňování venkova, v úpadku aktivity v zemědělství a následné zarůstání krajiny náletovými dřevinami. Tyto procesy byly odsunem Němců jenom urychleny a byly dovedeny do extrému. (Antikomplex a kol. , 2015)

Až po roce 1989 jsou v Orlických horách vidět potěšující známky obnovy krajiny a její historické paměti. Nejviditelnějším ukazatelem těchto snah postupná a dodnes trvající oprava monumentálního poutního kostela v Neratově, který je z velké části financován formou darů od odsunutých rodáků. Následky průmyslových emisí, které v 70. a 80. letech zničily vegetaci na hlavním hřebenu Orlických hor, dnes odstraňují majitelé lesů, kteří se tak opět ujali svého dědictví. Mnoho světských i drobnějších sakrálních památek je postupně opravováno, a to především za pomoci fondů z Evropské unie. V celých Orlických horách, a to od Náchoda až po Králíky, jsou rekonstruovány komunikace. I když se scenérie Orlických za posledních sedmdesát let značně změnila, tak je na ni na rozdíl od řady jiných pohraničních oblastí hezký pohled. (Antikomplex a kol. , 2015)

„Výše načrtnutá „výjimečnost“ Orlických hor v kontextu českého pohraničí je, když už ničím jiným, příslibem do budoucna. Díky mnohem výraznější kontinuitě osídlení a vlastnických vztahů mají Orlické hory lepší podmínky pro to, aby se vymanily z běžného „sudetského“ osudu. V uplynulých osmnácti letech se tak na mnoha úrovních opravdu děje.“ (Antikomplex a kol. , 2015 str. 524)

4 Vlastní práce

4.1 Nový Hrádek

4.1.1 Představení obce

Nový Hrádek je městys (městys je podle současné české legislativy zvláštní status některých obcí velikostně a významově stojících mezi městem a vsí) s 851 obyvateli (údaj k 1. 1. 2020), která se nachází na severovýchodě Čech v podhůří Orlických hor. Část hranice obce je tvořena státní hranicí s Polskem (nejbližší polská obec je Taszów) a dále městys sousedí s osmi obcemi - Borová Bohdašín, Česká Čermná, Janov, Jestřebí, Mezilesí, Sněžné a Olešnice v Orlických horách. Území Nového Hrádku tvoří čtyři části obce: Nový Hrádek, Dlouhé, Rzy a Krahulčí. Nový Hrádek spadá do právního obvodu obce s rozšířenou působností Náchod. Obcí s pověřeným obecním úřadem pro městys je také město Náchod. Obec leží v nadmořské výšce 560 m. n. m. přičemž nejvyšší vrchol Šibeník leží v nadmořské výšce 674 m. n. m. Katastr území je velmi členitý, jelikož výškové rozdíly činí od 417 do 674 m. n. m. a obcí protéká řeka Olešenka.

Před rokem 1790 užívala obec pečeť, jejíž otisk je uložen v Archivu Národního muzea v Praze. Pečetní obraz tvoří váza se třemi růžemi uprostřed a dvěma tulipány po stranách. V roce 1995 byl obci udělen znak vycházející z této historické pečeti, a obecní vlajka

Obrázek 1: Vlajka obce Nový Hrádek

Obrázek 2: Znak obce Nový Hrádek

Zdroj obrázků: <https://www.novy-hradek.cz/>

Největší dominantou obce je barokní kostel sv. Petra a Pavla z roku 1732. Nejstarší památka je zřícenina hradu Frymburk z první poloviny 14. století. Katastrální výměr obce je 11,4 km². Zastupitelstvo se skládá z 11 členů, kteří byli zvoleni v komunálních volbách roku 2018. Členové zastupitelstva jsou kandidáti tří volebních stran - "SNK Nový Hrádek I.", "Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová" a "SNK Nový

Hrádek II ". Starostou obce je Bc. Zdeněk Drašnar (uvolněný), místostarosta obce je Ing. Pavel Sobotka.

V současnosti působí v Novém Hrádku výrobní družstva Kovap (hračky), Velos, a Kaden (hračky a makety aut), 3 truhlárny, firma Příbyl (plastové hmoždinky), firma Hartman (těsnění), pila firmy Klein a několik dalších menších soukromých firem. (Nový Hrádek, 2021)

4.1.2 Historie obce

Nový Hrádek vznikl jako podhradí hradu Frymburk (první písemná zmínka je datována do roku 1362), který se od středu městyse nachází přibližně 660 metrů daleko. Tehdejší držitel Frymburku Čeněk z Lipé ustanovil faráře ke kostelu v Hrádku. V roce 1425 byl hrad dobyt, protože v období husitských válek stál tehdejší držitel Frymburku Jan Městecký z Opočna na straně krále Zikmunda. Ve své historii musel Nový Hrádek několikrát čelit přírodním katastrofám nebo pleněním vojsk. V roce 1843 došlo k největšímu požáru v území, kdy shořelo 45 stavení. Traduje se, že v tehdejší dřevěné kašně na náměstí se dokonce vařila voda.

První dochovaná písemná zmínka o rozvoji průmyslu, která připomíná těžbu železných rud a existenci hamru na řece Olešence, pochází z roku 1537. Zemědělství v tu dobu tvořilo hlavní obživu obyvatel. Přibližně v roce 1736 došlo k rozšíření prvotního jména Hrádek na Nový Hrádek. V roce 1904 byl otevřen telegrafní úřad, roku 1909 byl do obce zaveden vodovod. V roce 1920 byla zřízena státní měšťanská škola, pro kterou byla v letech 1921-1923 vystavěna nová školní budova nad náměstím, a v roce 1924 byla zřízena obecní elektrárna. Na počátku 20. století se začal v Novém Hrádku a okolí rozvíjet textilní průmysl. Jeho zakladatel, Josef Suchánek, byl nazýván "králem Orlických hor".

I přesto, že obec leží na hranici s Polskem, tak se nikdy nestala součástí Sudet, narozdíl od nedaleké vesnice Olešnice v Orlických horách. Po druhé světové válce však byla většina původních obyvatel vysídlena.

Od 10. října roku 2006 byl obci vrácen status městyse. V roce 2012 obec slavila 650 let od této první písemné zmínky. V polovině 90. let byly na vrchu Šibeník postaveny 4 větrné elektrárny, ale pro svůj vysoký hluk nikdy nesloužily k výrobě elektřiny. V roce 2012 byly odstraněny a na místě zůstal pouze jediný tubus, ze kterého byla v roce 2020 postavena vyhlídka a z bývalé elektrické rozvodny vzniklo nové infocentrum. Nový

Hrádek vyhrál dvakrát soutěž Vesnice roku Královéhradeckého kraje. Poprvé si zlatou stuhu odnesl v roce 2011 a podruhé v roce 2019. (Nový Hrádek, 2021)

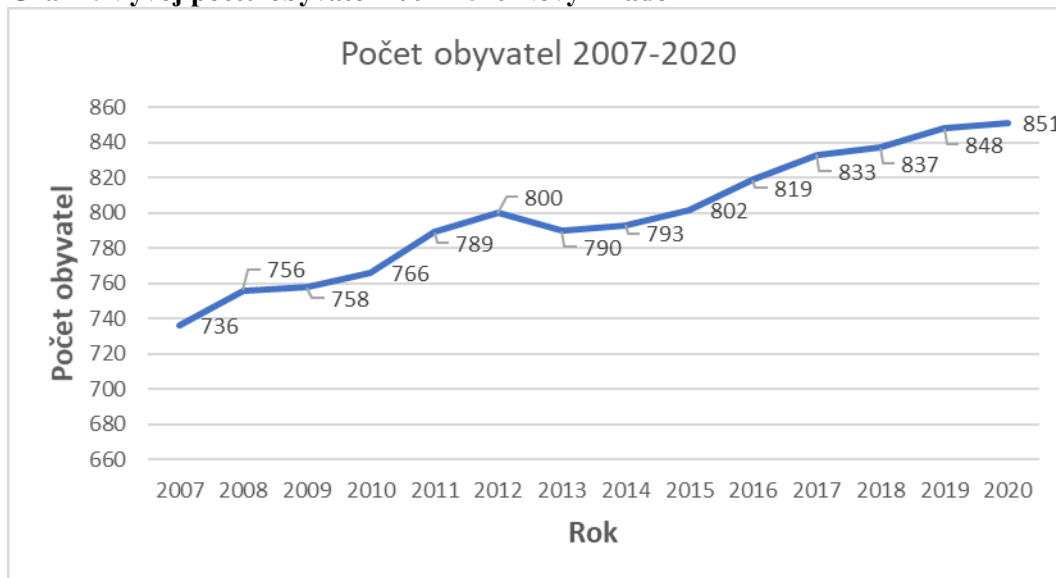
4.1.3 Obyvatelstvo

Vývoj počtu obyvatel

Historicky nejvíce obyvatel měl Nový Hrádek při prvním rakouském sčítání lidu roku 1869. Od tohoto roku je prováděno pravidelné sčítání, poklesl počet obyvatel Nového Hrádku z 2112 na 770 obyvatel v roce 2011, což je pokles zhruba o dvě třetiny obyvatel. Velký pokles nastal ve 20. století, kdy se obyvatelstvo přesouvalo do větších měst z důvodu lepších pracovních příležitostí. Minimum obyvatel měl Nový Hrádek v roce 2003 a to 697.

Vývoj počtu obyvatel má v posledních letech celkově vzestupnou tendenci. Z grafu číslo 1. lze vypočítat, že nejvyšší nárůst obyvatel nastal v roce 2010 do roku 2011, kdy v obci přibýlo 23 obyvatel. K nejvyššímu úbytku obyvatel došlo z roku 2012 na rok 2013, kdy obec přišla o 10 obyvatel. Na hranici 800 obyvatel se obec dostala znovu v roce 2015. Od roku 2013 má vývoj počtu obyvatel pouze rostoucí tendenci. V roce 2020 Nový Hrádek překonal hranici 850 obyvatel a stále roste dál. (Český statistický úřad, 2021)

Graf 1: Vývoj počtu obyvatel 2007-2020 Nový Hrádek

Zdroj: <https://vdb.czso.cz> dále vlastní zpracování

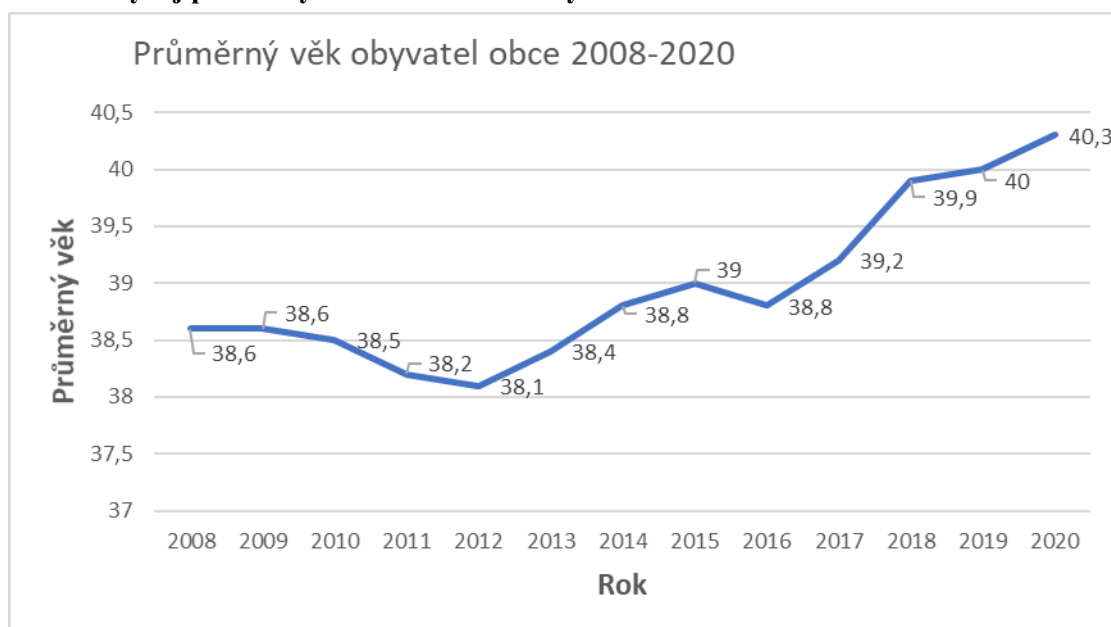
Za stálý nárůst obyvatel může především prodej obecních parcel, které slouží k výstavbě rodinných domků v nové lokalitě Nového Hrádku s názvem Na Farách

(viz Příloha 1 Obr.9). Vzniklo zde celkem 20 nových parcel včetně vybudování nové kanalizace a infrastruktury. Nový Hrádek se nachází přibližně 20 kilometrů od obce Kvasiny, kde sídlí automobilka ŠkodaAuto, a.s. Nový Hrádek si tak získává nové obyvatele i díky rozšířenému automobilovému průmyslu v okolí.

Průměrný věk

V obci žije 851 obyvatel. Z toho je 421 mužů a 430 žen. Obyvatel do 14 let je 159, mezi 15 až 64 rokem je 546 obyvatel a od 65 let a více je 146 obyvatel. Průměrný věk v obci vrostl za posledních 10 let o 1,8 a k roku 2020 je jeho hodnota 40,3 let, což je o něco méně než průměrný věk v ČR, který je 42 let. (Český statistický úřad, 2021)

Graf 2: Vývoj počtu obyvatel 2008-2020 Nový Hrádek

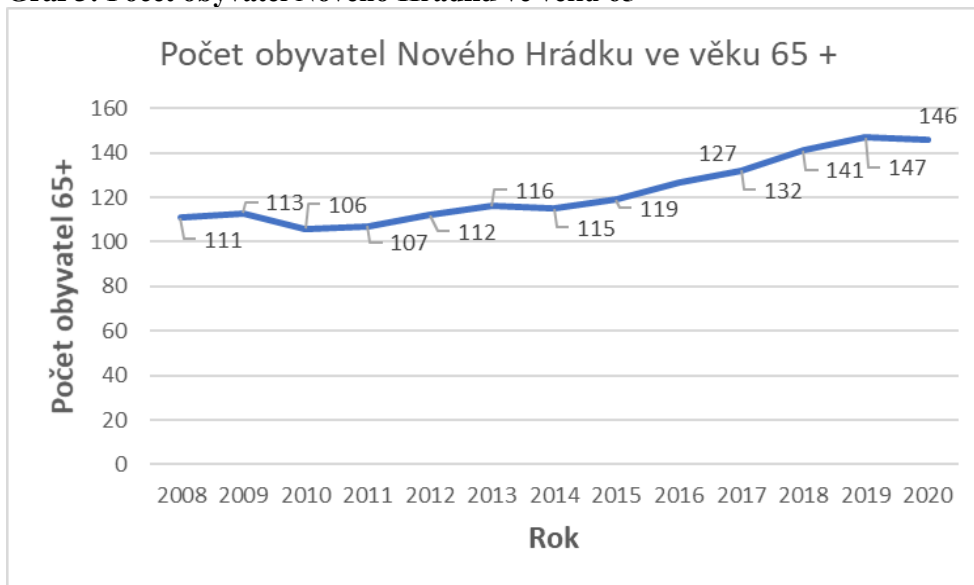

Zdroj: <http://vdb.czso.cz> dále vlastní zpracování

Počet obyvatel ve věku 65+

Dlouhodobý nárůst vykazuje také skupina obyvatel v postproduktivním věku (65 let a více). Za posledních deset let došlo k nárůstu počtu obyvatel této skupiny o 40. (Český statistický úřad, 2021)

Graf 3: Počet obyvatel Nového Hrádku ve věku 65+

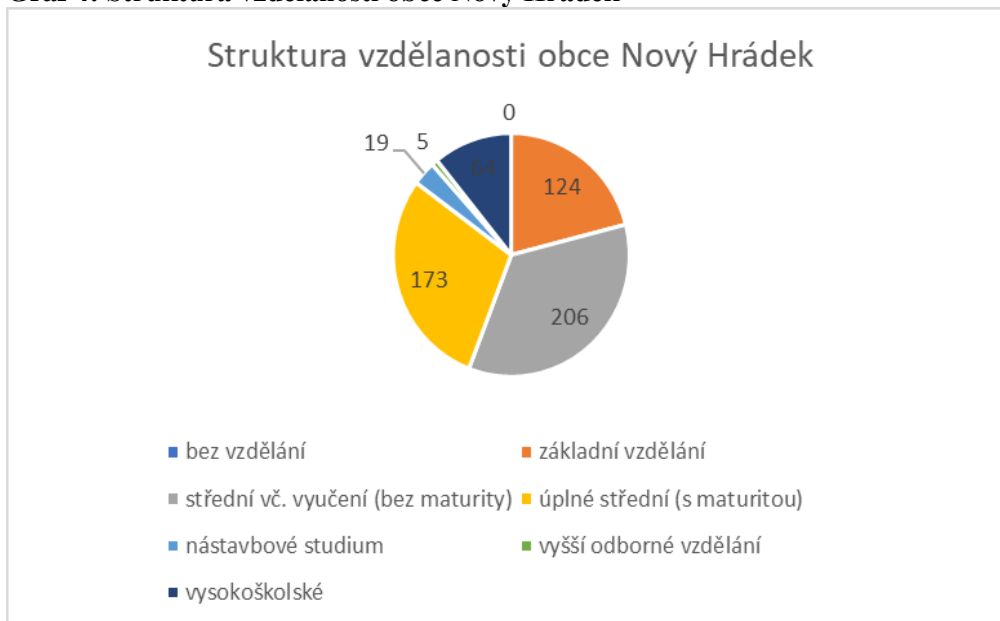

Zdroj: <http://vdb.czso.cz> dále vlastní zpracování

Vzdělanost

V roce 2011 proběhlo sčítání lidu, domů a bytů a v obci Nový Hrádek žilo 614 lidí, kteří byli ve věku od 15 let výše (po ukončení základního vzdělání). Bez vzdělání se v Novém Hrádku nenachází žádná osoba (viz. graf č.3). Nejpočetnější skupinu obyvatel zastupují občané se středoškolským vzděláním, ať už s maturitou, nebo bez ní. Významnou roli zde hraje i celkový počet obyvatel s vysokoškolským vzděláním.. (Kurzy.cz, 2011)

Graf 4: Struktura vzdělanosti obce Nový Hrádek

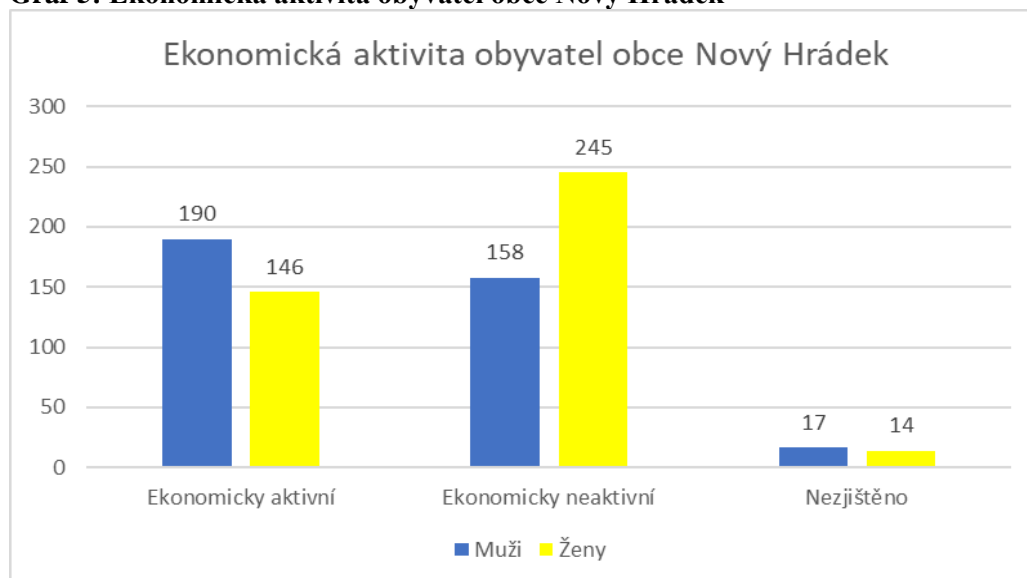

Zdroj: <https://www.kurzy.cz/> dále vlastní zpracování

Ekonomická aktivita

Ke zjištění údajů o ekonomické aktivitě obyvatel Nového Hrádku poslouží opět výsledky z celostátního sčítání lidu, domů a bytů, které proběhlo v roce 2011. V obci bylo celkem evidováno 336 ekonomicky aktivních a 403 ekonomicky neaktivních obyvatel. Zaměstnaných bylo celkem 318, z toho 256 osob pracuje na pozici zaměstnanců a 8 na pozici zaměstnavatelů. Z grafu č.4 lze zjistit, že v obci převyšuje počet zaměstnaných mužů a počet ekonomicky neaktivních žen. (Kurzy.cz, 2011)

Graf 5: Ekonomická aktivita obyvatel obce Nový Hrádek

Zdroj: <https://www.kurzy.cz/> dále vlastní zpracování

4.1.4 Občanská vybavenost obce

Občanská vybavenost je oproti jiným obcím podobné velikosti nadstandartní. Hlavním centrem městyse je náměstí, na kterém se nachází úřad městyse (viz Příloha 2 Foto 3), Česká pošta, dva obchody se spotřebním zbožím, restaurace a penzion Na Kovárně, která nabízí celkem 2 salonky a slouží jako ubytování pro případné turisty, a kino, které si v letech 1971 až 1974 postavili místní obyvatelé sami. Dále se v obci nachází sokolovna, v jejímž areálu bylo v roce 2020 postaveno nové víceúčelové hřiště (viz Příloha 2 Foto 11) společně s hřištěm na plážový volejbal (viz Příloha 2 Foto 12), požární zbrojnice a jedno dětské a jedno víceúčelové hřiště, které využívá pro tělesnou výchovu ZŠ Nový Hrádek. (viz Příloha 2 Foto 4).

V obci se nachází mateřská škola, která byla v roce 2020 rozšířena o novou přístavbu a ve stejném roce došlo i k rekonstrukci dětského hřiště. Sokolovna (viz Příloha 2 Foto 5) slouží především k činnosti spolku T. J. Sokol Nový Hrádek a nachází se v ní i posilovna. Zároveň se v ní pořádají obecní plesy, jako je třeba hasičský ples, myslivecký ples a sokolský ples.

V obci se nachází i základní devítiletá škola (viz Příloha 2 Foto 6), do které chodí místní děti a zároveň do ní dojíždějí žáci z okolních vesnic, konkrétně z Mezilesí, Borové a České Čermné, kde se nachází škola pětiletá. U středoškolského vzdělání jsou nejčastěji využívány školy v Dobrušce, Novém Městě nad Metují a v Náchodě, do kterých jsou zřízeny pravidelné autobusové spoje.

K zajištění bezpečnosti v městysi (hašení požárů, záchranné práce při živelních pohromách a jiných mimořádných událostech) slouží Sbor dobrovolných hasičů Nový Hrádek, který má své zázemí v hasičské zbrojnici, která byla v roce 2018 rozšířena. (viz Příloha 2 Foto 7)

Je zde přítomen praktický lékař pro dospělé a jednou týdně dětská lékařka. Od roku 2018 zde ordinuje stomatologický lékař a v roce 2020 si zde zřídila ordinaci i stomatologická lékařka. Kino (viz Příloha 2 Foto 8) promítá filmy pravidelně dvakrát za měsíc, nicméně kvůli pandemickým opatřením spojených s šířením viru Covid-19 byla jeho činnost dočasně přerušena.

Od roku 1976 jsou v obci vydávány noviny s názvem Frymburské ozvěny, které vycházejí pravidelně čtyřikrát za rok. Na internetových stránkách obce lze nalézt jejich archiv, který tvoří původní skenované výtisky a originály ze současnosti.

4.1.5 Kultura a ostatní činnosti

K Novému Hrádku neodmyslitelně patří i tradiční pochod Hrádouská (místní východočeské nářečí: samohláska „o“ se mění na souhlásku „ou“) vařečka, který se letos bude konat již po 37. Dodnes se obyvatelům Nového Hrádku žertem říká „vařečkáři“, ačkoliv v minulosti byl tento titul brán jako urážka. Pochod Hrádouská vařečka připomíná lidovou tradici a řemeslo vařečkářské, které se v obci provozovalo již v 50. a 60. letech 18. století.

První ročník se konal v roce 1983 a u zrodu byla tehdy parta nadšenců do turistiky, kterým to vydrželo dodnes. Nejdelší trasa tvoří 15 km, nejkratší 6 km. Z obou tras lze

zkombinovat pochod dlouhý 12 km a 10 km. V cíli obdržíte opravdovou vařečku s vypáleným letopočtem jako důkaz, že jste trasu opravdu splnili. Posledního 36. ročníku se v roce 2018 zúčastnilo historicky nejvíce účastníků, a to celkem 1064 lidí. (Vařečka 2003)

V roce 2018 se slavnostně otevřela první naučná stezka na Novém Hrádku s názvem Stezka skřítků Frymbulína (Frymbulín – skřítek Novohrádouský, pohádková bytost z projektu „Kačenčina pohádková říše“). Okruh měří 6 km a na šesti nově vybudovaných informačních panelech se zájemci mohou dozvědět informace o místní historii, přírodě a další zajímavosti, a to jak v českém, tak v polském jazyce. Projekt byl dotován v rámci evropského fondu pro regionální rozvoj.

V listopadu roku 2019 byla dokončena Stezka skřítků Frymbulína – okruh Hradní o délce přibližně 950 metrů. Jedná se tak o druhou naučnou stezku, která byla v obci vybudována. Stezka se nachází v blízkosti zříceniny hradu Frymburk a její součástí je i lanový most přes hradní příkop (viz příloha 2 Foto 10), který je navržen v místě, kde v minulosti stál most do hradu. Na stezce jsou umístěny lavičky, které slouží k zastavení a posezení a k vnímání krásy přilehlé krajiny a její historie.

V květnu roku 2018 došlo k obnovení tradice poutní cesty do polských Vambeřic. Farnost se tak společně s městysem rozhodly navázat na tradice našich předků a tuto pouť po dlouhých desetiletích obnovily.

4.1.6 Ekonomická situace obce Nový Hrádek

Příjmy obce za uplynulé období 2020 (Tabulka č.1) a pro rok 2021 (Tabulka č.2) tvoří především daňové příjmy, které se skládají z daní a ze správních a místních poplatků (ty tvoří minimální část příjmů). Důležitým příjmem pro městyse jsou také dotace, které v roce 2020 sloužily pro dostavbu mnoha projektů, které měla obec Nový Hrádek dlouhodobě plánovat realizovat.

Běžné provozní výdaje se skládají z výdajů na lesní hospodářství, zdravotnictví, veřejné osvětlení, darů, pohřebnictví, kulturní činnosti a dalších. V roce 2020 byly nutné i výdaje na volby do zastupitelstva krajů.

Nejvýznamnější kapitálové výdaje (Tabulka č. 3) za rok 2020 tvoří především výstavba nové rozhledny a infocentra. Celkové náklady na tuto stavbu činily 16 513 000 Kč, z toho dotace 12 604 000 Kč. Podíl obce tak činil 3 909 000 Kč

Další stavba, na které měla obec vysokou spoluúčast, byla v roce 2020 výstavba nového víceúčelového hřiště u sokolovny. Celkové náklady byly 9 500 000 Kč, dotace 6 500 000 Kč a podíl obce 3 000 000 Kč (všechny výše uvedené částky jsou zaokrouhleny). Další významné investiční akce ukončené v roce 2020 jsou uvedeny v tabulce č. 3.

Zadluženost obce činila k 31. 12. 2020 na jednoho obyvatele 21 104 Kč, což je o 11 640 Kč více než v předchozím roce. Zásadní vliv na výši zadluženosti mělo přijetí úvěru na předfinancování dotací investičních akcí ve výši 15 000 000 Kč od Komerční banky, a. s. Splátka tohoto úvěru proběhne okamžitě po obdržení příslušných dotací, a to nejpozději do 31. 12. 2021.

Z rozpočtu obce lze také zjistit, že v rámci komunálního odpadu – svoz, třídění a sběr, jsou výdaje v částce 519 000 Kč. V oblasti ekologického pilíře jsou na vzhled obce a veřejnou zeleň výdaje za 852 000 Kč.

Tabulka 1: Rozpočet Nového Hrádku za uplynulé období 2020

Příjmy	příjmy v tis. Kč
Daňové příjmy celkem	15 792,50
Nedaňové příjmy celkem	2 289,15
Kapitálové příjmy	14 711,88
Dotace	2 328,46
Celkem příjmy	35 121,99
Přebytek minulých let	9 466,79
Celkem /kontrolní součet/	39 408,82
Výdaje	výdaje v tis. Kč
Běžné provozní výdaje celkem	16 399,11
Kapitálové výdaje - INVESTICE	26 927,28
Celkem výdaje	43 326,39
Splátky dlouhodobé úvěry	1 262,39
Celkem /kontrolní součet/	39 408,82

Zdroj: <https://www.novy-hradek.cz/rozp/rozp20.pdf?v2> dále vlastní zpracování

Tabulka 2: Rozpočet Nového Hrádku pro rok 2021

Příjmy	příjmy v tis. Kč
Daňové příjmy celkem	13 673
Nedaňové příjmy celkem	2 519,15
Kapitálové příjmy	11 298,47
Dotace	971,63
Celkem příjmy	28 462,25
Přebytek minulých let	1 848,4
Celkem /kontrolní součet/	30 310,65
Výdaje	výdaje v tis. Kč
Běžné provozní výdaje celkem	15 004,65
Kapitálové výdaje - INVESTICE	2 300
Celkem výdaje	17 304,65
Splátky dlouhodobé úvěry	13 006
Celkem /kontrolní součet/	30 310,65

Zdroj: <https://www.novy-hradek.cz/rozp/rozp21.pdf?v2> dále vlastní zpracování

Tabulka 3: Nejvýznamnější investiční akce ukončené v roce 2020

Nejvýznamnější investiční akce ukončené v roce 2020 (zaokrouhleno)			
Název akce	Celkové náklady	Dotace	Vlastní podíl
Cesta Bukovec	1 229 000 Kč	600 000 Kč	629 000 Kč
Chodník u hřbitovní zdi	113 000 Kč	100 000 Kč	13 000 Kč
Cyklostezka Dlouhé	5 088 000 Kč	4 597 000 Kč	491 000 Kč
Rekonstrukce ordinací a pošty	1 314 000 Kč	0 Kč	1 314 000 Kč
Přístavba MŠ	20 414 000 Kč	18 200 000 Kč	2 214 000 Kč
Dětské hřiště u MŠ	2 550 000 Kč	2 018 000 Kč	532 000 Kč
Rozhledna a infocentrum	16 513 000 Kč	12 604 000 Kč	3 909 000 Kč
Vybavení infocentra	475 000 Kč	300 000 Kč	175 000 Kč
Víceúčelové hřiště (projekt T. J. Sokol)	9 500 000 Kč	6 500 000 Kč	3 000 000 Kč
Hřbitovní zeď a kaple (projekt Farnost NH)	1 083 000 Kč	746 000 Kč	337 000 Kč
celkem	58 279 000 Kč	45 665 000 Kč	12 614 000 Kč

Zdroj: <https://www.novy-hradek.cz/> dále vlastní zpracování

4.1.7 Účast obce v soutěži Vesnice roku

Nový Hrádek se do soutěže přihlásil poprvé v roce 2006 a rovnou byl i poprvé oceněn. Krajské kolo sice nevyhrál, ale odnesl si modrou stuhu za společenský život. Toto prestižní ocenění bylo spojeno i částkou 400 000 Kč z Programu obnovy venkova, která obohatila obecní pokladnu. V roce 2009 obec krajské kolo opět nevyhrála, ale získala bílou stuhu za činnost mládeže a s ní i finanční odměnu ve výši 600 000 Kč.

V roce 2011 obec poprvé vyhrála zlatou stuhu a stala se tak vesnicí roku Královéhradeckého kraje. Porota ocenila například citlivou a účelnou rekonstrukci náměstí, činnosti obyvatel a další aktivity. V roce 2018 získal Nový Hrádek podruhé bílou stuhu za činnost mládeže a finanční dotaci 600 000 Kč.

Naposledy se obec do soutěže přihlásila v roce 2019 a podruhé si odnesla zlatou stuhu a ocenění vesnice roku Královéhradeckého kraje za rok 2019. Nový Hrádek tak po osmi letech uspěl v této prestižní soutěži a odnesl si 1 milion korun od Ministerstva pro místní rozvoj ČR a 175 000 Kč od Královéhradeckého kraje.

Foto 1: Cedule Nový Hrádek

Zdroj: Vlastní dokumentace

4.1.8 Pilíře udržitelnosti v Novém Hrádku

K posouzení míry plnění principů udržitelného rozvoje v obci Nový Hrádek poslouží porovnání tří pilířů udržitelného rozvoje se současnou situací v obci. Pro získání primárních dat, která přiblíží současnou situaci v obci, byla použita kvalitativní metoda

polostrukturovaného rozhovoru se starostou městyse Nový Hrádek Bc. Zdeňkem Drašnarem.

4.1.8.1 Ekonomický pilíř obce Nový Hrádek

V roce 2020 se podařilo dokončit několik investic, které měla obec dlouhodobě v plánu realizovat, nicméně se v minulosti potýkala s neúspěšnými žádostmi o dotační příspěvky.

První z investičních projektů je nová cyklostezka, která byla v říjnu postavena firmou M – SILNICE Hradec Králové. Cyklostezka spojuje Nový Hrádek, Dlouhé – polský Taszow. Na českém území je vedena v trase bývalé nezpevněné komunikace, která sloužila jako polní cesta. Nachází se severovýchodně od městyse Nový Hrádek v místní části Dlouhé směrem ke státní hranici. Celková délka je 765 m a šířka 3 m. Projekt byl financován za pomoci dotace v rámci příhraniční spolupráce ČR – PR. Na nově vybudovanou cyklostezku na českém území navazuje za státní hranicí nová cyklostezka na polském území.

„Realizací projektu došlo k vybudování společné cesty, která zajistí napomůže prohloubit dobré přátelské vztahy s našimi polskými sousedy a přispěje ke zpřístupnění i zvýšení potenciálu kulturního a přírodního dědictví regionu Nový Hrádek - Lewin Kłodzki“

Z důvodu nedostatečné kapacity mateřské školy obec v roce 2019 žádala dotace u Ministerstva financí České republiky na realizaci projektu "Nový Hrádek - přístavba MŠ Nový Hrádek"(obrázek). Kolaudace proběhla 1. 9. 2020 a přístavba MŠ (viz Příloha 2 Foto 13) tak mohla být od září plně využívána. Kapacita školky byla navýšena ze 40 dětí na 56 dětí. Zároveň došlo i k úpravám stávající třídy, resp. sociálních zařízení tak, aby odpovídaly požadované kapacitě. Přístavba i stávající část objektu MŠ je nově vytápěna teplovodní otopnou soustavou, která je složená ze tří kusů tepelných čerpadel, které fungují na vzduch a vodu, díky čemuž vznikla i výrazná úspora v nákladech na energie.

V průběhu roku pokračoval projekt Česko-polská Hřebenovka, jehož součástí byla revitalizace bývalé větrné elektrárny na rozhlednu (viz Příloha 2 Foto 16) s infocentrem (viz Příloha 2 Foto 15) a parkovištěm. K demontáži větrných elektráren došlo v roce 2012 a od té doby se obec snažila zajistit projekt a výběrové řízení, který by z pozůstalého tubusu vytvořil novou rozhlednu.

„Rozhledna unikátně využívá tubus již neexistující demontované větrné elektrárny a je ukázkou nového využití stavby pro jiný účel, čímž vytváří designově naprosto odlišnou a turisticky atraktivní stavbu. Výstavbou byl v podstatě odstraněn brownfield, což má velký vliv na zatraktivnění krajiny.“

Rozhledna byla otevřena 22. 12. 2020 a zájem široké veřejnosti byl od začátku opravdu veliký. Infocentrum vzhledem k pandemické situaci bude otevřeno nejspíše v jarním období roku 2021. Vybavení budovy, a to především informační pult a nábytek, bylo pořízeno za přispění Nadace ČEZ. Bylo zde nutné vybudovat i nové parkoviště, které se nachází cca 160 m od rozhledny.

Další velkou investicí, kterou se v roce 2020 podařilo dokončit, je stavba víceúčelového hřiště (viz Příloha 2 Foto 11) u Sokolovny.

„Tělocvičnou jednotou Sokol opětovně podaná žádost o dotaci na financování stavby víceúčelového hřiště u sokolovny byla úspěšná a v průběhu roku se celá rozsáhlá akce zrealizovala. Sportovní areál před sokolovnou byl doplněn o víceúčelový a plážový kurt s umělým osvětlením a zázemím.“

4.1.8.2 Sociální pilíř obce Nový Hrádek

Za využití finančních prostředků ze tří dotačních programů od Státního fondu životního prostředí ČR, Programu obnovy venkova Královéhradeckého kraje a využití odměny v podobě dotace 1 mil. korun od Ministerstva pro místní rozvoj ČR za získání Zlaté stuhu za vítězství v krajském kole soutěže Vesnice roku 2019, došlo k vybudování dětského hřiště (obrázek) u mateřské školy.

„Nově vybudovaná zahrada neplní pouze roli dětského hřiště při MŠ Nový Hrádek, ale je určena i pro širokou místní komunitu jako místo relaxace a setkávání obyvatel městyse.“

Instalované prvky jsou určeny pro rozvoj fyzických i mentálních schopností nejmenších dětí, zahrada je bezpečná a ekologická, podporuje a rozvíjí vztah dětí k přírodě i k sobě navzájem. Nedílnou součástí zahrady je i nová naučná stezka, která podporuje uvědomění a připomíná důležitost návaznosti člověka na přírodu, proč si ji vážit a jakým způsobem ji chránit.

Činnost spolků na Novém Hrádku působí dlouhodobě, ať už se jedná o sbor dobrovolných hasičů, myslivecký spolek, T.J. Sokol, nebo Římskokatolickou farnost Nový Hrádek. V roce 2018 získala obec v rámci soutěže „Vesnice roku“ bílou stuhu, která se

uděluje za zapojení dětí a mládeže do života obce. Oceňovány jsou aktivity výchovy mládeže místními spolky.

„Co se týče činnosti spolků, tak dobrovolní hasiči byli v průběhu celého roku aktivně zapojeni v celé škále činností v souvislosti s pandemií Covid-19“.

Za metodické pomoci Místní akční skupiny POHODA VENKOVA se sbor dobrovolných hasičů aktivně zapojil do projektu s názvem „Podpora neziskových organizací v Královéhradeckém kraji“.

Projekt probíhá formou tzv. šablon, což jsou snadnější formy projektů, které jsou zaměřené například na vzdělávání pracovníků, výměnu zkušeností nebo pořádání projektových dnů v klubovně i venku. Cílem projektu je mimo jiné i navázání spolupráce s dalšími spolky v území.

Základní i mateřská škola jsou v rámci Místní akční skupiny Pohoda venkova aktivně zapojeny do Místního akčního plánu vzdělávání, jehož cílem je všem dětem a žákům poskytnout kvalitní zázemí, materiální i nehmotné. Spolupráce obou příspěvkových organizací a městyse je podle starosty obce stále na vysoké úrovni.

V Novém Hrádku vznikla v minulých letech nová lokalita s názvem „Na Farách“ (viz Příloha 2 Foto 9), která slouží k výstavbě nových rodinných domků. Podle starosty městyse Nový Hrádek:

„Výstavba sídliště Na Farách je dokladem toho, že jsme se výstavbou nových míst pro bydlení dlouhodobě zabývali. Bohužel teď už je to naplněné, tak bychom měli uvažovat o nějakých nových lokalitách, ale to nebude úplně tak jednoduché, protože územní plán, kde jsou pozemky určeny k výstavbě, tak v největší míře jsou v soukromém vlastnictví. To ale neznamená, že by se na výstavbu nemohly využít, ale je to teď věc těch lidí, takže když k něčemu dojde, tak městys bude nápomocen v zasíťování. Jsme v kontaktu s těmi lidmi, komunikujeme, ale spíše, než výstavbu nových domů bychom byli nejraději, aby se povedla rekonstrukce těch stávajících, abychom neměli uprostřed Hrádku ruiny“.

Městys pronajímá celkem 41 bytů v 8 domech. V průběhu roku byla prováděna běžná údržba a nutné opravy. Bylo realizováno několik drobných nákupů, prodejů a směn pozemků. V lokalitě Na Farách bylo zkolaudováno několik dalších rodinných domů a na dalších pozemcích výstavba probíhá.

K volnočasovým aktivitám v obci slouží místní víceúčelové sportoviště, od roku 2020 nové tenisové hřiště a plážový volejbal, a turistické stezky. V roce 2018 zde vznikla nová

naučná stezka s názvem „Stezka skřítků Frymbulína – okruh Panský“ a v roce 2019 byla rozšířena o nový okruh s názvem „Stezka skřítků Frymbulína – okruh Hradní“.

„Do budoucna chceme těch okruhů mít několik, momentálně je od roku 2018 otevřený okruh Panský a okruh Hradní, který se realizoval v roce 2019 a jedná se o nejkratší naučnou stezku. Do budoucna máme vize, aby těch okruhů bylo ještě víc.“

4.1.8.3 Ekologický pilíř obce Nový Hrádek

V roce 2020 se městy Nový Hrádek v rámci soutěže Odpadový Oskar v kategorii obcí do 1000 obyvatel umístil na třetím místě v Královéhradeckém kraji. Tato soutěž vyhodnocuje množství směsných odpadů, které vyprodukují občané jednotlivých obcí. V Novém Hrádku to bylo 70,4 kg na obyvatele za rok. Vyhlašovatel soutěže je nezisková organizace Arnika, která spojuje lidi usilující o lepší životní prostředí. Městys má jednu z nejnižších produkcí směsného komunálního odpadu mezi obcemi do 1000 obyvatel a dosahuje vysoké úrovně recyklace.

Obrázek 3: Odpadový Oskar

Zdroj: <https://www.novy-hradek.cz/>

Podle starosty je to díky tomu, že za odpady domácnosti neplatí paušál na hlavu, ale že se hradí skutečně vyvezený odpad, a díky celkovému nastavení systému je Nový Hrádek schopen pokrýt náklady na tříděný sběr ze svých příjmů. V Novém Hrádku se do barevných kontejnerů třídí papír, plasty, sklo bílé a barevné a textil, do pytlů se třídí PET láhve a nápojové kartony. Sběr nebezpečných odpadů probíhá 2x ročně. Podle zákona je v obci umístěn také kontejner na bioodpad, který je hodně využíván a nově se v obci

nachází také kontejner na jedlé použité oleje. Díky dobrému třídění odpadu na Novém Hrádku obec nedoplácí firmě EKO-KOM žádné finanční prostředky.

Stále platí, že díky celkovému nastavení systému a nadprůměrnému příjmu od EKO-KOM je Nový Hrádek schopen z příjmů za třídění pokrýt náklady na odpadové hospodářství. Obyvatelé obce si platí pouze za vyvážení soukromých popelnic.

„O to smutnější je, že v prosinci 2020 byl schválen nový zákon o odpadech, který nám náš osvědčený systém nabourává a hatí. V průběhu roku 2021 se pokusíme náš způsob nakládání s odpady obhájit“.

V Novém Hrádku totiž platí že: „Kdo zdravým rozumem se řídí, ten svůj odpad doma třídí!“

V oblasti péče o zeleň je dlouhodobě především prostřednictvím pracovníků z úřadu práce zabezpečována pravidelná údržba veškerých veřejných prostranství včetně nových turistických stezek.

„Tímto způsobem náš městys nejenom šetří nemalé finanční prostředky, ale také těmto zaměstnancům dává příležitost začlenit se do společnosti a zvýšit kvalitu jejich života“.

Obecně platí, že pokud někdo žádá o povolení ke kácení, tak se vždy nařizuje náhradní výsadba. Pokud někdo pokácí strom, musí zasadit strom nový. Platí tedy „strom za strom.“ V roce 2018 byla obnovena třešňová alej v lokalitě „Na Farách“ a postupně se obec snaží s revitalizací zeleně pomocí operačního programu životního prostředí. V rámci tohoto programu došlo k revitalizaci zeleně na hřbitově a následovalo i ošetření stromů na náměstí.

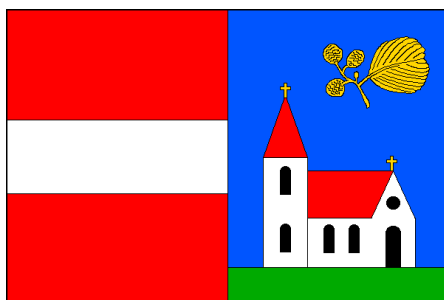
O tom, že Nový Hrádek jde v oblasti třídění odpadu správným směrem, svědčí i výsledky soutěže „Čistá obec 2018“. V květnu 2018 získal městys v této soutěži speciální cenu za nejvyšší výtěžnost sběru elektra v přepočtu na obyvatele prostřednictvím červených kontejnerů.

4.2 Olešnice v Orlických horách

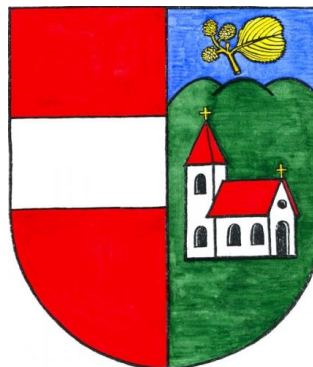
4.2.1 Představení obce

Olešnice v Orlických horách (německy Gießhübel) je obec s 420 obyvateli (údaj k 1. 1. 2020), která se nachází na severovýchodě Čech v okrese Rychnov nad Kněžnou nedaleko hranic s Polskem. Obec se nachází v chráněné krajinné oblasti Orlické hory (německy Oberes Adlergebirge), které jsou vymezené na severu Olešnicí v Orlických horách a na jihu Zemskou bránou a její nejvyšší vrchol je Vrchmezí (1 084 m n. m.). Olešnice v Orlických horách je od Nového Hrádku vzdálena vzdušnou čarou 4,5 km. Zatímco v minulosti byla Olešnice součástí Sudet, Nový Hrádek nikoliv.

Obrázek 4: Vlajka obce Olešnice

Obrázek 5: Znak obce Olešnice

Zdroj obrázků: <https://www.olesnice.net/>

Katastrální území Olešnice v Orlických horách se rozkládá na ploše 1429 ha v nadmořské výšce 610 m n. m. Obec spadá do právního obvodu obce s rozšířenou působností Dobruška, obec s pověřeným obecním úřadem je také Dobruška. Největší dominantou obce je římskokatolický kostel sv. Máří Magdalény z roku 1705, který je zapsán jako kulturní památka České republiky.

Pro svoji polohu a nadmořskou výšku je obec vhodná pro pěší turistiku a cykloturistiku, v zimě pak pro turistiku na běžkách a sjezdové lyžování a snowboarding.

V obci působí firma ELTAX v.d., která je orientovaná na zakázkovou sériovou kovovýrobu, Jiří-Anton Křivčík, který poskytuje malířské a natěračské práce a firma Hylena-Koberce s.r.o., která nabízí kompletní dodávku podlah.

Starostkou obce je od roku 2018 Eva Stojková. (Olešnice v Orlických horách, 2021)

4.2.2 Historie obce

Nejstarší dochovaná písemná zmínka o obci je z 11. června 1354 a je uložena v archivu Pražského hradu v první knize konfirmační. Dále se obec poprvé připomíná ve starém břevnovském urbáři z roku 1369. Podle těchto zápisů vznikla Olešnice v 11. století při obchodní soumarské stezce z východních Čech do Kladska, která do obce přiváděla jak kupce, tak i vojska. Z počátku byla osada tvořena jen odpočívadly a noclehárnami a později byla postavena kovárna.

Obec sloužila jako strážce hranic, a to především díky své poloze, která je při potoce chráněna okolními kopci. Olešnice byla poničena za husitských válek a poznamenala ji i švédská vojska za třicetileté války. Nejvíce však obec trpěla za války o Slezsko, kdy přišla o své zázemí a podvázala čilé obchodní styky se Slezskem, jelikož se výrobky z Olešnice prodávaly na trzích ve Vratislavi stejně jako v Praze, kde nacházelo odbyti i železo vyrobené v olešnickém hamru.

Za napoleonských válek obec poznala prostřednictvím vojáků ideje francouzské revoluce a po přechodu ruských vojsk i vědomí slovanské sounáležitosti.

Olešnice byla povýšena na městečko roku 1607 císařem Rudolfem II. s udělením obecního znaku.

Nové možnosti znamenal pro Olešnici cestovní ruch. Olešnice se stala střediskem vyhledávaným návštěvníky Orlických hor. (Olešnice v Orlických horách, 2021)

Historickou oblast Sudet a zbytek Čech odděluje toto sousoší:

Foto 2: Sousoší Sudety

Zdroj: Vlastní dokumentace

4.2.3 Historie obce v letech 1938-1946

V této kapitole se opírám o kroniku s názvem „Historie městečka Olešnice,“ jejíž autorkou je Jaroslava Lemfeldová. Kronika je dostupná v online podobě na webových stránkách obce.

V Olešnici byla v roce 1885 zřízena četnická stanice. Do roku 1850 byla pouze v Novém Městě, kde bylo četnictvo zřízeno. Toto zřízení trvalo do roku 1938, kdy byla Olešnice v Orlických horách bez boje obsazena nepřátelským vojskem, německou říší. Po obsazení se správní úřady Československé republiky zrušily a zavedly se říšskoněmecké úřady, jímž byl podřízen tzv. tzv. „Landrát“ (nejvyšší říšskoněmecký správní úředník v kraji) v Králíkách. Za války řídil pořádek v Olešnici hlavní strážmistr četnictva Georg Sebt, říšský Němec.

V roce 1938 po obsazení Sudet německou armádou, uschovali zdejší Sokolové svoji kroniku spolu s vlajkou, a tak vše sokolské, včetně úborů žactva i dorostu, obrazy a mnoho jiných věcí bylo odesláno do zázemí. Dne 22. října 1938 gestapo a příslušníci oddílu SS zatklí většinu funkcionářů Sokola. V bytech vytrhali podlahy, demolovali nábytek a hledali ukryté zbraně. I přesto, že nic nenašli, museli se Sokolové rozloučit se svobodou. Zatčen byl obchodník Stanislav Smola, truhlář Josef Hamerský, řezník Hugo Štěpán a dělník Josef Kubín.

V té době se z Olešnice v Orlických horách vystěhovalo přes 50 českých rodin a spolková činnost do osvobození v roce 1945 ustala. Z tkalcovny Jana Semeráka se odvezl do Červeného Kostelce veškerý materiál, strojní zařízení a zboží. Lidé tak ztratili zaměstnání a obživu.

Vyučování v obci ve školním roce 1937-1938 bylo v červnu ukončeno za velmi napjaté situace pro olešnické Čechy. Němci byli stále sebevědomější a agresivnější a na hranici daleko pod Olešnicí opevňují hranice, nicméně samotná Olešnice zůstává nechráněná. V polovině září se znovu povolávají do obce vojáci a záložníci a u rozestavěného opevnění obsazují hranici. V této době byli žáci 14. září posláni domů a učitelé byli povoláni na vojnu a některé české rodiny odešly. Učitel Václav Kos odjel autobusem do Skuhrova a vzal si sebou administrativní materiály ze školy (výkazy, matriku a kroniku). Česká škola byla vystěhována a učitelé Olešnici opustili.

Německý učitel Schindler přivedl 10. října Němce. Velitelé s vojskem začali všechno obsazovat a všude se objevují německé nápisy a hákové kříže, všechno české

z Olešnice zmizelo. Němci přinutili olešnického Čecha, aby odstranil reliéf českého lva, který byl umístěn na české škole, kterou Němci obsadili. Do české státní školy se nastěhovala německá „Volkschule“ (obecná škola). Svou původní Německou školu na náměstí postoupili Němci „Gemeindeamt“ (obecní úřad), který se přestěhoval z radnice. Ve škole se opět učilo německy a jen ve vyšších třídách se dvakrát týdně vyučoval Český jazyk.

Pro Olešnici to bylo velké pokoření. Z Čechů zůstali v Olešnici jen ti nejpevnější, ostatní se raději vystěhovali a před strachem z Gestapa se ti slabší stávali Hitlerovými sluhy. Po čase strádání, námahy, obětí a úmorné práce hraničářských pracovníků a členů Jednoty Sokolské se všechno muselo opustit.

Po 17. září 1938, kdy došlo k založení „Freikorps“ (Sudetoněmecký sbor dobrovolníků), se v Orlických horách rozšířily teroristické akce. Například 21. září se pokusila skupina „ordnerů“ (jejich přezdívka) zničit výletní chatu na Šerlichu (vrch na hlavním hřebenu Orlických hor, 1027 m. n. m.). Do okna hodili ruční granát a ke dřevěným stěnám přiložili zapálené lahve. Požár byl však nakonec uhašen. K dalšímu útoku došlo 21. září v Bartošovicích, kde teroristé přepadli se střelbou a granáty celnici, kterou nakonec zapálili pomocí balíků slámy.

Během války zemřelo v Olešnici 63 dospělých osob. Na vojnu bylo povoláno v letech 1939-1945 celkem 262 mužů z 205 rodin. Z války se domů vrátilo 40 mužů, 42 jich padlo a 180 jich zůstalo nezvěstných, nevrátili se. Z Olešnice bylo odsunuto 803 lidí, do zázemí 52, do Říše 751. Starousedlých zůstalo v Olešnici 256.

Rudá armáda dorazila 10. května 1945 a mnohým německým vojákům se podařilo zběhnout do okolních přilehlých lesů, kde se odzbrojili, odhodili výzbroj a hledali úkryt u zdejších obyvatel. Rozklad německé armády byl tak velký, že jeden důstojník odběhl u Zelinkova mlýna do lesa, kde si pomocí granátu vzal život. Rudá armáda se hrnula dál a hloučky německých útvarů odcházely do zajetí.

Po dalších 14 dnech se zde ještě pohybovaly jednotky ruské armády, které prohledávaly okolí a lesy a hledaly ukryté německé nacisty. Češi, kteří po celou dobu války žili v Olešnici, se shromáždili na náměstí a se slzami v očích očekávali své lidi. Byl ustanoven český Národní výbor v čele s Hugou Štěpánem a po několika letech se v Olešnici opět začalo úřadovat česky. Velitelem četnické stanice byl jmenován praporčík Josef Kmoch, který žil za okupace na Novém Hrádku. Nastává vyslýchání a zajišťování,

vojáci provádějí domovní prohlídky a zastánci hitlerismu jsou odsunováni za hranice. Veřejné budovy byly opatřeny českými nápisy, stejně tak obchody a ostatní podniky. Němci museli začít nosit na rukávu bílé prapory, aby se odlišili od ostatních a s okamžitou platností bylo zakázáno zdravit německým způsobem.

V roce 1945 byla Olešnice vrácena Československu. Dne 21. června 1945 bylo rozhodnuto o rychlé konfiskaci a rozdělení půdy nepřátel československého národa. Němci z pohraničí, tedy i z Olešnice budou vystěhováni a čeští uchazeči se mohou stěhovat po schválení do zabraných německých nemovitostí.

Odsuny Němců se prováděly po etapách. Němci odjížděli s povolenými zavazadly na vozech do Nového Města nad Metují, kde se shromažďovali a pak transportovali hromadně na státní, nebo za stání hranici. Rodina si směla s sebou vzít jen to nejnnutnější, tedy zavazadlo do 25 kg váhy, některé rodiny si ale odvážely více. První odsun Němců byl proveden 11. dubna 1946, další 22. dubna a 11. května. Roku 1946 bylo odsunuto celkem 803 osob.

Odsun Němců měl být ukončen do 1. srpna, ale trval až do podzimu 1946. Pokud byl v německé rodině jeden z manželů Čech, pak tato rodina nebyla odsunuta, ale musela se odstěhovat do zázemí a jejich majetek byl zkonfiskován. (Lemfeldová, 1999)

4.2.4 Obyvatelstvo

Vývoj počtu obyvatel

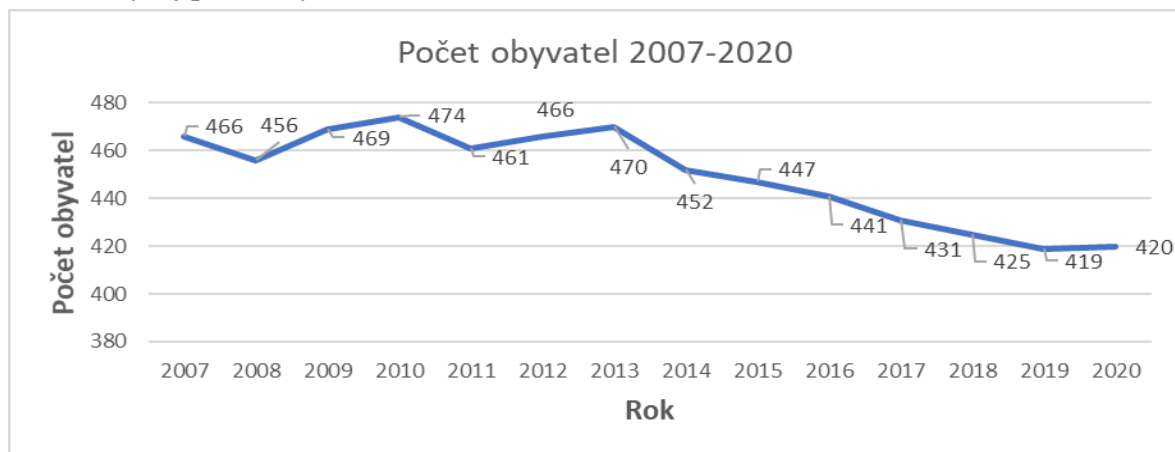
Při sčítání obyvatelstva roku 1833 měla Olešnice 603 obyvatel. Málo úrodná půda však poskytovala jen nepatrnou sklizeň brambor a ovoce, proto se obyvatelé živilo především řemeslnou výrobou – tehdy pracovalo v Olešnici 304 řemeslníků, z toho 115 mistrů a 101 tovaryšů.

V roce 1857 bylo nařízeno všeobecné sčítání lidu. V té době žilo v Olešnici 1946 obyvatel. Za rakouské monarchie v roce 1869 žilo v Olešnici 2400 obyvatel.

Podle úředního sčítání v roce 1921 bylo v Olešnici 132 domů, 1579 obyvatel, z toho 712 mužů a 867 žen. Čechů bylo 332, Němců 1213 a ostatní národnosti 34. V roce 1939 měla Olešnice po vystěhování mnohých českých rodin z pohraničí 1280 obyvatel. Za války roku 1940 měla Olešnice 1400 obyvatel. V roce 1950 již pouze 550 obyvatel, a to především kvůli odsunu Němců a kvůli celkovému vyliďňování Orlických hor. V roce 1958 měla obec 580 obyvatel. (Lemfeldová, 1999)

V roce 1996 měla obec 549 obyvatel a od té doby je počet obyvatel v obci klesající. K drobnému nárůstu došlo v letech 2008–2010, kdy stoupl počet obyvatel v obci z 456 na 474, nicméně k roku 2011 klesl počet obyvatel o 13 a nad 470 obyvatel už se obec od té doby nedostala. Od roku 2013 je celkový trend v počtu obyvatel klesající a současná hodnota je 420 obyvatel. (Český statistický úřad, 2021)

Graf 6: Vývoj počtu obyvatel 2007-2020 Olešnice

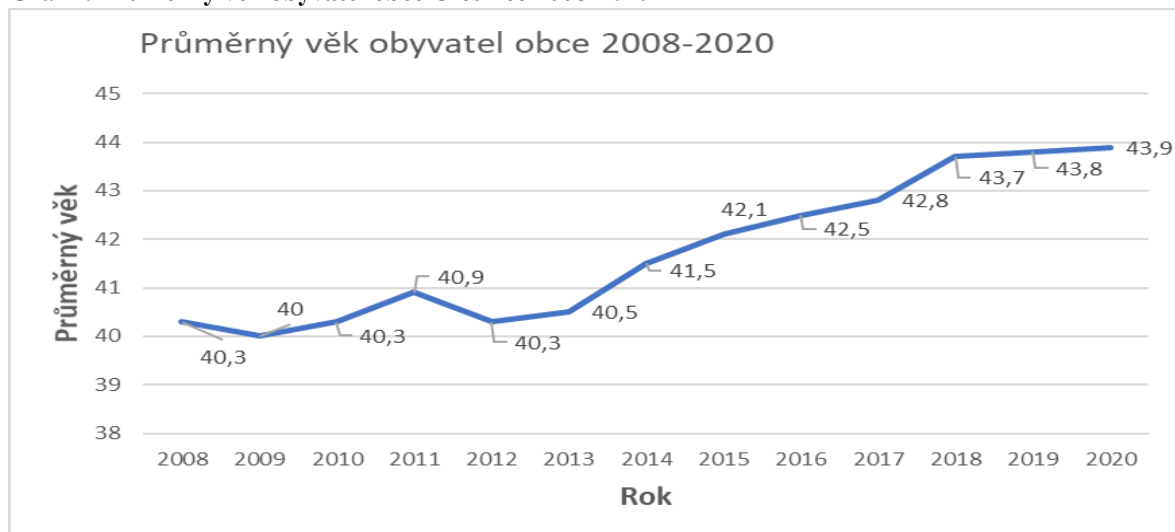

Zdroj: <http://vdb.czso.cz> dále vlastní zpracování

Průměrný věk

V obci žije 420 obyvatel. Z toho je 220 mužů a 200 žen. Obyvatel do 14 let je 56, mezi 15 až 64 rokem je 274 obyvatel a od 65 let a více je 90 obyvatel. Průměrný věk v obci vrostl za posledních 10 let o 3,6 a k roku 2020 je jeho hodnota 43,9 let, což je o něco více než průměrný věk v ČR, který je 42 let. (Český statistický úřad, 2021)

Graf 7: Průměrný věk obyvatel obce Olešnice 2008-2020

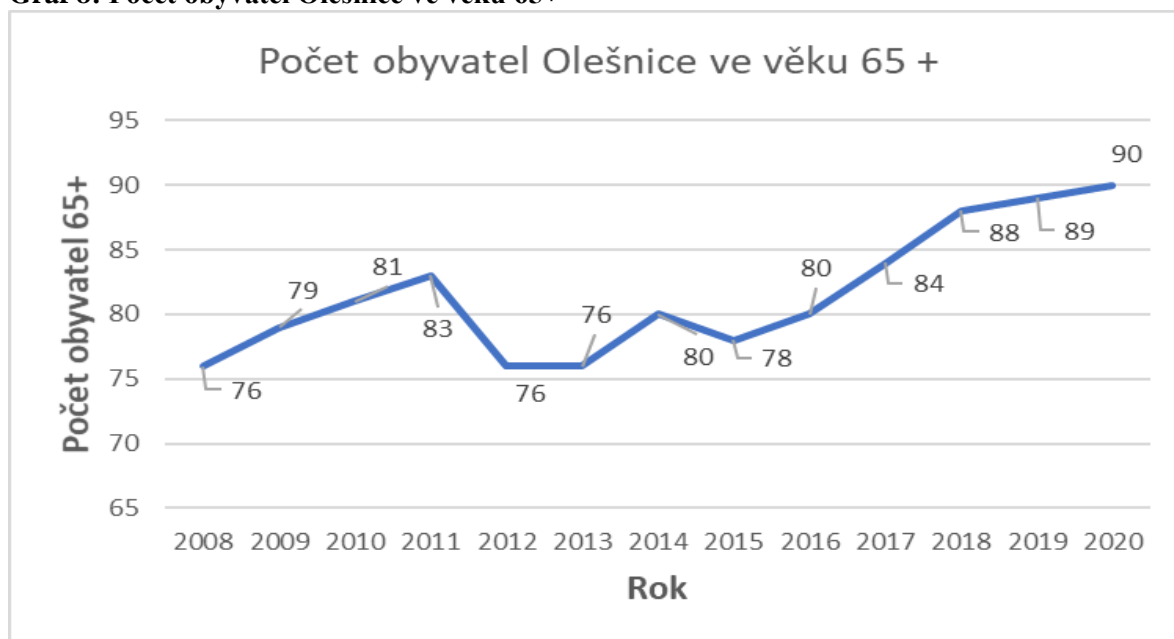

Zdroj: <http://vdb.czso.cz> dále vlastní zpracování

Počet obyvatel ve věku 65+

Dlouhodobý nárůst vykazuje také skupina obyvatel v postproduktivním věku (65 let a více). Za posledních deset let došlo k nárůstu počtu obyvatel této skupiny o 9. (Český statistický úřad, 2021)

Graf 8: Počet obyvatel Olešnice ve věku 65+

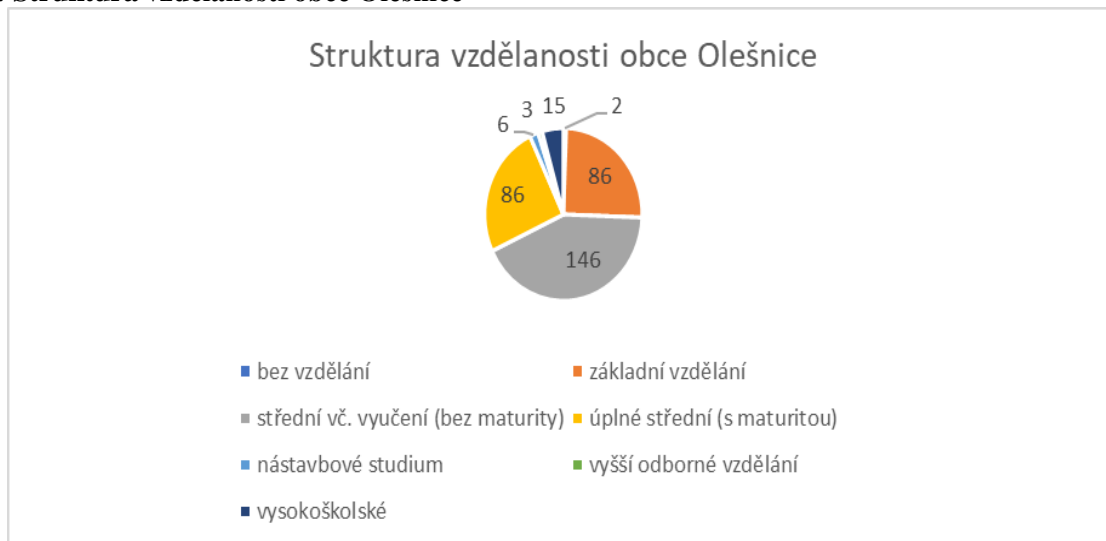

Zdroj: <http://vdb.czso.cz> dále vlastní zpracování

Vzdělanost

V roce 2011 proběhlo sčítání lidu, domů a bytů a v obci Olešnice v Orlických horách žilo 372 lidí, kteří byli ve věku od 15 let výše (po ukončení základního vzdělání). Bez vzdělání se v Olešnici nachází 2 osoby. (viz. graf č.9). Nejpočetnější skupinu obyvatel zastupují občané se středoškolským vzděláním bez maturity. Vysokoškolského vzdělání dosáhlo v obci 15 osob. (Kurzy.cz, 2011)

Graf 9: Struktura vzdělanosti obce Olešnice

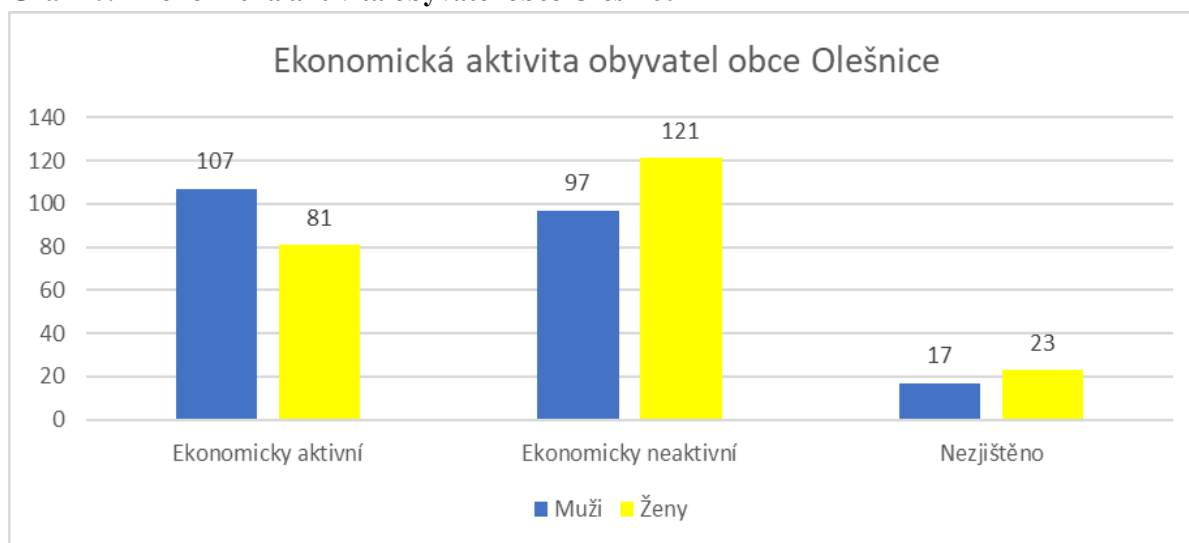

Zdroj: <https://www.kurzy.cz/> dále vlastní zpracování

Ekonomická aktivita

Ke zjištění údajů o ekonomické aktivitě obyvatel Olešnice v Orlických horách poslouží opět výsledky z celostátního sčítání lidu, domů a bytů, které proběhlo v roce 2011. V obci bylo celkem evidováno 188 ekonomicky aktivních a 218 ekonomicky neaktivních obyvatel. Zaměstnaných bylo celkem 169, z toho 125 osob pracuje na pozici zaměstnanců a 5 na pozici zaměstnavatelů. Z grafu č. lze zjistit, že v obci převyšuje počet zaměstnaných mužů a počet ekonomicky neaktivních žen. (Kurzy.cz, 2011)

Graf 10: Ekonomická aktivita obyvatel obce Olešnice

Zdroj: <https://www.kurzy.cz/> dále vlastní zpracování

4.2.5 Občanská vybavenost, kultura a další činnost

Hlavním centrem obce je náměstí, kde se nachází obecní úřad (viz Příloha 2 Foto 21), Česká pošta, restaurace a penzion Lovecký zámeček (viz Příloha 2 Foto17), hospůdka U Anděla a Utzův mechanický betlém, jehož unikátnost spočívá v dokonalém mechanickém provedení a kvalitní řezbářské práci. V obci se nachází také muzeum (viz Příloha 2 Foto 22), které nabízí expozici různých historických předmětů a nábytku zdejšího kraje. Pár metrů od náměstí se nachází obchod s potravinami. V obci nechybí ani mateřská škola (viz Příloha 2 Foto 19) a základní pětiletá škola (viz Příloha 2 Foto 18).

Vzhledem k tomu, že obec v zimních měsících funguje jako lyžařská rekreační oblast, tak se zde nachází čtyři lyžařské sjezdovky. První z nich je SKI areál Hartman, který provozuje i hotel, druhý je obecní Skiareál Olešnice v Orlických horách, Kačenčina sjezdovka u chaty Juráška a vlek Čihalka.

Dále se zde nachází mnoho apartmánů, které slouží pro ubytování turistů. Největší z nich je horská bouda Čihalka a chata Juráška.

Z obce vedou také turistické cesty do Orlických hor, například Jiráskova cesta, která přichází od Náchoda přes Peklo a Nový Hrádek a z Olešnice vede přímo na Vrchmezi, Šerlich a Velkou Deštnou (nejvyšší vrchol Orlických hor). V roce 2005 zde byla otevřená naučná stezka po lehkém opevnění v okolí Olešnice (viz Příloha 2 Foto 20), která je značena zeleným symbolem naučné stezky. Trasa slouží k seznámení se situací v předválečném Československu, kdy v roce 1936 byla v Orlických horách postavena lehká opevnění vzor 36, která měla bránit po vzoru Maginotově linii ve Francii hranice.

K zajištění bezpečnosti v obci (hašení požárů, záchranné práce při živelních pohromách a jiných mimořádných událostech) slouží Sbor dobrovolných hasičů s vlastní hasičskou stanicí.

Od roku 2019 v obci funguje pivovar Agent, který tak po 75 letech obnovil tradici vaření piva. Nabízí například Premium pale lager 12°, Pale lager 11°, Light pale lager 10° Irish Stout 15° – Black Gun a další.

V obci působí také TJ START, která soutěží v kopané, v atletickém pětiboji a ve stolním tenisu. Od 1. listopadu 2016 jsou v obci vydávány noviny s názvem Olešnický list, jehož archiv je dostupný na stránkách obce.

4.2.6 Ekonomická situace obce Olešnice v Orlických horách

Rozpočet obce za uplynulé období 2020 (Tabulka č.4) a pro rok 2021 (Tabulka č.5) je vyrovnaný. Příjmy v obci tvoří především cestovní ruch, v roce 2020 to byla částka 3 8750 000 Kč. Další významnou položkou v obecních příjmech je bytové a nebytové hospodářství.

Cestovní ruch tvoří i velkou část výdajů v obci za rok 2020 a to částkou 4 595 000 Kč. Další položkou ve výdajích je vnitřní obchod s částkou 2 500 000 Kč, sportovní činnosti 110 000 Kč a komunální služby a územní rozvoj 1 438 000 Kč. V roce 2020 vznikla v rámci projektu Česko-polská Hřebenovka nová rozhledna. Náklady po zaokrouhlení byly 5 377 000 Kč, přičemž obec se na projektu podílela přibližně 10 % (500 000 Kč).

Celkové výdaje obce v rámci sběru a svozu komunálního odpadu jsou 615 000 Kč. Co se týče výdajů na péči o vzhled obce a veřejnou zeleň, tak ty podle rozpočtu obce za rok 2020 činí 50 000 Kč.

Tabulka 4: Rozpočet Olešnice za uplynulé období 2020

Příjmy	příjmy v tis. Kč
Celkem příjmy	15 031,739
Financování	548,261
Celkem /kontrolní součet/	15 580
Výdaje	výdaje v tis. Kč
Celkem výdaje	15 580

Zdroj tabulek: <https://www.olesnice.net/> dále vlastní zpracování

Tabulka 5: Rozpočet Olešnice pro rok 2021

Příjmy	příjmy v tis. Kč
Celkem příjmy	10 344,568
Výdaje	výdaje v tis. Kč
Celkem výdaje	8 305,122
Financování	2 039,446
Celkem /kontrolní součet/	10 344,568

4.2.7 Účast obce v soutěži Vesnice roku

Olešnice v Orlických horách byla v soutěži Vesnice roku oceněna celkem dvakrát. Poprvé tomu bylo v roce 2007, kdy si obec odnesla v krajském kole bílou stuhu za činnost mládeže a podruhé v roce 2009, kdy si obec odnesla výhru v kategorii ostatních ocenění za nejlepší projekt ze Strukturálních fondů.

Obrázek 6: Vesnice roku 2009 - Čestné uznání

Zdroj: <https://orlicky.net/>

4.2.8 Pilíře udržitelnosti v Olešnici v Orlických horách

K posouzení míry plnění principů udržitelného rozvoje v obci Olešnice v Orlických horách poslouží porovnání tří pilířů udržitelného rozvoje se současnou situací v obci. Pro získání primárních dat, která přiblíží současnou situaci v obci, byla použita kvalitativní metoda polostrukturovaného rozhovoru se starostkou Olešnice Evou Stojkovou.

4.2.8.1 Ekonomický pilíř obce Olešnice v Orlických horách

V rámci udržitelného rozvoje v oblasti ekonomického pilíře se obec snaží investovat tak, jak jí to investice dovolí.

„Hospodaříme s rozpočtem obce tak, abychom měli rozpočet vždy vyrovnaný a zbytečně se do budoucna nezadlužili tak, abychom nebyli schopni závazky plnit“.

V posledním období se obec rozhodla o zajištění zachování obchodu pro občany vesnice, aby jim mohl být zachován komfort nakupování v obci.

„Jednoznačně jsme se jako zastupitelé dohodli na zpět odkoupení budovy obchodu od soukromníka, který se rozhodl s obchodem v obci skončit. Zde jsme si museli vzít úvěr, abychom danou nemovitost mohli koupit, tak aby provoz obchodu nebyl omezen“.

V roce 2020 byla jednou z největších investic obce investice do rozhledny (viz Příloha 2 Foto 23), která byla vystavěna v rámci projektu, do kterého bylo zahrnuto více obcí nejen z tohoto regionu (do projektu byla zapojena i obec Nový Hrádek). Jednalo se o projekt s názvem „Česko-polská Hřebenovka: východní část.“ Tento projekt je spolufinancován Evropskou unií – Evropským fondem pro regionální rozvoj z Programu Interreg V-A Česká republika – Polsko.

Jedním z dalších menších projektů byla cestička na místním hřbitově, kde se jednalo o část vedoucí od hlavní brány směrem ke kostelu. Druhou část, by obec ráda realizovala v roce 2021.

„Dále jsme na hřbitově v souvislosti se zkulturněním cesty přivedli vodu do středu hřbitova a také jej ve středu osvětlili“.

„V oblasti výstavby nových domků pro trvalé bydlení jsme v loňském roce dokončili územní plán, ale vzhledem k horskému umístění a k soukromému vlastnictví pozemků jsme moc velkou možnost rozšíření stavebních parcel pro trvalé bydlení neměli.“

Jedním z problémů při výstavě je, že většina nově vystavěných rodinných domků slouží jako rekreační zařízení a tuto skutečnost nemůže obec nijak ovlivnit. Obec každoročně využívá dotace z Královéhradeckého kraje na údržbu lyžařských běžeckých stop, na provoz prodejny a na informační centrum.

4.2.8.2 Sociální pilíř obce Olešnice v Orlických horách

„V rámci sociálního pilíře, jsme se snažili pracovat již v minulosti, kde jsme za pomoci dotací vybudovali z dřívějšího objektu akademie věd, dům s 19 malometrážními byty s regulovaným nájemným. V tomto objektu nám spolu žijí jak místní důchodci, tak matky s malými dětmi. Některé ze zmíněných matek s dětmi, jsou z okolních azylových domů.“

V roce 2020 získala obec cenu Sociálních služeb, za pomoc matkám samoživitelkám a za vstřícný přístup a ochotu pomoci potřebným.

„V loňském roce jsme také začali s obnovou starého hřiště, které bylo již v dezolátním stavu. V první fázi jsme hřiště vyčistili od náletových dřevin, došlo k celkovému srovnání plochy a v letošním roce se na dokončení prací a vybudování zařízení bude pracovat“.

Obec se všemi možnými prostředky snaží o udržení základní školy, která je pro obec velkou prioritou a zásadní věcí.

„Je to jedna z nejméně náročných aktivit obce. Máme úžasný tým lidí ve škole, naše učitelky školou žijí, a i nad rámec svých povinností se věnují i té hrstce dětí, které ve škole máme. Naším problémem je to, že jsme „až na konci světa“, děti v obci máme málo a dojíždění k nám je poměrně složité“.

„Snažíme se o veřejnou prezentaci naší školy, tak abychom zaujali rodiče a děti z okolních obcí, nabízíme krásné prostředí, úžasnou přírodu, a hlavně lidský a přátelský přístup našich kantorek. Jednou z dalších výhod pro naše děti je přístup dvou místních lyžařských areálů (Juráška, Červeňák), který pro naše děti má připraveno mnoho výhod“.

Seniorům je umožněno se scházet v prostorách knihovny, jedná se o budovu obce, kde se nenachází jen knihovna, ale i muzeum. „Naši senioři se zde občas scházejí a mají různé diskusní aktivity. Od roku 2018 nám běží projekt Univerzita třetího věku“.

Garantem konzultačního střediska je Provozně ekonomická fakulta České zemědělské univerzity v Praze (ČZU). Organizátorem výuky je Obecní úřad v Olešnici v Orlických horách. Výuka probíhá vždy v letním a zimním semestru. Povinností studenta je účast na společných přednáškách a úspěšné splnění všech průběžných testů (ke každé přednášce) a závěrečného testu. Úspěšné ukončení každého semestru je zaznamenáno ve výkazu o studiu a student obdrží Pamětní list. Po úspěšném absolvování šesti rozdílných kurzů je studentovi předáno Osvědčení o absolutoriu a je pozván na slavnostní promoci do auly ČZU v Praze. Studijní poplatek za semestr je 300 Kč.

„Naši senioři se občas scházejí i s místním farářem k různým diskusím a k dění ve světě. Jinak velká část místních důchodců se ve svém volném čase věnuje svým zahrádkám. Aktivity důchodců jsou v poslední době omezeny, a to hlavně z důvodu celosvětového problému COVID“.

Jedním z místních spolků je TJ START. Tento spolek má zázemí v místním sportovním areálu, jehož součástí je i velké fotbalové hřiště. V klubovně se pořádají nejen

sportovní akce, jako je například fotbal a stolní tenis, ale i různé akce pro děti jako je například karneval, Hraníbrání a jiné aktivity v obci.

Dalším aktivním spolkem v obci je sbor dobrovolných hasičů, dále je zde zřízena výjezdová jednotka JPO II, která je velmi aktivní a nápomocna, jak při požárech, tak při nehodách v okolí. Dobrovolní hasiči se starají o dětskou populaci tím, že vedou děti nejen k hasičským dovednostem, ale i ke sportu obecně.

„Oblast nezaměstnanosti je pro nás jedním z dalších úskalí horské vesnice. Po revoluci došlo k zániku některých podniků, které místní lidi zaměstnávaly. Jednalo se o Sněžku, Statní statek, Akademii věd – výzkumný ústav. Jedním z podniků, který nám zde zůstal, byl původní VELOREX nyní nově ELTAX, který zaměstnává hrstku místních lidí. Máme zde několik malých podnikatelů, ale problém zaměstnanosti z naší pozice nejsme schopni mnoho ovlivnit. Naše snaha v této oblasti je alespoň v té rovině, kde spolupracujeme s úřadem práce a na letní pomocné práce máme cca 2-3 zaměstnance, kteří k nám přijdou z úřadu práce jako nezaměstnaní“. V zimní sezóně je zde možnost zaměstnání v různých SKI areálech.

4.2.8.3 Ekologický pilíř obce Olešnice v Orlických horách

V rámci ochrany přírody se obec snaží motivovat všechny místní občany hlavně tím, že pokud se budou chovat ohleduplně a budou řádně třídit odpady, tak se toto vše promítne do poplatků za odpady a obec nebude platit tak vysoké částky za odvoz komunálního odpadu.

„V této problematice máme ovšem mnoho problémů hlavně v tom, že i ti, kteří projíždí obcí, nám odpady házejí po okolí a chovají se neohleduplně k přírodě. Což potom musíme řešit z našich kapacit a uklízet. Často nám do kontejnerů vyvážejí odpad i ti, kteří u nás za odpad neplatí, neboť kontejnery máme volně přístupné“.

Z tohoto důvodu vede obec jednání, která se týkají nového systému umístění kontejnerů do oploceného areálu, který ještě není finálně určen.

„Jinak se snažíme obec od jara osazovat květinami, tak abychom měli krásné kvetoucí náměstí a aby se nám v rozkvetlém prostředí dobře žilo“.

V oblasti zeleně se obec každoročně snaží o výsadbu stromků v obecních lesích. Dále se obec snaží o úpravu zeleně na náměstí a o úpravu veškeré zeleně v obci

„Každopádně doufáme a věříme, že naši obyvatelé, ale i návštěvníci naší obce si jsou vědomi, že se nacházejí v CHKO Orlické hory a podle toho se budou chovat“.

V místní základní a mateřské škole se žáci zabývají environmentální výchovou.

5 Výsledky a diskuse

V předchozích částech diplomové práce byly hodnoceny obce Nový Hrádek a Olešnice v Orlických horách v rámci ekonomického, ekologického a sociálního pilíře, které vypovídají o stavu a rozvoji těchto obcí v posledních letech.

Nový Hrádek v rámci ekonomického pilíře dobře hospodaří, o čemž vypovídá vyrovnaný rozpočet obce s přijatelnou mírou zadluženosti. V rámci velkých kapitálových výdajů, kterých v roce 2020 v obci proběhlo celkem 10, je obec schopná získat příslušné dotace z evropských fondů a všechny projekty úspěšně dokončit. Dlouhodobě potřebná investice, na kterou obec sháněla od roku 2019 dotace, byla přístavba mateřské školy kvůli nedostatečné kapacitě pro děti. Nejviditelnější a od roku 2012 nejočekávanější investice byla stavba rozhledny z bývalého tubusu větrné elektrárny a stavba nového infocentra z bývalé elektrické rozvodny, která sloužila elektrárnám. Rozhledna byla sice v roce 2020 otevřena, ale kvůli aktuální Covid-19 pandemii byl její provoz omezen. Z pohledu ekonomického pilíře udržitelného rozvoje je vidět, že se obec snaží investovat do rekonstrukcí současných budov, a zároveň se snaží získávat dotace pro nové stavby, které budou sloužit dalším generacím a splňovat tak účel udržitelnosti. Co se týče výstavby nových bytových domů, tak o těch obec v blízké budoucnosti neuvažuje a ani v územním plánu, který nabyl účinnosti v roce 2017, nedošlo k žádným úpravám. Do budoucna to pro obec může být vzhledem k narůstajícímu počtu obyvatel problém. Dalším nedostatkem obce je to, že městysem není plynofikován a v současné době je špatný stav některých místních komunikací, který se však postupně lepší.

V rámci ekonomického pilíře hospodaří obec Olešnice v Orlických horách také vyrovnaně. Co se týče investic, tak těch není v porovnání s Novým Hrádkem tolik, nicméně i v Olešnici se v roce 2020 podařilo získat dotace a postavit rozhlednu. Obě rozhledny jsou financovány v rámci projektu Česko-polská Hřebenovka: východní část jehož cílem je vytvoření nového produktu cestovního ruchu. Olešnice se rozhodla pro investici do místního obchodu, aby zdejšími obyvatelům umožnila nákup těch nejpotřebnějších surovin přímo v obci. V roce 2020 obec aktualizovala svůj územní plán, nicméně kvůli horskému umístění a soukromému vlastnictví pozemků obec nemá moc velkou možnost, kde by bylo možné vybudovat novou oblast pro rodinné domy. Stejně jako Nový Hrádek není obec plynofikována.

V současné době panuje trend, při kterém dochází k vyliďňování obcí. Z hlediska sociálního pilíře je tomu na Novém Hrádku přesně naopak. Za posledních 10 let přibýlo v obci téměř 100 obyvatel a růst jde stále nahoru. Čím více obyvatel v obci, tím více získá obec financí, které může investovat do dalšího rozvoje. Velkým pozitivním faktorem je nabídka pracovních příležitostí v obci. Sídli zde firma Velos, která zaměstnává přibližně 170 osob, a to nejen z Nového Hrádku, ale i z okolních vesnic. Dostupná je zde i síť autobusové dopravy, která zajišťuje spojení s většími městy, jako je Náchod, Dobruška a Nové Město nad Metují. Mezi další prvky, které ovlivňují sociální pilíř obce Nový Hrádek, je dostupnost kvalitních základních služeb, dostupnost vzdělání v rámci mateřské a základní devítileté školy, aktivní činnost spolků, které v obci působí a kvalita kulturního, sportovního a volnočasového využití. Nový Hrádek se snaží zajistit všechny tyto potřeby a buduje je tak, aby co nejvíce vyhovovaly potřebám místních obyvatel. V souvislosti s ekonomickým pilířem je tomu pro příklad právě u již zmíněném rozšíření mateřské školy, nebo nově vybudované dětské hřiště u mateřské školy. Mezi nedostatky v oblasti sociálního pilíře patří stárnutí populace, ačkoliv s určitým zpožděním oproti jiným oblastem ČR. Dále je zde vysoký podíl trvale neobydlených domů, chybí zde i podporované bydlení (startovací a pečovatelské) a je zde omezená nabídka sociálních služeb a aktivit pro seniory.

Co se týče již zmíněného trendu vyliďňování obcí, tak Olešnice v Orlických horách je tomu jasným důkazem. S nejvyšším úbytkem obyvatel se obec potýkala v letech 1938-1945 po odtržení Sudet od zbytku země, kdy došlo k poklesu o téměř tisíc obyvatel. V rámci sociálního pilíře dochází k úbytku obyvatel i dnes. Za posledních 10 let došlo k úbytku téměř o 50 obyvatel. Ač se toto číslo nemusí zdát tak velké, obec má od roku 2013 klesající tendenci počtu obyvatel a v budoucnu může být číslo ještě větší. Aktuální počet obyvatel je menší, než tomu bylo po událostech spojených s odtržením Sudet. I zde dochází ke stárnutí populace, průměrný věk v obci je 43,9 let, což je o něco více než průměrný věk v České republice, který je 42 let. V oblasti nezaměstnanosti čelí obec problémům, které vznikly v důsledku revoluce v souvislosti se zánikem podniků, které místní lidi zaměstnávaly. V rámci sociálního pilíře se obec může pyšnit cenou Sociálních služeb, kterou v roce 2020 získala za pomoc matkám samoživitelkám a za vstřícný přístup a ochotu pomoci potřebným. V obci se na rozdíl od Nového Hrádku nachází také univerzita třetího věku, která pomáhá vzdělávat místní seniory a zajišťuje tak jejich

aktivitu. Jejím zřizovatelem je Provozně ekonomická fakulta České zemědělské univerzity v Praze (ČZU).

V rámci ekologického pilíře je obec Nový Hrádek v oblasti nakládání s komunálním odpadem na velmi vysoké úrovni. Městys má jednu z nejnižších produkcí směsného komunálního odpadu mezi obcemi do 1000 obyvatel a dosahuje vysoké úrovně recyklace. Obec získala ocenění v soutěži Odpadkový Oskar, kde se umístila na třetím místě a také v rámci soutěže „Čistá obec 2018“ cenu za nejvyšší výtěžnost sběru elektra v přepočtu na obyvatele. Výhodou obce je velice kvalitní životní prostředí, které se v okolí nachází a nepřítomnost lokalit s ekologickou zátěží. V rámci rozpočtu má obec spojené náklady s komunálním odpadem (svoz, třídění a sběr) v částce 519 000 Kč. V oblasti ekologického pilíře jsou na vzhled obce a veřejnou zeleň výdaje za 852 000 Kč. V rámci obecních výdajů se tak nejedná o zanedbatelnou částku. V rámci ekologického zatížení se obec potýká s problémem spalováním nevhodných materiálů v lokálních topeništích, kvůli kterému dochází ke znečištění ovzduší, a to zejména v zimních měsících. Obec by proto měla usilovat o zajištění dotační podpory na výměnu lokálních nevhodných kamen a to prostřednictvím tzv. kotlíkové dotace.

Olešnice v Orlických horách má v rámci ekologického pilíře větší náklady spojené s komunálním odpadem, a to konkrétně částku 615 000 Kč. Co se týče výdajů na péči o vzhled obce a veřejnou zeleň, tato částka činí 50 000 Kč, což je v porovnání s Novým Hrádkem téměř zanedbatelná částka. Obec se nachází v CHKO Orlické hory, nicméně někteří turisté a ostatní občané, kteří obcí projíždějí se podle toho nechovají a v obci zanechávají odpad mimo vyznačené kontejnery. Obec tento problém, za který sama nemůže, musí řešit ze svých kapacit, a proto jsou zde náklady spojené s komunálním odpadem větší, než tomu je na Novém Hrádku.

6 Závěr

Cílem diplomové práce bylo zjistit, jak obec Nový Hrádek a obec Olešnice v Orlických horách naplňují principy udržitelného rozvoje a jaký vliv měly Sudety na rozvoj obce Olešnice v Orl. horách. K posouzení míry plnění principů udržitelného rozvoje v obci byly porovnány tři pilíře udržitelného rozvoje a to ekonomický, sociální a environmentální (ekologický). Teoretická část práce pojednávala o konceptu udržitelného rozvoje, a to především strategie udržitelného rozvoje v České republice, a obecné cíle udržitelnosti OSN. Druhá polovina teoretické části se zabývala problematikou Sudet, konkrétně oblasti Orlických hor.

V praktické části byly obě obce představeny a byla analyzována základní data, která pojednávají o současném stavu obcí Nový Hrádek a Olešnice v Orlických horách. K získání informací o udržitelném rozvoji obou obcí byla využita metoda polostrukturovaného rozhovoru se starostou městyse Nový Hrádek a se starostkou obce Olešnice v Orlických horách. Na základě těchto dat bylo hodnoceno, do jaké míry se daří udržitelný rozvoj v obou obcích realizovat. U obce Olešnice v Orlických horách byl také pomocí kroniky obce zkoumán vliv, který na obec měly události spojené s odtržením Sudet.

V rámci historie si Olešnice prošla ve 20. století mnohem těžšími událostmi než Nový Hrádek. Během odpojení Sudet přišla o mnoho obyvatel a v současné době se znovu potýká s jejich vylidňováním. Je to právě sociální pilíř, s jehož dlouhodobým naplňováním má obec největší problém, nicméně se snaží tento pilíř naplňovat v rámci udržení fungování základní školy, nebo zřízením univerzity třetího věku pro místní seniory. Jak říká sama starostka, problém obce je v tom, že se nachází „až na konci světa“, nicméně tento konec světa se vyznačuje svoji krásnou a nedotčenou krajinou Orlických hor. Co se týče ekonomického a ekologického pilíře, tak zde obec naplňuje principy trvale udržitelného rozvoje.

Podle starosty městyse a podle výsledků této diplomové práce obec Nový Hrádek naplňuje všechny principy udržitelného rozvoje. Obec se všemi možnými prostředky snaží hledat vhodné dotační finanční tituly, které by obci pomohly v dalším rozvoji. Obec je také velmi úspěšná v soutěži Vesnice roku a v rámci Královéhradeckého kraje je dokonce nejúspěšnější. Celkem si Nový Hrádek odnesl již 5 stuh a 2 ceny hejtmana. Veškeré

finanční odměny, které obec v rámci soutěže získá, investuje zpátky do rozvoje obce, a to především tak, aby byl tento rozvoj i nadále udržitelný.

7 Seznam použitých zdrojů

Citovaná literatura

- ANTIKOMPLEX a kol. . 2015. *Zmizelé Sudety Das verschwundene Sudetenland*. Praha : Antikomplex, 2015. 978-80-906198-1-4.
- GRO, Harlem, Brundtlandová. 1991. *Naše společná budoucnost: světová komise pro životní prostředí a rozvoj*. Praha : Ministerstvo životního prostředí České republiky, 1991. 80-85368-07-2.
- LEMFELDOVÁ, Jaroslava. 1999. *Historie městečka Olešnice*. Olešnice v Orlických horách : autor neznámý, 1999. Neuvedeno.
- MAJEROVÁ, Věra. 2009. *Český venkov 2008 Proměny venkova*. Praha : Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, 2009. 978-80-213-1991-0.
- MEZŘICKÝ, Václav ed. 2005. *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*. Praha : Portál, 2005. 80-7367-003-8.
- MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. 2017. *Strategický rámec Česká republika 2030*. Praha : Úřad vlády České republiky, Odbor pro udržitelný rozvoj, 2017. 978-80-7440-181-7.
- MOLDAN, Bedřich. 2003. *(Ne)udržitelný rozvoj ekologie - hrozba i naděje*. Praha : Karolinum, 2003. 80-246-0769-7.
- MOLDAN, Bedřich. 2015. *Podmaněná planeta*. Praha : Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. 978-80-246-2999-5.
- PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha : Karolinum, 1996. 80-7184-311-3.
- SPURNÝ, Matěj. 2006. *Proměny sudetské krajiny*. Praha : Antikomplex, 2006. 80-86125-75-0.

Internetové zdroje:

O udržitelném rozvoji | Evropský týden udržitelného rozvoje. Evropský týden udržitelného rozvoje | Týden udržitelnosti [online]. Copyright © 2021 Evropský týden udržitelného rozvoje [cit. 20.1.2021]. Dostupné z: <https://www.tydenudrizitelnosti.cz/o-projektu/>

PSČ Nový Hrádek, Náchod - Nový Hrádek, podrobný rozpis PSČ | Kurzy.cz. Města a obce v ČR - vyhledávání firem a osob na adrese, zajímavosti - Města a obce | Kurzy.cz [online]. Copyright © 2000 [cit. 20.02.2021]. Dostupné z: <https://regiony.kurzy.cz/psc/novy-hradek/>

PSČ Olešnice v Orlických horách, obec v okrese Rychnov nad Kněžnou - Města a obce | Kurzy.cz. Města a obce v ČR - vyhledávání firem a osob na adrese, zajímavosti - Města a obce | Kurzy.cz [online]. Copyright © 2000 [cit. 20.02.2021]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/obec/olesnice-v-orlickych-horach/>

Nový Hrádek. 2003-2018. Historie a současnost Nového Hrádku. *Nový Hrádek*. [Online] 2003-2018. [Citace: 21. 2. 2018.] <https://www.novy-hradek.cz/index.php?str=histsou>.

Obec Olešnice v Orlických horách - Oficiální stránky obce Olešnice v Orlických horách [online]. Copyright © 2021 [cit. 27.02.2021]. Dostupné z: <https://www.olesnice.net/>

Kronika Olešnice - Oficiální stránky obce Olešnice v Orlických horách. Obec Olešnice v Orlických horách - Oficiální stránky obce Olešnice v Orlických horách [online]. Copyright © 2021 [cit. 28.02.2021]. Dostupné z: <https://www.olesnice.net/obec-7/historie/kronika-olesnice/>

UNIC Praha, Informační centrum OSN. 2020. Cíle udržitelného rozvoje (SDGs). *OSN*. [Online] 2020. [cit. 27.02.2021.] <https://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/sdgs/>.

Soutěž | Vesnice roku. Vesnice roku [online]. Copyright © 2021 W3M [cit. 27.02.2021]. Dostupné z: <http://www.vesniceroku.cz/o-soutezi/soutez>

Český statistický úřad | ČSÚ. Český statistický úřad | ČSÚ [online]. [cit. 20.02.2021].

Dostupné z: <https://www.czso.cz/>

Elektronická úřední deska. Městys Nový Hrádek [online]. [cit. 18.2.2021]. Dostupné z: <https://www.novy-hradek.cz/index.php?str=udeska&zobrazit=archiv#deska>

17/1992 Sb. Zákon o životním prostředí. Zákony pro lidi - Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © [cit. 14.10.2018]. Dostupné z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-17>

183/2006 Sb. Stavební zákon. Zákony pro lidi - Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © [cit. 14.10.2018]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-183>

Vařečka [online]. Copyright © 2003 [cit. 10.02.2019]. Dostupné z: <http://sokol.novy-hradek.cz/varecka/index.php><https://www.novy-hradek.cz/index.php?str=udalost&id=144>

RIS - Regionální informační servis. Redirecting to /cs/ [online]. Copyright © 2019 Ministerstvo pro místní rozvoj ČR [cit. 20.02.2021]. Dostupné z: <https://www.risy.cz/cs/vyhledavace/obce/574287-novy-hradek>

RIS - Regionální informační servis. Redirecting to /cs/ [online]. Copyright © 2019 Ministerstvo pro místní rozvoj ČR [cit. 20.02.2021]. Dostupné z: <https://www.risy.cz/cs/vyhledavace/obce/576573-olesnice-v-orlickych-horach>

Právní předpisy:

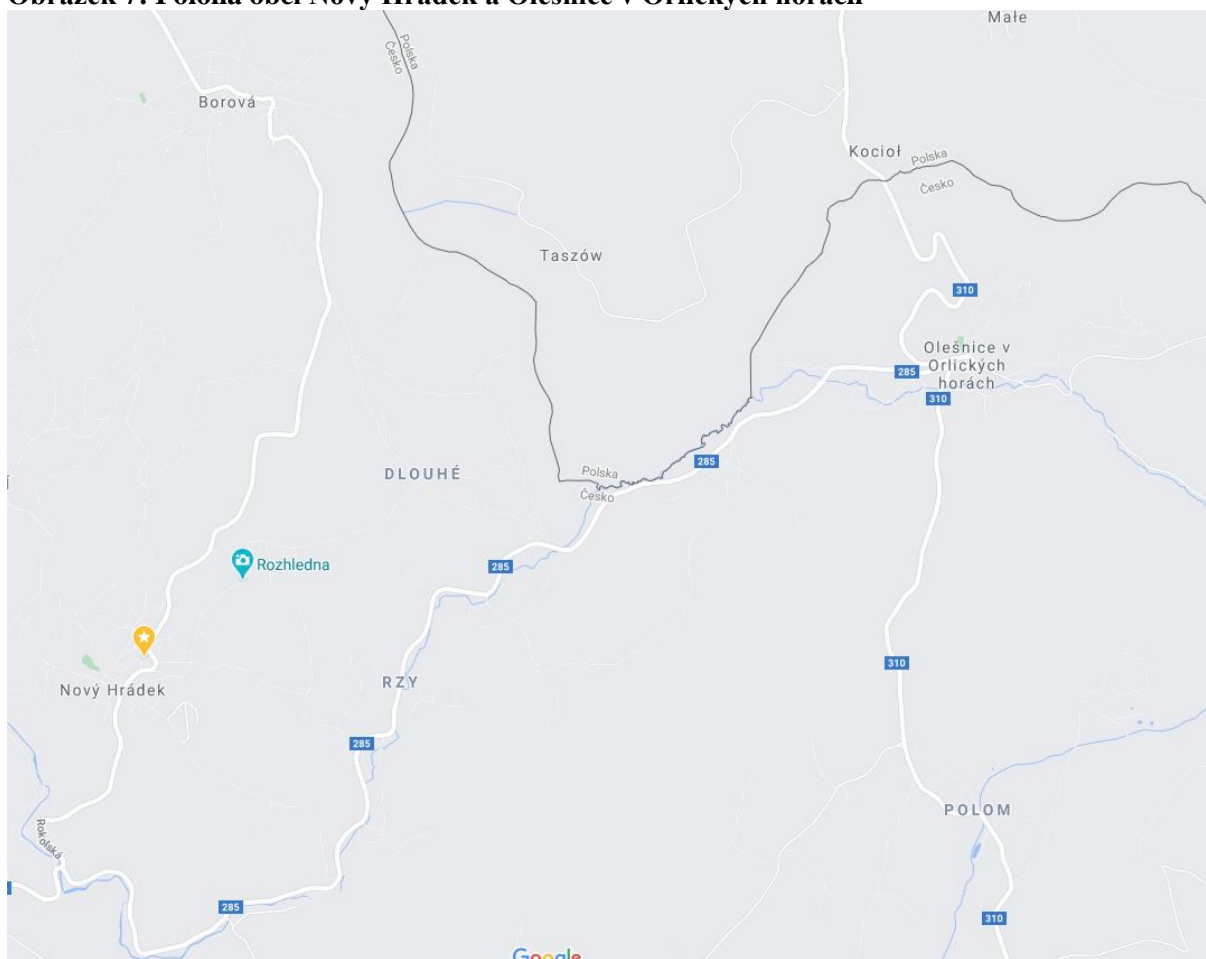
Zákon č. 17/1992 Sb. Zákon o životním prostředí

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu

8 Přílohy

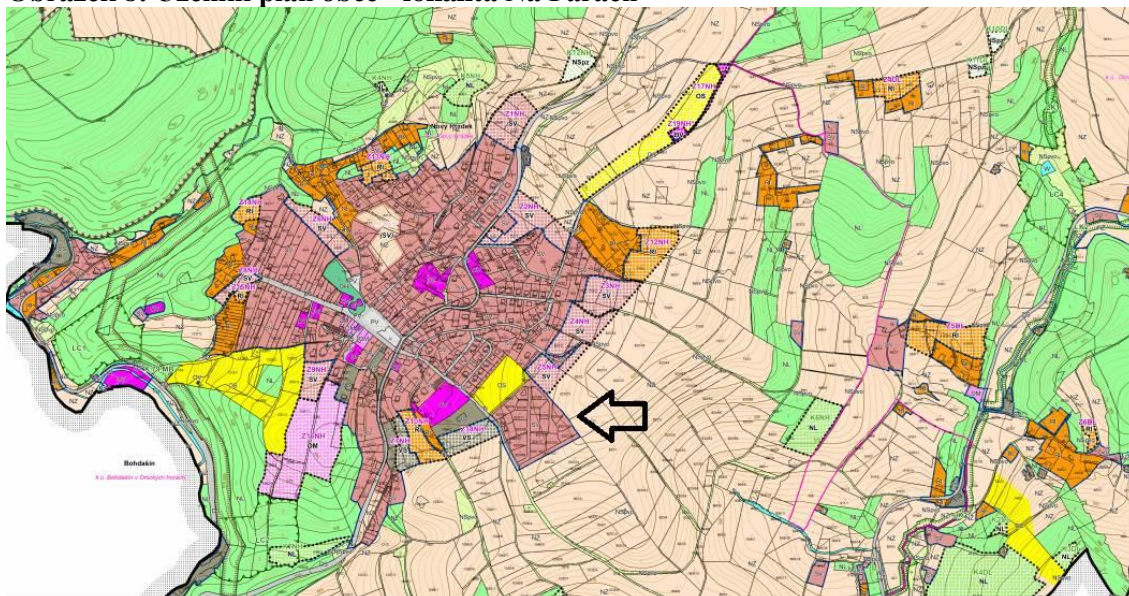
Příloha 1: Obrázky

Obrázek 7: Poloha obcí Nový Hrádek a Olešnice v Orlických horách

Zdroj: <https://www.google.com/maps/@50.3667065,16.2777459,14z>

Obrázek 8: Územní plán obce - lokalita Na Farách

Zdroj: https://www.novy-hradek.cz/radnice/up/hlavni_vykres.pdf

Příloha 2: Fotografie z Nového Hrádku a z Olešnice v Orlických horách

Foto 3: Úřad městyse Nový Hrádek

Zdroj: Vlastní dokumentace

Foto 4: Víceúčelové hřiště

Zdroj: Vlastní dokumentace

Foto 5: Sokolovna

Zdroj: Vlastní dokumentace

Foto 6: Základní škola Nový Hrádek

Zdroj: Vlastní dokumentace

Foto 7: Hasičská zbrojnice Nový Hrádek

Zdroj: Vlastní dokumentace

Foto 8: Kino Nový Hrádek

Zdroj: Vlastní dokumentace

Foto 9: Na Farách

Zdroj: Vlastní dokumentace

Foto 10: Naučná stezka - okruh Hradní

Vlastní dokumentace

Foto 11: Nové víceúčelové hřiště u sokolovny

Zdroj: Vlastní dokumentace

Foto 12: Plážový volejbal

Zdroj: Vlastní dokumentace

Foto 13: Přístavba mateřské školy

Zdroj: Vlastní dokumentace

Foto 14: Nové hřiště u mateřské školy

Zdroj: Vlastní dokumentace

Foto 15: Nové infocentrum u rozhledny

Zdroj: Vlastní dokumentace

Foto 16: Nová rozhledna na Novém Hrádku

Zdroj: Vlastní dokumentace

Foto 17: Hostinec Lovecký zámek V Olešnici

Zdroj: Vlastní dokumentace

Foto 18: ZŠ Olešnice v Orlických horách

Zdroj: Vlastní dokumentace

Foto 19: MŠ Olešnice v Orlických horách

Zdroj: Vlastní dokumentace

Foto 20: Naučná stezka po lehkém opevnění

Zdroj: Vlastní dokumentace

Foto 21: Obecní úřad Olešnice v Orlických horách

Zdroj: Vlastní dokumentace

Foto 22: Muzeum

Zdroj: Vlastní dokumentace

Foto 23: Nová rozhledna v Olešnici

Zdroj: Vlastní dokumentace